

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

ÂŞIK NEJDET KUYUMCU VE ESERLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Alper KANDEMİR

**Enstitü Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Enstitü Bilim Dalı : Halk Bilimi**

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Alâeddin MEHMEDOĞLU

EYLÜL-2006

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

ÂŞIK NEJDET KUYUMCU VE ESERLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Alper KANDEMİR

**Enstitü Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Enstitü Bilim Dalı : Halk Bilimi**

Bu tez 18/10/2006 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı

Jüri Üyesi

Jüri Üyesi

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Alper KANDEMİR

18.10.2006

ÖNSÖZ

“Âşık Nejdî KUYUMCU ve Eserleri” konusu, Âşıklık geleneğinin ve âşığın geçmişteki, günümüz kültüründeki yeri ve önemi bakımından çalışılmaya değer bulunmuştur. Bu çalışmanın hazırlanmasında yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Prof.Dr. Alâeddin MEHMEDOĞLU ‘ya ve Âşık Nejdî KUYUMCU ‘ya teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim. Yetişmemde katkıları olan tüm hocalarıma da minnettâr olduğumu ifade etmek isterim. Âşık Nejdî KUYUMCU ile tanışmama vesile olan, tezin yazımında emeği geçen sınıf öğretmeni Necmettin SERTKAYALI ‘ya şükranlarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
SUMMARY.....	IV

GİRİŞ.....	1
------------	---

BÖLÜM 1 : ÂŞIK EDEBİYATI VE ÂŞIKLIK GELENEĞİ

1.1. Âşık ve Âşıklık Kavramı.....	5
1.2. Âşık Edebiyatı ve Âşıklık Geleneğini Hazırlayan Faktörler.....	9
1.2.1. İslâmiyet Öncesi Türk Edebiyatı.....	11
1.2.1.1. Sözlü Edebiyat.....	11
1.2.1.2. Yazılı Edebiyat	13
1.2.2. İslâmiyet Sonrası Türk Edebiyatı	13
1.2.2.1. Halk Edebiyatı	13
1.2.2.2. Divan Edebiyatı	16
1.3. Anadolu ‘da Âşık Edebiyatının, Âşıklık Geleneğinin Oluşumu ve Gelişimi.....	18
1.3.1. 16-20. Yüzyıllar Arasında Âşık Edebiyatı ve Âşıklık Geleneği	34
1.3.2. Günümüzde Âşık Edebiyatı ve Âşıklık Geleneği	45

BÖLÜM 2 : ÂŞIK NEJDET KUYUMCU

2.1. Hayatı, Edebi Şahsiyeti ve Âşıklık Geleneği ile İlgili Bazı Terimler.....	54
2.2. Âşığın Eserleri.....	65
2.3. Karşılaşmanın Özellikleri ve Âşığın Karşılaşma Örnekleri	118

BÖLÜM 3 : ÂŞIK NEJDET KUYUMCUNUN ESERLERİNİN İNCELENMESİ

3.1. Şiirlerinde Konular.....	138
3.1.1. Aşk.....	138
3.1.2. Özlem.....	140
3.1.3. Toplum.....	142
3.1.4. Din.....	144
3.1.5. Doğa.....	146
3.1.6. Zamandan Yakınma.....	148

3.2. Şiirlerinin Nazım Şekilleri	150
3.2.1. Koşma	150
3.2.2. Semai	157
3.2.3. Divan	158
3.2.4. Destan	159
3.3. Şiirlerinde Yapı	160
3.3.1. Hece Yapısı	160
3.3.2. Kafiye Yapısı	162
3.3.3. Nazım Birimi	164
SONUÇ VE ÖNERİLER	165
KAYNAKÇA	166
ÖZGEÇMİŞ	170

Tezin Başlığı : Âşık Nejdet Kuyumcu ve Eserleri

Tezin Yazarı : Alper KANDEMİR

Danışman: Prof. Dr. Alâeddin MEHMEDOĞLU

Kabul Tarihi : 18.10.2006

Sayfa Sayısı: IV (ön kısım) +170 (tez)

Anabilimdalı : Türk Dili ve Edebiyatı

Bilimdalı: Halk Bilimi

Edebiyat, sözle yapılan ve malzemesi dil olan sanat dalıdır. Edebiyatın ifade imkânı ve etki alanı çok geniştir. Bu çalışmada Türk Milli Edebiyat geleneğinin en eski şiir geleneklerinden birisi olan Âşık Tarzı Şiir türünü devam ettiren Âşık Nejdet KUYUMCU işlenmiştir. Âşık Nejdet KUYUMCU Âşık Edebiyatı'nın ve Âşıklık geleneğinin içerisinde yer aldığı için Âşık Edebiyatı ve Âşıklık geleneği ile ilgili ana hatlarıyla ön bilgiler verilmiştir. Âşık Edebiyatı'nın ve Âşıklık geleneğinin tarihsel süreci ve etkileşimleri aktarılmaya çalışılmıştır.

Karşılı Âşık Nejdet KUYUMCU hayatı ve edebi şahsiyetiyle tanıtılmaya çalışılmıştır. Türk kültürü açısından önemli bir yere sahip olan, emek ve özveri isteyen âşıklık geleneğini öğrenme nedenleri yol ve yordamları özlü bir biçimde anlatılmıştır. Bu öğrendiklerini, bilgi ve birikimini, şairliğini ortaya koyarak söylemiş olduğu eserler derlenmiştir.

Geleneğe ait yaygın olarak kullanılan terimler hakkında kendisinden bilgiler alınarak, bu terimler tanıtılmıştır. Yine âşıklık geleneğinin asıl unsurlarından biri olan karşılaşma ile ilgili terimler açıklanmıştır. İrticalen ve saz eşliğinde söylenen karşılaşma örnekleri yerinde tespit edilerek derlenmiştir. Yazıya aktarılarak derlenen eserleri ile ilgili edebi bir inceleme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aşık, Nejdet Kuyumcu, Deprem, Muhdar

Title of the Thesis: Asik Nejdet Kuyumcu and his works	
Author: Alper KANDEMIR	Supervisor: Prof. Dr. Alaeddin MEHMEDOGLU
Date: 18.10.2006	Nu. of pages: IV (pre text) + 170 (main body)
Department: Turkish Language and Literature	Subfield: Folklore
<p>Literature is the art branch that done verbally and its whole material is language. The expression possibility and circle of literature is so wide. Asik Nejdet KUYUMCU who continues the minstrelsy tradition is examined in this study. Because of Asik Nejdet KUYUMCU is inside of minstrelsy literature and minstrelsy tradition, substantial information has given about this kind of literature and tradition. It is tried to tell here the historical process and interaction of minstrelsy literature and minstrelsy tradition.</p> <p>Asik Nejdet Kuyumcu from Kars tried to be introduced with his literal being and his life. The causes of learning minstrelsy tradition and ways and routines are studied from the point of Turkish culture having an important role and needs great effort and sacrifice. The works he told by his own minstrelsy, his knowledge and learning are compiled.</p> <p>The terms which belong to this tradition are explained by taking information from him. The terms about encountering which is again one of the majors of the tradition are explained. The encountering examples which are sang with instrument and improvised compiled in the place. The compiled works which transferred to writing are examined literally.</p>	
Keywords: Asik Nejdet KUYUMCU, earthquake, autonomous	

GİRİŞ

Sanat ürünleri, toplumun yapısından soyutlanamaz. Bunlar toplumsal ilişkilerden doğan olgulardır. Her insanın kendine özgü sevinçleri, acıları, umutları, özlemleri olduğu gibi her toplumun da kendine özgü ortak sevinç, acı, umutları ve özlemleri vardır. Bu duygular toplumun iç değerlerine göre şekillenir ve bir toplumsal duruş meydana getirir.

Bu iç dünyanın birikimleri sanat ürünlerinde dile getirilir. Edebi eserler, yaşayan kültür topluluğunun ortak dünya görüşüne ve değerler sistemine göre şekillenir. Aşıklar, eserlerinde halkının dünya görüşünün yanı sıra, bir estetik modeli de temsil ederler.

Aşıklık geleneği Türk toplumunun bütün sosyokültürel katmanlarınca özümsemiş, geçmiş dönemlerden günümüze ortak kültürü oluşturan, değerleri bünyesinde barındıran kurumlaşmış bir gelenektir.

Aşık hem kendi döneminde hem de sonraki dönemlerde sesini geniş kitlelere duyurmuş bir sanatçıdır. Aşık şiiri de her edebiyat akımı gibi kendi döneminin duyuş ve düşünüşünü yansıtır. Aşık, yaşadığı kültürel ortamlarla iç içedir. Kendi hasret, gurbet, sevinç ve acılarının yanında günlük hayatın küçük olaylarından büyük sosyal olaylara kadar her türden olayı söyler.

Aşıklar eserlerinde toplumsal, bireysel olgu ve durumlar karşısında bir söyleyiş meydana getirmişlerdir. Aşıklar dışa dönük olduğu için yaşadığı ve duyduğu her türlü olumlu ve olumsuz olayı, duyguyu dile getirirler. Halkın ortak duygu ve düşüncelerini dile getirmeleri bakımından Türk kültürünün korunmasında kültür taşıyıcıları olarak görev yapmaktadırlar.

Aşıkların geçmişten bugüne toplum dengelerini korumadaki faydası ve gerekliliği eserlerinden, sanatından hareketle vurgulanmaya çalışılmıştır. Ülke gençliğinin ve toplumun bazı kesimlerinin kendi kültüründen uzaklaşp, taklitçilik anlayışına kaydığı bir ortamda Türk kültürünün özlerini yansıtan aşık ve aşıklık kültürü tanıtılmaya çalışılmıştır. Yaşadığı ve geçmiş dönemlerdeki olay, görüş ve düşünceleri anlatması,

kaydetmesi bakımından tarih; sanatlarını halka sunmaları bakımından halk bilimi, sosyoloji ve edebi bir nitelik taşıyan eserleri edebiyatla ilişkilendirilmeye çalışılmıştır.

Aşıkların devlet sınırları içerisinde ve dışarısında, kültürümüzde ve günlük yaşamda azımsanamayacak derecede önemli yerleri vardır. Aşıklık kültürünü yaşattıkları kadar insan yaşamına da büyük hizmetlerde bulunurlar.

ARAŞTIRMANIN VE ARAŞTIRMA ALANININ TANITILMASI

Konu:

ÂŞIK NEJDET KUYUMCU ÇALIŞMASI:

- Âşıklık Geleneği
- Âşık Nejdet KUYUMCU 'nun Hayatı ve Edebi Şahsiyeti
- Âşıklık geleneğine özgü terimler
- Karşılaşmanın özellikleri ve karşılaşma örnekleri
- Âşık Nejdet 'in eserleri
- Âşık Nejdet'in eserlerinin incelenmesi

Amaç:

Âşık Nejdet KUYUMCU çalışmasında şu amaçlar gözönünde bulundurulmuştur:

Geçmişten günümüze kadar uzanan âşıklık geleneği, bu geleneğe ait terimler, karşılaşma ile ilgili yaygın terimler hakkında bilgi vermek, tanıtmak çalışmamızın amaçlarından birisidir.

Bu geleneği devam ettiren Âşık Nejdet KUYUMCU'yu hayatı, geleneği öğrenme ve uygulama biçimleri ile tanıtmak çalışmamızın bir diğer amacıdır.

Aşğın eserleri ve karşılaşma örnekleri derlenerek kullandığı tarz, üslûp ve muhteva tanıtılmak istenmiştir. Aşğın eserlerinin konu, nazım şekilleri, yapı bakımından tahlil edilmesi bir diğer amacımızdır.

Kapsam:

Âşık Nejdî KUYUMCU çalışmasında Âşık Nejdî KUYUMCU ‘dan hareketle âşıklık geleneği, aşığı eserleri, eserlerini icra ediş şekli incelenmiştir. Konu âşık olduğu için âşıklık geleneğinin ve âşıkların eserlerinin sanatlarının sadece bu gelenekle ilgilenen kişi ve âşıkların kültürü olmadığı; halkın kültürü olduğu gerçeğinden hareketle Âşık – Halk ilişkileri çalışmamızın kapsamı içindedir.

Dolayısıyla Âşıklık geleneği, Aşığın hayatı, geleneği öğrenme biçimi, eserlerinde yansıttığı görüş ve düşünceler, bu görüş ve düşünceleri halka icra ediş biçimi çalışmamızın kapsamına girmektedir. Bu çalışmada Nejdî KUYUMCU’nun 56 eserine yer verilmiştir.

Metot:

Bu çalışmada, gözlem, görüşme, derleme, inceleme ve tahlil teknikleri uygulanmıştır. Âşıklık geleneği hakkında verilen bilgilerde de kaynak taraması yapılmıştır.

Âşık Nejdî KUYUMCU hakkında bilgi sahibi olabilmek, eserlerini, halka sunuş biçimlerini, tespit edebilmek için kendisiyle görüşmeler yapmamız gerekiyordu. Biz de bunların tespiti için kendisiyle görüşmeler yaptık. Görüşmelerimiz, Gebze âşıklar çadırında ve Gebze’nin değişik yerlerinde gerçekleştirilmiştir.

Âşıkla birebir görüşerek âşıklık geleneği ve kendisinin âşıklığı ile ilgili bilgileri aldık. Çoğu hafızasında olan, yazılı olmayan eserlerini yazıya aktardık ve derledik. Karşılaşma örneklerini yerinde gözlemleyerek kayda aldık, deşifre ettik ve derlemeye çalıştık. Eserlerini edebi açıdan değerlendirmeye çalıştık.

BÖLÜM 1 : ÂŞIK EDEBİYATI VE ÂŞIKLIK GELENEĞİ

1.1. Âşık ve Âşıklık Kavramı

Anadolu âşıklık geleneğinde saz çalarak şiirler okuyan, halk hikayeleri anlatan gezgin şairlere âşık adı verilmiştir. Âşıklar kervansaray, panayır, konak, kışla, saray, kahvehane vb. yerlerde kırsal yörelerde köy odalarında düğünlerde, toplantılarda, derneklerde sazlarıyla usta malı ve doğaçlama şiirler söylerler. Ozanlar, göçebe Oğuz topluluklarında kopuz eşliğinde destan, türkü okuyan yarı kutsal kişilerdi. 13. yüzyılda Memlûk ordularında ozan adı verilen şairler bulunduğu bilinmektedir. Dede Korkut Hikayelerinde de 13.-14. yüzyıllarda Oğuz boyları arasında şöenlere katılıp şiirler düzüp söyleyen ozanlar konu edilmektedir. 14. yüzyıldan sonra Anadolu ve Azerbaycan yörelerinde bazı özellikleriyle ozanları hatırlatan şairlere ozan adı verilmiştir. Dini-tasavvufi halk edebiyatında ilâhî aşk, tasavvuf, tarikat ilke ve töreleri konularında şiirler söyleyen şairler için kullanılan aşık sözü, 16. yüzyılda dini konular dışında şiir söyleyen saz şairleri için de kullanılmaya başlandı. 16. yüzyıldan sonra ozanlar görülmez oldu, yerini ozanlara benzeyen aşık adı verilen bir sanatçı aldı.

Bazı araştırmacılar aşıkla saz şairi terimlerini anlamdaş kabul ederek onların meydana getirdikleri eserlere de saz şiiri, aşık şiiri adını verirler. İlhan Başgöz saz şairlerinin kökenini; insan topluluklarında belirli bir gelişme çağında yaşamış olan müzisyen-şair tipinin bizdeki benzerleri olarak niteleyip, köklerini ilkel topluluklardaki şiir, müzik, dans ve sihir gibi birçok sanatı özünde toplayan sihirbaz sanatçılara kadar uzatır (Başgöz, 1968: 8).

Anadolu'da aşık adına 15. yüzyıldan sonra rastlamaktayız. Türkçe ışık, Arapça seven ve gönül anlamına gelen "aşık" sözcüğü, önceleri İslâmî şiirler söyleyen şairler tarafından kullanılmaya başlanmış, daha sonra saz şairlerinin hepsi aşık adını almışlardır. Aşık terimi, diğer Türk lehçelerinde de bulunmaktadır. Azerî sahasında yaygın bir şekilde kullanımı vardır.

Âşık tipi, 15. yüzyılda Selçuklulardan sonra Anadolu'da ortaya çıkan sanatçı tipidir. Bu yüzyıl Türk Milletinin her bakımdan sosyoekonomik yönden, refah içinde olduğu bir

çağdır. Bu ortamda ortaya çıkan âşık tipi, dolayısıyla büyük kültür birikiminin ve Anadolu’da yeni bir kültürle oluşmuş bir uygarlığın ürünüdür. Milli öze bağlı ozanın kaybolmasıyla beliren ve kendi bireysel kimliğini toplum içinde hissettiren âşık, İslâmî öze bağlı eski kültürün temsilcisi olduğu için işlevini yitirmiş olan ozanın yerini almıştır. Onun kişiliği, adı ile sanı ile ortaya çıkacak kadar gelişmiş ve kendi yarattığı şiire kendi adını (mahlas) verecek dereceye gelmiştir. Artık âşıktan çevresinde yeni sanat (türkü, şiir) ürünlerinin beklendiği göze çarpmaktadır. İşte âşık tipi, bu koşullar içinde ancak 15. yüzyılda ortaya çıkabilmiştir.

Halk şairlerinin âşık adını alması Tekke edebiyatı nedeniyle olmuştur. Bu etki, 16. yüzyılda Yunus Emre ile Türkmenler arasında girmeye başlamıştır. Oğuz çalgıcılarına verilen ozan adının değişen değerlerle aşağılayıcı bir anlam taşımasıyla mutasavvıf şairler, 13. yüzyıldan itibaren kendilerini diğer şairlerden ayırmak ve ilham kaynaklarının kutsallığını göstermek için âşık adını kullanmaya başlamışlardır. Dünyanın nimetlerini dile getirenlere verilen şair ünvanını kabul etmiyorlardı. Hatta tekke şairlerinin kendi şiirlerinde “ilahî, nefes, deme, deyiş” adını vermelerinin bir nedeni de bundandır. Aşıkların başlarına eklenen kul kelimesi tekke edebiyatı etkisiyledir (Köprülü, 1962: 35).

Mesleki bir zümre olan aşıklığın belli kurallara ve kabullere göre oluşması, âşık olmanın belli şartlarının bulunması kaçınılmazdır. 17. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar aşıklığın temel ölçüleri ortaya çıkmış, bu ölçülere göre âşık toplantıları düzenlenmiş, fasıllar, karşılamlar yapılmıştır. (Günay,1992: 30) Aşıklar, Osmanlı İmparatorluğu’nda, Tanzimat’tan sonra bile 20. yüzyıl başlarına kadar önemli bir mesleki zümreyi meydana getiriyorlardı. Aşıklar, halkın anlayacağı dille yazar, daha çok hece ölçüsü kullanır ve saz çalarak diyar diyar gezerler. Kalem şairlerinden, divan şairlerinden farklı ürünler ortaya koyarlar. Aşığı belirlemek için araştırmacılar; aşıkta doğaçlama söyleme yeteneği olup olmadığı, saz çalıp çalmadığı, atışma yapıp yapmadığı, bade içip içmediği gibi kriterler ararlar. Gerek şiirlerindeki şekil ve öz, gerek yetiştikleri veya mensup oldukları sosyal çevre, gerekse aşıklık hakkında değer yargıları farklı olan aşıkların ayrı ayrı adlandırılmaları gerekli iken aynı anlama gelen onlarca terim kullanılmaktadır.

Aşıklar, saz çalan, usta-çırak ilişkisi içinde yetişen, belli bir mesleki zümreyi meydana getiren, doğaçlama şiir söyleyen, atışma yapabilen, bade içtiğini belirten veya bu özelliklerin bir bölümünü bünyelerinde toplayan şairlerdir. Hikmet Dizdaroğlu, halk şairiyle saz şairinin aynı olduğunu, halk şiirinin halk edebiyatı kavramına işaret ettiğini söyleyerek bütün manzum eserleri ve ozanlık geleneği sonrası oluşan aşık veya aşık olmayanların ortaya koydukları ürünleri halk şiiri kabul eder. Vasfi Mahir Kocatürk, aşık edebiyatı tarzında oluşan bütün eserleri saz şiiri olarak alır, şiirlerde sazla doğma, sazla çalınma şartını aramaz.

Köprülü “aşık tarzı” terimini kullanarak aşık edebiyatını belli kurallara, kalıplara, belli ideolojilere bağlı, özel, zengin bir edebiyat olarak niteler (Köprülü, 1962: 30). Boratav, aşık şiiri teriminin içine din ve tarikat konularını işlemiş aşıkların girmemesi gerektiğini belirterek, halk şiiri teriminin anonim ürünler için kullanılmasını öngörmektedir (Boratav, 1982: 25).

Aşık edebiyatı, Türk Halk edebiyatının en canlı ve yaygın bölümünü meydana getirmiştir. Belli bir icra töresi, yerleşmiş bir geleneği olan bu edebiyat, bütün Türkiye sahasında güçlü temsilcilerini yetiştirmiş, diğer edebiyat disiplinlerini de etkilemiştir. Özellikle 17. yüzyılda yetiştirdiği aşıklarla Türk insanının şiir anlayışı ve zevkine yön veren bu edebiyat 19. yüzyılda zirveye ulaşmış, klasikleşmiştir.

20. yüzyıl başına kadar aşıkların özel teşkilatları, kıyafetleri ve gelenekleri vardı. Diyar diyar dolaşmak, aşıkların en önemli özelliklerinden biriydi. Sazını eline alan aşık uğradığı köy, kasaba ve şehirlerde belli bir süre kalır, o yörenin aşıklarıyla tanışır, halkın huzurunda çalar, söyler, halk hikayeleri anlatırdı. Rakipleri varsa atıştır, gezerek kendilerini tanıtır, eserlerini yayarlardı. Aşıkların halk arasında önemli bir yeri vardı. Bazılarının ünü Bağdat’tan Tuna kıyılarına kadar yayılmıştı. Halk, kendi diliyle yazılmış bu şiirleri beğeniyordu. Aşık denilince “sazı elinde, sözü dilinde” sanatçı tipi akla geliyordu. Aşıkların yaşayışlarının Orta Asya ve Anadolu’daki dervişlik geleneğiyle yakından ilgisi olduğunu söylemek mümkündür. Aşıkların yetişmesi geleneklerin belirlediği bir takım kurallara bağlıdır.

Halk arasında büyük raĒbet gören aşık, hem yaratıcı bir sanatçı, hem de icracıdır. O, düzdüĒü Şiiri, türküyü çağdaşlarından veya eski aşıklardan aldıĒı geleneĒi, söylediĒi bir türküyü gelecek kuşaklara da aktarma görevini üstlenir. Bu edebiyatta musikinin önemli bir yeri vardır. Her toplumda sanat yaratma beste ve musiki üsluplarında bazen yeni makamlar, deĒişiklikler meydana getirdikleri bazen de eski usul ve gelenekleri aynen sürdürmüşlerdir.

Umay Günay, aşık edebiyatını zümre edebiyatı olarak deĒerlendirmeyiz. Günay: “Aşık edebiyatının, bazı araştırmacıların ifade ettiĒi gibi bir zümre edebiyatı olduĒunu söylemek zordur. Bu edebiyatın temsilcileri ve dinleyicileri divan edebiyatı mensuplarında olduĒu gibi ayrı bir yer işgal etmezler. Aşıkların, Osmanlı İmparatorluğu’nun her tarafında gezdikleri zengin konaklarında, saraylarda, tekkelerde, fakir köylerde, kasaba ve kahvelerde göründükleri bilinmektedir. Bu nedenle aşık edebiyatı ferdi bir edebiyat olduĒu kadar bir gelenek edebiyatıdır.” görüşünü savunmaktadır.

Aşık edebiyatı, eski Türk toplumunun yapısının en dikkate deĒer bölümüdür. Ancak yakın bir zamana kadar ayrı bir disiplin olarak düşünölmemiş, sözlü halk edebiyatı ve klasik edebiyatın içinde sayılmış ve onların etkisinde incelenmiştir. Aşık edebiyatının iyice anlaşılması için önce onun tarihsel kaynaklarına inmek ve bu tarzın doğup ne gibi deĒişmelere uğradıĒını nedenleriyle açıklamak ve o günkü toplum yaşantısıyla bu eserlerin ilişkisini göstermek gerekir.

Epik Şiir, nasıl ki göçebe bir toplumun ürünü ise, aşık Şiiri de yerleşik düzenin Şiiri olmuştur. Epik Şiir kaybolurken aşık Şiiri ortaya çıkmıştır. Sosyal yapıdaki bu deĒişimden sonra ozanlar artık görünmez olmuş ve onların yerini aşık almıştır. Yerleşik hayatın düzeni içinde aşık, 15. yy. da ortaya çıkar. Epik Şiir kaybolurken aşık Şiiri belirmeye başlar. Denilebilir ki, aşık tipi yeni kültür ve edebiyat anlayışının getirdiĒi bir gereksinimden doğmuştur.

Aşık Şiirini, 13. yüzyıldan itibaren Anadolu derviş edebiyatından gelme motifler etkilemeye başlamıştır. Aşığın olaĒanüstü güçlerle donatılması, onun sanatını

hazırlayan dolu içme törenlerinin yapısı, bizi Orta Asya inanç sistemlerine kadar götürür. Aşık tipi, Allah'la mistik birlik arayan tekke aşığından ve dans müzik eşliğinde yarı sihirbaz şaman ozan tipinden ayrılır. Aşık, kutsal olmayan yerlerde, kahvehanelerde, hanlarda, düğün evlerinde halkı eğlendirmekle görevli, bir güzele bağlılık gibi din dışı konuları işleyen bir sanatçı tipi olmuştur.

Eski Türk Edebiyat geleneğinin bir uzantısı olan Aşık edebiyatı, Bektaşî tarikatı mensupları arasında yeşermiş, yeni kültür ve dinin etkisi altında bir ölçüde değişerek yeniden şekillenip gelişmiştir (Günay, 1992: 18). 12. ve 13. yüzyıllarda Horasan Bölgesinden Anadolu'ya kadar yaygın bir sahada ürünleri görülen dini-tasavvufi nitelikli edebiyatın, 16. yüzyılda şekillenen aşık edebiyatının oluşmasında etkin rolü dikkati çeker. 12. ve 13. yüzyıllarda tekke mensubu şairlerin ünvanı olan aşık, sonraları hem aşık edebiyatına hem de sanatçısına verilen ad olmuştur.

Aşık edebiyatı çerçevesindeki aşıkların, dini olmayan konuları geniş bir şekilde işlemelerine rağmen dini-tasavvufi edebiyat dairesindeki şairlere ad olan aşığı kullanmaları dini-tasavvufi fikirlerin ve hareketlerin, bu edebiyatın oluşumundaki etkisini gösterir. Böylece İslamiyet öncesi şairlere ait ozan ve baksı terimlerinin yerini tamamen aşık kelimesi almıştır. Ayrıca aşıklar dini tasavvufi edebiyat etkisinde kalarak “kul” lakabını da kullanmışlardır.

1.2. Âşık Edebiyatı ve Âşıklık Geleneğini Hazırlayan Faktörler

Âşık edebiyatının kendine özgü şiir geleneğinin temelleri, İslâmiyet öncesi Türk toplumunda ozanlar tarafından atılmıştır. Yüzyıllar boyu devam eden bu geleneğin ürünlerini, 16. yüzyıldan itibaren takip edebiliyoruz. Ancak elimizdeki belge ve bilgiler son derece yetersizdir. Âşık edebiyatını Orta Asya Türk edebiyatıyla başlatmak gelenek olmuştur.

Türkler, dünya coğrafyası üzerinde sık sık yurt değiştirerek çok geniş bir alana yayılmışlar, birçok kültür ve dinin etkisinde kalarak farklı uygarlıklar yaşamışlardır.

Bunun sonucunda Orta Asya'dan günümüze değişen ve gelişen geleneğe bağlı edebiyatları oluşmuştur.

Bir milletin toplumsal yapısı ve yaşama biçimiyle edebiyatı arasında bağ vardır. Toplumsal yapıda ve yaşama biçiminde ortaya çıkan değişimler, etkisini edebiyatta da gösterir. Başlangıçtan günümüze kadar edebiyatımız değişimlere bağlı olarak çeşitli evreler geçirmiştir. Türk halk şiiri geleneği, Türk kültürünün tarihi içindeki görünümü, değişmesi ve gelişmesine paralel olarak bir değişim ve gelişim içinde olmuştur. Aynı uygarlığa bağlı kültürler, aynı dünya görüşünde birleşirler. Bir uygarlığın dünya görüşü de o uygarlığa özgü bir edebiyat anlayışı doğurur (Artun, 1995: 5). Edebi eserler, yaşayan bir kültür topluluğunun kendilerine özgü ortak dünya görüşüne ve değerler sistemine göre şekillenir. Her kültürün bir değerler ve kurallar bütünü vardır. Kültüre bağlı olarak şekillenen her türlü birikim doğal olarak o kültürün bir parçasıdır (Yılmaz, 1994: 2).

Bütün ilkel toplulukların edebiyatlarında şiir önce mitolojik kimlikle başlar. Daha sonra dini kılığa bürünür. Toplumsal gelişmeyle dini konular yerlerini dini olmayan konulara bırakır. Başlangıçtaki destani şiirler, dini şiire dönüşmüş, daha sonra da her konu şiirin alanına girmiştir (Dizdaroğlu, 1969: 14).

Edebiyatımızın ilk ürünleri, göçebe bir kültürün belirleyici izlerini ve niteliklerini taşımaktadır. Türkler Anadolu'yu yurt tutmadan önce Orta Asya'da ayrı ayrı boylar halinde yaşıyordu. Yaşamlarını önceleri avcılık, hayvancılıkla sürdürüyordu. Bir bölümü daha sonra yerleşik, toprağa bağlı yaşama geçmişti. Onların konar göçer ve yerleşik yaşamları yabancı etkilerden uzak olduğu için yerel bir özellik taşır. Öz ve biçim yönünden edebiyatları millidir, sözlü ve yazılı olmak üzere iki koldan yürümüştür. Sözlü edebiyat, sözlü kültür ortamıyla yayılmış ve taşınmıştır. Yazılı edebiyat, yazının kullanılmasından sonra ortaya çıkmıştır. Sözlü ürünlerle yazılı ürünler arasında büyük farklar yoktur. Bu nedenle sözlü ve yazılı edebiyat geleneği hemen hemen aynıdır.

1.2.1. İslamiyet Öncesi Türk Edebiyatı

Türk edebiyatı, çok eskilere dayanmaktadır. Kutadgu Bilig ile Divanü Lugati't - Türk'teki manzum parçalar, Budizm ve Maniheizm çevresinde yazılan eserler, İslâmiyet öncesi Türk edebiyatı hakkında bize bilgi vermektedir. (Köprülü, 1981: 20) Ayrıca çeşitli kaynaklarda birbirlerini tamamlayan bilgiler buluyoruz (Caferoğlu, 1958: 179), (Arat, 1965: XI), (Gökalp, 1925: 303-331).

İslamiyet öncesi Türk şiirinin günümüze gelen en eski örnekleri sözlü halk şiirleridir. Elimize geçen ilk örnekler 11. yüzyılda ve daha sonraki yıllarda yazıya geçirilmiş ürünler ve Doğu Türkistan'da Maniheist ve Budist Uygur kültür çevresinde yaratılmış olanlardır (Tekin, 1986: 7).

Orta Asya Türk topluluklarının özellikle Göktürkler ve Uygurlardan kalma mezar anıtları, runik yazılı eşyalar, yazma ve basma kitaplar v.b. gibi yazılı belgeleri, o dönemin sosyal, siyasal ve dinsel yapısı hakkında bilgi verir. Sözlü ürünlerle yazılı ürünler arasında büyük farklar olmaması, her iki geleneğin iç içe yaşadığını, aydınlar ve halk için ayrı kolu olmadığını gösterir (Köprülü, 1981: 28).

Türk şiirinin en eski dönemi "İslâm Öncesi Türk Şiiri" diye adlandırılabilir. Bu dönemin, teorik olarak, başlangıçtan XI. Yüzyıla kadar sürmüş olduğu düşünülebilir. Ancak Türk şiirinin bize kadar gelebilen en eski örneklerinin 8. yüzyıldan kalma olduğu göz önünde tutulursa, İslâm öncesi Türk şiirinin 8-11. yüzyıllar arasında kabul edebiliriz (Tekin, 1986: 3).

1.2.1.1. Sözlü Edebiyat

Sözlü gelenek ürünleri, dini veya toplumsal amaçlı toplantılarda yer alırdı. Bozkır kökenli topluluklarda sevinç de acı da toplu tören ve yeme içime toplantılarıyla kutlanır, paylaşılırdı. Şölen, totemin yılda bir kurban edildiği dini avı sonrasında yapılırdı. Yuğ sevilen sayılan bir kimsenin ölümü üzerine yapılan bir cenaze töreniydi. Bu tür toplantıları, "kam", "baksı", "ozan", "şaman" v.b. adı verilen yarı kutsal kişiler yönetir,

kopuz eşliğinde törenin içeriğine uygun şiirler söylenirdi. Bunların yarı kutsal kişiler olarak tanınmasında hekimlik ve binicilik yapmalarının da önemli rolü vardır.

İslâmiyet öncesi halk edebiyatında yabancı etkiler çok azdır. Dil, konuşma dilidir. Bu eserler belli bir sanatçının ürünü olsa da katmalarla anonimleşmiştir. Şiir müzikten ayrılmamıştır, ezgi eşliğinde söylenir. Yazıya geçirilememiş veya yazılı kaynakları ele geçirilememiş bu ürünler, komşu kültürlerin yazılı metinlerinden derlenmeye çalışılmaktadır. Bugün elimizdeki en eski kaynaklar 7. yüzyıl sonlarına aittir.

İslâmiyet öncesi, Türk toplumunun yaşamında sevgi, kahramanlık ve din yüceltilen kavramlardır. Tabiatın, güzelin ve güzelliğin anlatımı şiire lirizmi getirmiştir. Atlı-göçebe kültürün temel konusu olan kahramanlık, kuşaktan kuşağa aktarılabilen destan geleneği oluşturmuş, hem inanma, kötülüklerden korunma ihtiyacını karşılayan hem de iyi ahlâklı insan olmayı öneren din, bireyleri yüce değerler etrafında birleşmiştir.

İslâmiyet öncesi sözlü Türk edebiyatı ürünleri arasında en önemlisi destanlardır. Destanlar, olağanüstü ile gerçeği, efsaneyle tarihi kaynaştırarak kahramanlık olaylarını veya bazı büyük toplumsal olayları manzum biçimde dile getiren ürünlerdir. Destan sözü gelenekte oluşur, kuşaktan kuşağa aktarılırken değişikliğe uğrar, bazen de destan yaratan bir toplum, diğer bir toplumun içinde erirse destan metinleri zor toplanır (Çotuksöken, 1994: 27).

İlk Türk şiirinin en eski örneklerinden olan destan parçalarının yanı sıra, o dönemden kalan başka nazım türleri de vardır. Bunlar törenlerde çalgı eşliğinde söylenirdi.

En eski Türk nazım biçimi olan koşuğu “nazım, manzume, beyit, şiir, kaside, koşma” olarak tanımlayanlar vardır. Divan ü Lugati’t-Türk’te örnekleri bulunan koşuklar özellikle âşık edebiyatında görülen koşma türünü hatırlatmaktadır. Bir görüşe göre de koşma, koşuktan türemiştir.

Sagular, yuğ törenlerinde okunan ağıtlardır. Kopuz eşliğinde söylenen uzun sagularda, saygın bir kimsenin ölünün toplumsal vicdanda yarattığı acının yanı sıra, adına ağıt yakılan kimse savaşta ölmüşse öç alma duygusu da işlenir. Sav, atasözü demektir.

Atasözleri, uzun hayat deneyimleri sonunda varılan hükümleri, öğüt ve fikirleri çoğu mecaz yoluyla, kısa ve kesin bir şekilde anlatan, daha çok sözlü olarak kuşaktan kuşağa geçen özlü sözlerdir.

1.2.1.2. Yazılı Edebiyat

Yazının kullanılmasıyla birlikte, sözlü edebiyatın arkasından yazılı edebiyat dönemi başlamıştır. Türk edebiyatının yazılı ilk örnekleri 6. yüzyıldan kalmaz. Orta Asya Türklerinden kalan bu yazılı ürünler bulunduğu bölgelere göre “Orhun Yazıtları”, “Yenisey Yazıtları” ve “Altay Yazıtları” olarak adlandırılır. Orhun Yazıtları, Göktürklerden kalan hem Türk tarihinin, hem de Türk dilinin ilk ürünleridir. Bu yazıtlar resmi ağızdan yazılmış tarih niteliği taşımaktadır. Uygur yazma ve basmalarının çoğunu Budizm’e ilişkin çeviriler oluşturur. Orhun yazıtlarının siyasal içeriği, Uygur yazmalarında dinsel içeriğe dönüşmüştür.

Divan ü Lugati’t-Türk’te rastlanan örneklerle, tarih ve toplumbilim araştırmalarının sonuçlarına göre ilk devre Türk edebiyatında kam, baksı, oyun, şaman, ozan gibi adlar alan ilk şairler aynı zamanda kopuz çalan müzik sanatçılarıdır.

1.2.2. İslamiyet Sonrası Türk Edebiyatı (12.yy – 16.yy)

1.2.2.1. Halk Edebiyatı

Halk edebiyatı, yaratıcısı belli olan veya olmayan sözlü geleneğe yaşatılan bütün ürünleri kapsar. Anadolu halk edebiyatı, başlangıcı bilinmeyen, varlığını bugün de sürdüren sözlü edebiyat geleneği içinde oluşmuştur. Sözlü geleneğin temelinde şiir vardır. Şiir ölçülü ve kafiyeli örneklerinin dışında şiir özelliklerini kaybetmiş olan anlatı türlerinde kendini hissettirir. Bu ürünlerin önünde topluma ait örnek değerler ve ahlâk anlayışı yatar. Halk şairi din, gelenek, günlük yaşam gibi beslendiği kaynakların yönlendirmesiyle Allah’a ve mutlak güzelliğe ulaşma çabasıyla ilâhi aşkı tekke

edebiyatında yüceltir, ya da günlük yaşamın güzelliklerini ve zevklerini över, acılarını dramatik dille vurgular, çarpıklıklarını yergiyle gözler önüne serer.

Yaratıcıları belli olmayan sözlü gelenek ürünlerini kapsayan anonim halk edebiyatı hem biçim, hem de içerik yönünden halk şairlerinin esin kaynağıdır. Bireysel yaşantının toplumsal ürünleri olan anonim ürünlerde Anadolu halkının dünya görüşünün yanı sıra, estetik modelleri de temsil edilir.

Anonim Türk Halk Edebiyatı

Anonim halk edebiyatı, kimin tarafından söylendiği bilinmeyen, halkın ortak malı olan edebiyattır. En belirgin özelliği sözlü olmasıdır. Teknik yönden tam anlamıyla bir sanat eseri özelliği göstermemekle birlikte bu ürünler milli bir karaktere sahiptir. Anonim edebiyatımızda şiir ile musiki iç içe birbirini tamamlayarak tarihi süreçte yaşamıştır. Yaşayan âşık edebiyatında aşığın şiirlerini müzikle birlikte söylemesi halk edebiyatımızın geçmişten gelen hareketinin devamlılığını gösterir. (Köprülü, 1981: 12)

Anonim edebiyat ürünleri, sözlü olduğu için halk arasında dilden dile geçerken değişikliğe uğrar. Aynı ürün çeşitli bölgelere yayıldığında bölgenin özelliklerini alır. Anadolu sahasındaki anonim edebiyat, İslâmiyet öncesi Türk edebiyatının İslâm kültürü içindeki devamıdır. İslâmiyet sonrası anonim halk edebiyatının temel ürünleri kabul edilen atasözü, destan, masal, bilmece, mani, türkü, ağıt v.b. türlerinde büyük gelişme görülür.

Anonim edebiyat ürünleri (mani, türkü, ağıt, ninni, düzgülü, bilmece, tekerleme) halk arasında yaygın olduğu için yabancı etkiden uzak kalmıştır. Bir bölümü sözlü, bir bölümü musiki eşliğinde, besteli olarak söylenen eserlerde dil yalındır. Nazım birimi, hece ölçüsü esasına dayanır. Bu ürünlerde Anadolu insanının dünya görüşünü, yaşama biçimini, bireysel ve toplumsal sorunlarını görürüz.

Dini-Tasavvufi Türk Halk Edebiyatı

İslâm dini ve kültürü, 11. yüzyıldan 19. yüzyılın ortalarına kadar Türk kültürünü ve sanatını yönlendirmiştir. 13-14. yüzyılda Anadolu'nun siyasi, sosyal koşulları tekkelerin kurulmasını kolaylaştırmıştır. Tekkeler, Anadolu'da İslâmiyetin yayılmasına, Türkçe'nin ortak dil olmasına katkı sağlamıştır. Yeni yurt tutulan Anadolu'da Türk kültürünü oluşturmuştur. Türk kültür tarihi açısından dinsel inançlara farklı bakış açıları tarikatları doğurmuştur. Anadolu sufiliği İslâmiyet öncesi sistemleri ve Anadolu'daki yeni sosyal yaşama biçimiyle karışmış Anadolu'ya özgü bir sentez oluşturmuştur.

Tekkeler, tasavvuf inançlarını geniş kitlelere iletebilmek için halkın edebiyat geleneğinden dilinden ve estetik anlayışından da geniş olarak yararlanmışlardır. Böylelikle zengin bir tekke edebiyatı oluşmuştur. Tekke âşıkları, özünü İslâm tasavvufundan alan ama yerli öğelerle donatılmış “adap ve erkânî” öğretmek için yoğun çaba harcamıştır. Tekke âşıkları ürünlerinde hoşgörüyü, sevgiye dayalı bir din anlayışıyla geniş kitlelere ulaşmıştır.

Önceleri cihada katılıp kahramanlık gösterenler “alpgazi” adıyla anılırdı. Tasavvufun Türk dünyasında yayılmasından sonra mücahit dervişlere “alperen” denilmeye başlandı. Alperenlerin, İslâmiyetin Anadolu ve Rumeli'de yayılmasında önemli katkıları olmuştur.

Tasavvuf felsefesi, hicretin ikinci yüzyılında ortaya çıkmış, tarikatlar da bu tarihten sonra yavaş yavaş yayılmaya başlamıştır. Türkler arasında ilk olarak Orta Asya'da Ahmet Yesevi (?-1166) 'yle başlayan tasavvuf akımı daha sonra Moğol istilâsıyla Anadolu'ya gelen Yunus Emre'yle doruk noktasına çıkmıştır. Dinî-Tasavvufî halk edebiyatı, her dönemde ve zümrede önemli sanatçılar yetiştirmiştir (Artun, 1996: 219).

Tarikatlar ve tekkeler çevresinde gelişen tasavvufî halk edebiyatı içinde Alevî-Bektaşî âşıkların eserleri farklı bir nitelik taşır. Alevî-Bektaşî edebiyatı, bu zümrenin inanışlarının yanı sıra, yaşama sevincini, tabiat sevgisini de dile getiren ürünler vermiştir. Böylece tasavvuf düşüncesinin yanında dinsel konuların dışındaki konulara da yönelir.

Anadolu halk edebiyatı geleneğini 13-15. yüzyıllar arasında, bir yönüyle çeşitli tarikatlara bağlı derviş âşıklar temsil etmiştir. Daha beylikler döneminde sazları eşliğinde ilâhiler okuyup gelen dervişlerin bulunduğu bilinmektedir. Bunlar bir bakıma ozan-baksı adı verilen yarı kutsal âşıklık geleneğini sürdürmüşlerdir.

Tasavvuf ağırlıklı bu gelenek çeşitli tarikatların inanç ve törelerini yansıtırken, eski Türk din ve inançlarından da tümüyle sıyrılabilmiş değildi. Tekke edebiyatı halka yöneldiği, inanç öğreticiliğini amaç edindiği için, şiir ve düz yazı ürünlerinde bazı İslâmî kavramların dışında yalın bir anlatım yolu seçmişti. Şiirlerde daha çok hece kullanılmış, aruzun da heceye uygun düşen kalıpları tercih edilmiştir. Tekke âşıkları tekkelerde gerçekleştirilen dini törenler aracılığıyla yeni bir edebiyat, tekke müziği, semah adı verilen dini danslarla sanatın temelini atmıştı.

Tekke şiirinin genel türü, özel bestelerle okunan ve tarikatlara göre değişik adlarla anılan ilahiydi. Nazım birimi dörtlüktü, nazım biçimiye koşmaydı. Bununla birlikte gazel biçimiyle yazılmış ilahiler de vardır. Bu edebiyatın düzyazı dalını ise evliya menkıbeleri, efsaneler, hikâyeler, fıkralar, tarikat büyüklerinin hayatlarını konu alan ürünler oluşturur.

Tekkeler, medreseler gibi Türk-İslâm uygarlığının bir ürünü olarak ortaya çıkmış, yüzyıllar boyunca Türk kültür ve sosyal hayatına damgasını vuran kültür merkezleridir. Alevî-Bektaşî zümreleri arasında canlı olarak yaşatılan tasavvuf düşüncesi, âşık şiirini etkilemiştir. Âşıkların bazılarının tarikat mensubu olması, tekke çevrelerinde bulunmaları bu etkiyi arttırmıştır.

1.2.2.2. Divan Edebiyatı

Divan edebiyatı, Türk edebiyatının İslâm uygarlığı dairesinin Arap ve Fars edebiyatları etkisinde meydana getirdiği edebiyattır. Divan edebiyatı Anadolu'da ilk ürünlerini 13. yüzyılda vermeye başlamıştır. Teorik ve estetik esaslarını İslâm kültüründen alan divan edebiyatı 13. yüzyılın sonlarında başlayıp, 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar sürmüş bir

edebiyattır. Bu edebiyata sanat amacı hakimdir. Divan edebiyatı, İslâmi Türk edebiyatında özellikle nazım sahasında İran şiirinin geleneklerini benimsemiş bir edebiyattır.

Türkler, X. yüzyılda İslâmiyetle tanışıp, İslâmiyeti kabul ederler. Arap ve Fars edebiyatını tanırlar. Bu edebiyatlar, Türk edebiyatı geleneğinden çok farklıydı. Türk edebiyatı bu edebiyatlara doğru yöneldiğinde ifadesi, vezni, nazım şekilleri, motifleri, doğuş tarz ve zevkleri farklıydı. Önceleri bazı şairler 11-13. yüzyıllar arası Farsça yazdılar.

Kadı Burhanettin, Şeyhi, Ahmet Paşa, Necati bu geleneğin öncüleri olarak kabul edilmiştir. Dilde zamanla Arapça ve Farsça'nın etkisi yoğunlaşır. Fars şiirinin ilk dönemlerinde taklit giderek azalır, yerini özgün eserlere bırakır. Anadolu divan edebiyatı dini ve lâdinî karakter taşır. Divan şiiri, ortak malzemeyi klasik kurallara uygun biçimde işleyen gelenekçi bir edebiyat olarak gelişir. Divan şairleri ortak malzemeyi işlerken “hüner ve motif göstermek” zorundaydılar. Bu da şiirsel anlatımda başvurulan mecaz, söz ve anlam sanatlarını bilmeyi gerektiriyordu. Bazı şairler divan şiirlerinin dini-tasavvufi yönünü simgelerken bazıları da yaşanan dünyaya dönük yönünü yansıtmışlardır.

Divan şiirinin imaj sistemi yanında Kur'an-ı Kerim, hadis, kelâm, İslâm tarihi, İran mitolojisi ve astronomi de dahil olmak üzere Ortaçağ ilimlerine ait bilgilerle donanmış bir kültür, beraberinde mazmunlarda bunlara dair telmihlerin anahtarlarını da getirir (Akün, 1994: 424). Divan şairleri, tabiattaki varlıkları idealize ederek mutlak güzellikler halinde anlatırlar.

Divan edebiyatı, dünya görüşü bakımından İslâmi esaslara ve tasavvuf anlayışına bağlıdır. Divan şairi aşk anlayışında, rıntlık düşüncesinde, ölüm ve hayat karşısında genellikle tasavvuf inançlarına bağlıdır. Divan şiirinde işlenen ölüm, tabiat, din, toplum, rıntlık, kahramanlık gibi konular arasında aşk ön planda gelir. Divan edebiyatında stilize edilmiş bir tabiat anlayışı yer alır. Tabiat unsurları, nakış ve motif şeklinde kullanılır. Divan şiirinde rint adı verilen genellikle dünya nimetlerine sırt çeviren, maddeye değer

vermeyen insan anlayışı hakimdir. Divan şairi günlük olaylardan kaçır, bireysel sevinç ve acılarına şiirlerinde yer vermez. Hayat karşısında kötümser bir tavrı vardır. Dünyanın geçiciliğinden, feleğin eziyetinden, zamanın kötülüğünden yakınır. Divan şiirinin kaynakları; Kur'an, hadisler, peygamber hikâyeleri, evliyâ menkıbeleri, İran mitolojisi, tasavvuf, yerli hayat, batıl ve hakiki bilgilerdir.

1.3. Âşık Edebiyatının, Âşıklık Geleneğinin Anadolu 'da Oluşumu ve Gelişimi

İslâmiyet öncesi Türk edebiyatı hakkında bilebildiklerimiz kadar bilemediklerimiz vardır. Türklerin, İslâmiyet öncesi dönemlerde dinî inanışlarını yerine getirirken yaptıkları törenlerde ozanların da bulunduğunu kaydeden Köprülü, bu sanatçıların toplumda önemli bir yerleri olduğunu belirtmektedir.

Fuat Köprülü, İslâmiyet öncesi Türk edebiyatını tanıtırken genel süre avlarından ve şölenlerden sonra ozanların kahramanlık konulu destanlar okuduğunu, incelemelerinde yazarak Türk edebiyatının, Türk kültürü içindeki sürekliliğini ortaya koymaktadır. Ayrıca ozanların orduda çeşitli sosyal ve kültürel etkinliklerde bulunmak gibi işlevlerinin olduğunu öğreniyoruz. Dinî – Tasavvufî halk edebiyatının oluşumundan sonra da tekkelerle bağı bulunan ordu âşıklarının, ozanların görevlerini üstlendiklerini biliyoruz.

Âşıklar hakkında yeterli kaynak yoktur. Şeriye sicillerinde çok kısa da olsa âşıklar hakkında bilgilere rastlanır. Ayrıca seyahatnamelerde de âşık adlarına rastlanır (Evliya Çelebi, C. 5: 281). Bektaşî tekkelerinde tutulan defterler ve cönkler, düzenli değılseler de kaynaktır (Aslanoğlu, 1976: 72). Bu alanda önemli kaynaklar olarak şairnameleri gösterebiliriz: “Şairnameler, âşıklar tarafından genellikle on bir hece ile yazılan / söylenen, çağdışı yahut kendilerinden önce yaşamış olan âşıkların mahlaslarına ve onları niteleyen birtakım niteliklerine yer verilen şiirlerdir.

Âşıklar, Âşıklara methiye, Âşıklar Destanı, Âşıklar Serencâmı, Âşıknâme, Ozanlar, Ozanlar Şiiri, Tekerleme, Şairler Destanı, Şairnâme, gibi adlarla anılan şairnameler, divan şairlerinden bahseden Şuarâ Tezkireleri kadar olmasa da âşıkların memleketi, adı,

tarikati, fiziki ve ruhi yapısı gibi niteliklerini yansıtmaları, asıl önemlisi de bir aşığın başka âşık tarafından değerlendirilmesi bakımından önem kazanırlar. Sözü edilen aşığa ait ipuçları bir araya getirildiğinde, o âşık hakkında yeni bilgiler elde edilebilir. Ayrıca hangi âşıkların kendisinden sonraki âşıklarca tanındığını ve şöhret bulduğunu, hangi niteliklere sahip olduğunu bu eserlerde görebiliriz. Şairnamelerde, sözü edilen belli bir aşığa ait ipuçları bir araya getirildiğinde, o âşık hakkında yeni bilgiler elde etmek mümkündür (Kaya, 1990: 17).

Osmanlı Tarihçileri, âşıkları gerçek âşık kabul etmedikleri için eserlerinde onlara yer vermezler. 16. yüzyıl tarihçilerinden Mustafa Ali, ilk Osmanlı padişahları zamanında yetişen “varsağı” söyleyicilerinden söz ederse de onları şairden saymaz. Divan edebiyatının ana kaynaklarından biri olan tezkirelerde divan şairleri konu edildiği halde nadiren âşıklardan söz edilir (Tolasa, 1983: 3). 2. Murat’ın sarayında bir ziyafette bulunan seyyah Betrandon de la Broquiere ‘nin halk şairlerini dinlediğini öğreniyoruz (Köprülü, 1989: 159).

Anadolu ‘da yeni bir kültür senteziyle oluşan Türk edebiyatı, divan edebiyatı, âşık edebiyatı, dinî-tasavvufî Türk halk edebiyatı gibi disiplinlere ayrılmasına rağmen aynı kültür kaynaklarından besleniyordu. Bunlar; Kur’an ve hadisler, peygamber ve evliyâ menkıbeleri, tasavvuf, Şehname, Arap, Fars ve Hint edebiyatlarından aktarılan çeşitli eserler ve bunlara ek olarak yerli ve millî malzemelerdi. Bu ortak malzemenin edebiyata yansıyış biçimi Anadolu’da farklı edebiyat disiplinlerinin doğmasına neden oldu. Fakat sanatçıların hayatı algılayışları çok farklı değildir (Artun, 1996: 11).

Kültür kaynaklarının Orta Asya’dan Anadolu’ya çağlar boyu süren bir zaman süreci içinde halk şiir geleneğini şekillendirici bir etkisi vardır. Sosyal yapı, ait olduğu toplumun kültür öğeleriyle şekillenir. Sosyal yapı bir değerler ve kurumlar bütününe meydana getirdiği, gelişme özelliği gösteren, kişileri ortak noktalarda birleştiren bir sosyal yaşama biçimidir. Kültür, her toplumsal ögede yansımaları bulan bir dokudur. Toplumlar gelenek diye adlandırılan kalıp davranış, ortak düşünce ve anlayış sistemleriyle oluşmuş, varlığını sürdürmüştür. Kültürleşme adı verilen evrensel süreçte kültür varlıkları yeniyi alarak değişir, gelişir. Kültür, yaşanan, yaşatan ve yaşayan varlık

olarak geçmişten geleceğe sürekliliktir. Her kültür olgusu kültürün bütünü gibi doğar, gelişir, kaybolur veya yeni fonksiyonlarla genişler ve gençleşir.

Kültür toplumsaldır, kişi içinde yaşadığı toplumun kültüründen soyutlanamaz. Kültür tarihseldir, uzun bir yaşam dilimi içinde olgunlaşır. Kültür bir yaşam biçimi, bir toplumsal davranıştır. Bu olgu da bir süreç içinde bir tarih çanağında oluşur. Türk kültürü, belirli bir coğrafyayla sınırlandırılmayacağı için Türklerin göçüp yerleştikleri, devlet kurup egemen oldukları ülkelerin tümünü kapsamaktadır.

Türkler, tarihin gelişim çizgisi üzerinde birçok inanç aşamalarından geçmiştir. Bu inanç aşamaları onların yaşama anlayışını biçimlendiren oluş basamaklarıdır. Toplum üzerinde dinin etkisi ne kadar güçlü olursa olsun, toplumun inançları, gelenekleri birdenbire değişmez, ortadan kalkmaz. İnançlar ve gelenekler çağların akışı içinde yer ve öz değiştirir.

İslâmiyet öncesi çeşitli inanç sistemlerinden etkilenen Türkler, her semavi dine geçişte olduğu gibi bunlardan bir kısmını yeni dine taşıyıp, onun kalıplarına uydurmuşlardır. Her inanç sistemi topluma uygun yapı kazanır. İslâmiyet dervişlerce yayılmıştır. Bu dervişlerin çoğu kamların, ozanların, baksıların ya da şamanların devamıydı. Bunlar eski inançlarla İslâmiyeti uzaklaştırmışlardır. Kültür tarihî açısından temel süreç kültürleşmedir. Anadolu'daki Türkler kültürel etkileşim içinde yeni bir kültürel kimlik kazanmışlardır (Güvenç, 1993: 98).

12. yüzyılda Türkistan'da ortaya çıkmış ilk Türk tarikatı olan “Yesevîcilik” ile İslâmi bilgi, ahlâk ve tasavvuf prensiplerini geniş halk kitlelerine öğretip telkin eden Ahmet Yesevi ve halifeleri olmuştur. Yesevîcilik düşüncesine bağlı derviş ve ozanlar, 11. yüzyıldan itibaren Anadolu'ya geldiler. 13. yüzyılda Anadolu'daki siyasî ve ekonomik çöküntü ortamında dinî-tasavvufî düşüncelerle beslenen bir zemin üzerinde Mevlâna ve Yunus Emre gibi iki büyük sanatçı yetişti. Klasik İslâm kültürüne bağlı Mevlâna, Farsça yazdığı şiirlerle aydın çevrelerde, Yunus ise Türk diliyle yazdığı şiirlerle halk çevrelerinde büyük etki bıraktı. Bu dönemde dinî konular dışında şiir söyleyen

ozanların yanı sıra dinî-tasavvufî düşüncelerini tekkeler çevresinde sitemli bir şekilde yaymaya çalışan birtakım dervişlerin yeni bir şiir yarattığını görüyoruz.

Bu tarzın ilk ve en büyük şairi Yunus Emre'dir. Yunus Emre, divan, âşık ve tekke edebiyatlarını etkilemiştir. Tanzimat'tan beri halk edebiyatı olarak adlandırılan edebiyat üç farklı biçimde şekillenmiştir. Türklerin ilk anayurtları olan Orta Asya Türk edebiyatı geleneği, İslâmiyet, Anadolu kültürü, Arap-Fars kültürü içinde yeni ihtiyaçlara, talep ve zevklere göre gelişmiş ve yeniden şekillenmiştir. Türk halk edebiyatı, Osmanlı kültürünü şekillendiren bütün kaynaklardan beslenmiştir. Bunlar: Kur'an, hadisler, peygamber ve evliyâ hikâyeleri, tasavvuf ve tarikatlar, İran ve Arap edebiyatlarından tercüme edilen divan edebiyatı yoluyla halk edebiyatına aktarılan eserler ve sözlü kültürün taşıyıcılığıyla beslenen yerli, millî malzemelerdir.

Hicretin ilk yüzyılından itibaren bir züht ve takva anlayışı içinde ortaya çıkmaya başlayan tasavvuf hareketi, miladi 9. yüzyıldan sonra geniş ve renkli bir düşünce sistemi olmuştur. XI. Yüzyılda tarikatların kurulmasıyla tasavvuf bütün İslâm alemine yayılmıştır (Ocak, 1984: 1). Türklerin İslâmiyet'i kabul ettikleri 9. yüzyıldan Tanzimat'a kadar süren edebiyatlarında ortaya konulan eserlerin ortak niteliği dini öz taşımalarıdır. İslâmiyet sonrası gelişen bütün edebiyatlarda İslâmî dünya görüşü hakimdir. Âşık edebiyatı da yazdığı ve beslendiği kültür birikimi nedeniyle din dışı karakter taşımaz. Ortak coğrafyada yaşayan insanların duygu ve tasaları, değer yargıları bir birikim sonucu oluşur (Günay 1988: 101).

Türkler, İslâmiyet kültür dairesine girdikten sonra yurt değiştirerek, yeni yurtları Anadolu'ya geldiler. Yeni yurttaki doğası gereği günlük yaşam ve değer yargıları da değişikliğe uğradı. Anadolu'da yaşanan kültür sentezi, Türk kültür potasında eriyerek yeni bir alayım oluşturmuştur. Türk kültürü tarihi açısından Anadolu'da dinsel inançlara değişik bakış açıları tarikatları doğurmuştur. Anadolu sufiliği, İslâmiyet öncesi inanç sistemleri ve sosyal yaşamın etkisiyle karışmış, Anadolu'ya özgü bir sentez oluşturmuştur (Güvenç, 1993: 101). Türk halk kültürü, milli kültürün temel dinamiğini, belirleyiciliğini temsil eden bireyi şekillendiren öğelerden biridir.

Osmanlı dönemini, Karahanlılar döneminden başlatarak Selçuklu ve Beylikler dönemine kadar uzatmak doğru olacaktır. 14. yüzyılda başladığı kabul edilen Osmanlı döneminin kültürünün hazırlayıcısı bu dönemlerdir. Osmanlı kültürü İslâmiyetin kabulü ile girilen İslâmiyet, Arap, Fars uygarlık dairesi ve Avrupa-Balkan kültürüyle şekillenmiştir. Türk kültürü, Anadolu’da başka kültürlerle etkileşime girmesine rağmen kendi iç dinamiklerini korumuştur.

Türk edebiyatı, İslâmiyetin kabulünden ve orta dönem Türk tarihindeki siyasî-sosyal gelişme ve değişmelerden dolayı iki farklı biçimde şekillenmiştir. Bunlar; Arap-Fars geleneklerine dayalı olarak doğup, gelişme süreci içinde millileşen divan edebiyatı ve Türklerin ilk millî edebiyat geleneklerine bağlı gelişen, yeni öğelerle zenginleşip, çeşitlenen Türk halk edebiyatıdır.

13. yüzyılda, özellikle ikinci yarısında Türk şiirine baktığımızda şiirin, nazım şekli ve vezin, tercüme ve bir de konu olmak üzere üç kolda geliştiğini görürüz. Bu durum 13. yüzyılda yazılı edebiyatın kültür malzemesinin Farsça’dan kurtulup Türk diline dönmesidir (Kut, 1994: 127). Divan edebiyatı dil ve anlatımda halktan gittikçe uzaklaşmakla birlikte halk edebiyatını fikir ve anlatım yoluyla sürekli beslemiştir. Divan şiiri, millî ve yerli kaynaklardan uzaklaşıp dış kaynaklardan etkilenmiş, halk şiiri ise millî ve yerli kaynaklara belli ölçüde bağlı kalıp dış kaynaklardan daha az etkilenmiştir (Eraslan, 1994: 114). 13-15. yüzyıllar Türk edebiyatının geçiş dönemidir. İslâmiyet öncesi edebiyatın yansıması kuvvetlidir, eski edebiyatın birçok ögesi korunurken İslâmi ve millî öğeler yeni kültürde başarıyla birleştirilmiştir.

Divan şairleri ve âşıklar, ortak yaşadıkları kültürü, aldıkları eğitime buldukları şiir çevresine, seslendikleri kültür çevrelerine, geleneklerine özgü edebî şekillerle ortaya koymuşlardır. Farklı şiir ve kültür çevrelerinde bulunmaları nedeniyle aralarında estetik fark vardır (Tatçı, 1994: 3). Aşığın şiirlerinde, aşığın dünyası ve seslendiği toplum gizlidir. Âşıklar, divan şairlerinin aksine Türk, Arap, İran asıllı tarihi ve mitolojik kahramanları sembolik bir öge olarak anarlar (Tatçı, 1994-a: 427).

İslâmiyet sonrası ilk dönemde, İslâmi kültüre rağmen İslâmiyet öncesi yaşama biçimiyle olan bağlar korunmuştur. Şiirde de Türk kültür tarihi içinde zincirleme sürekliliği bulabiliriz. İslâmiyet öncesi şiirler yerini dinî konulu şiirlere bırakmış ya da bünyesine yeni öğeler alarak İslâmi yapıya bürünmüşlerdir (Kaplan, 1981: 1). Bunun yanında dinî menkıbeleri, kıssa ve destanları anlatan meddah, kıssahan adlı sanatçılar edebiyatımıza İslamî kaynaklı konular taşımaktaydılar (Köprülü, 1981: 41). Yeni coğrafyada bir yandan tercümelemlerle Arap ve İran edebiyatlarına uygun yeni bir edebiyat anlayışı oluşurken, diğer yandan Arap ve İslâm edebiyatlarından gelen kahramanlık hikâyeleriyle dinî-destanî edebiyat ve geniş halk kitlelerine seslenen Türk şiiri geleneği sürüyordu (Çetin, 1997: 30). Eserlerdeki İslâmi öğeler Türk dünya görüşü ve kültürüyle yeniden şekillenmiştir.

Âşık edebiyatı, ozan-baksı edebiyatı geleneğinin İslâmiyetten sonra tasavvufî düşünce Osmanlı yaşama biçimi ve kabulleriyle birleşmesinden doğmuştur. Önceleri dinî-tasavvufî halk edebiyatı olarak gelişen millî Türk edebiyatı 15. yüzyılın sonlarından sonra sosyal ve siyâsî nedenlerden dolayı yeni bir oluşum içine girerek âşık edebiyatı olarak şekillenmeye başlamıştır. Bunda üç süreç etken olmuştur. Bunlar: kutsallıktan arınma, kültürel farklılaşma ve halkın yeni coğrafyada yerleşik düzenle bireyselleşmesidir.

15. yüzyılın ilk yarısında Hurûfilik, Bektaşî tekkelerine, oradan da yeniçeri ocaklarına girince, din dışı öğeler, zahirî bir tasavvuf rengi altında daha serbest bir görüşle âşık şiirine girdi. Birçok âşık tarzı edebiyat alanında çalışan araştırmacı, âşık tarzı şiir geleneğinin Bektaşî edebiyatından doğduğu görüşünde birleşirler. Âşık edebiyatında Bektaşî düşünce ve eğilimlerinin izleri gözlenir. Âşıklar, Bektaşîlik dışı tarikatlara mensup olsalar da âşık edebiyatında Bektaşî edebiyatının ruh ve edası gözlenir (Günay, 1996: 10).

Bektaşî edebiyatında İslâmiyet öncesi inanç sistemlerinin kuvvetli izleri görülür. Eski inanç sistemleri ve kültürlerinin ayin ve törenlerine ait pratiklerin Anadolu'da yeni bir sentezle İslâmi şekil ve ruha dönüştüğünü görüyoruz. Bu sentez bir yaşam ve değerler bütününe dönüşmüş, tekke ve âşık şiirini etkilemiştir. Divan şiirinde ise bir şiir imajı olarak etkisini göstermiştir.

15. yüzyılda orduda, köy, kasaba gibi kırsal yörelerde âşık edebiyatı adı verilen bir gelenek oluşmaya başladı. Divan edebiyatının üst kültüre seslenmesine karşılık, âşık edebiyatı bölgesel, doğal ve bir ölçüde somut özellikleriyle belirginleşerek, geniş halk kitlelerine seslenir. Âşıklık geleneği her bölge ve yörenin kültür, dil ve beğeniyle oluşur. Bireysel yaşantının toplumsal örnekleri olan anonim ürünler âşık geleneğini besler. Anadolu halkının dünya görüşünün yanı sıra estetik modelleri de âşık şiirinde temsil edilir. Kültür çevresi değiştikçe toplumsal kuralları etkileyen köklü farklılık ve değişimler âşık şiiri geleneğine kademe kademe yansır (Artun, 1996: 11).

Türklerin İslâm uygarlığı dairesine girmeleri sosyal ve siyasî hayatlarında da önemli değişim ve gelişmelere neden oldu. Arapça ve İslâmî bilimler, Farsça ile Fars edebiyatı etkisi 10. yüzyıldan sonra görülmeye başladı. Edebiyatta Fars edebiyatını örnek alan Türkler, bu edebiyatın nazım şekillerini ve edebî türlerini benimsedikleri gibi aruz vezni de benimsediler. Yeni nazım anlayışı ve aruz vezniyle yeni ve klasik bir edebiyat meydana getirmeye çalışan aydın kesim yanında özellikle dördlük esasına ve hece ölçüsüne dayanan millî edebiyat geleneğini de halk şairleri devam ettirdiler. Böylece iki ayrı grup ve anlayış çevresinde gelişen Türk edebiyatı sosyal ve kültürel hayatımıza bağlı olarak sürdü (Eraslan, 1994: 114).

Âşık şiiri, 13. yüzyıldan itibaren Anadolu derviş edebiyatından gelen motiflerden etkilenmeye başlamıştır. Aşığın olağanüstü güçlerle donatılması onun sanatını hazırlayan dolu içme törenlerinin yapısı, bizi Orta Asya inanç sistemlerine kadar götürür. Âşık tipi, Allah'la mistik birlik arayan tekke âşığından ve müzik, dans eşliğinde yarı sihirbaz, bilici, destan söyleyici ozan-baksı tipinden ayrılır. Âşık kutsal olmayan yerlerde kahvehanelerde, hanlarda, düğün evlerinde halkı eğlendirmekle görevli, bir güzele bağlılık gibi din dışı konular işleyen bir sanatçı tipi olmuştur (Başgöz, 1977a: 254). 14-16. yüzyıllar arası yaşayan ozan-baksılara ait metinlerin olmaması bizim bu konuda sağlıklı değerlendirme yapmamızı engellemektedir (Köprülü, 1962: 29).

Türk kültürü, yeni yurt edindiği Anadolu coğrafyasında yeni bir kültürel kimlik kazanınca, millî öze bağlı epik şiirler söyleyen ozan-baksıların yerini İslâmî öze bağlı lirik şiirler söyleyen âşık aldı. İslâmiyet öncesine ait bazı pratikler, İslâmî renge

bürünerek tarikatlara taşındı. Anadolu'da şekillenen âşık edebiyatı, bir yönüyle İslâmiyet öncesi Türk şiirine, diğer yönüyle Bektaşî şiirine dayanır. Bu sentez daha sonraları özgün bir şekil ve öze sahip olmuştur. Anadolu'da oluşan yeni kültürel kimlik halk şiirinde yeni bir sanatçı tipini doğurmuştur. Epik şiir göçebe kültürün, âşık şiiri de Anadolu yerleşik düzeninin ürünüdür. Epik şiir kaybolurken lirik şiir ortaya çıkmıştır (Artun, 1996: 16).

Âşıkların kökü, İslâmiyet öncesi ozanlara kadar dayanır. Ozanlar, İslâmiyetten sonra da bir müddet işlevlerini sürdürmüşlerdir. Selçuk Ordularında 9. 12. yüzyıllarda ozanlar kopuz denen müzik aletlerini çalarak epik şiirler söylerler, askerleri eğlendirirlerdi (Köprülü, 1989: 131). 16. yüzyıldan sonra ozanlar artık görülmez olur. Onların yerini âşık alır. Göçebelikten yerleşik hayata geçerek yeni bir toplum düzeninin kurulması, şehir ve kasabaların büyük ölçüde oluşumu, destan anlatıcısı ozanın yerine âşık tipinin geçmesini hazırlayan en köklü etkidir. Destan anlatan epik şiirden, günlük hayata yönelen "koşma"ya geçiş bu yolla olmuştur. Âşıklar, kopuz yerine saz çalmaya, epik şiir yerine yerleşik hayata bağlı tablolar isteyen halka koşmalar söylemeye başlamışlardır (Başgöz, 1968: 7).

Her edebî gelenek, belli bir kültür birikimi, dünya görüşü ve İnanç sisteminin, yaşama biçiminin sanatçılar tarafından özümseme, yorumlanmasıyla özgün anlatımlara kavuşur. Anadolu halk edebiyatı, ozan-baksı geleneğinin geniş anlamda değişen zaman, zemin, inanç sistemi, dünya görüşü ve yaşama biçiminin değişmesiyle oluşmuştur. Âşıklık geleneği yeni coğrafyada yeni bir bakışa, yeni bir hayat anlayışına ve zevkine cevap verecek bir biçim ve öz kazanmıştır. Tasavvuf, diğer edebiyatları olduğu gibi Anadolu'da oluşan âşık edebiyatını şekillendiren bir yol, bir yaşama biçimi olmuştur. Anadolu'da ozan-baksı geleneği yerini yeni kültürle oluşan yeni bir sanatçı tipine ve bu kültürün beğenisine cevap verecek "âşık şiiri" olarak adlandırılan bir geleneğe bırakmıştır.

15. yüzyıldan sonra "ozan"ın yerini "âşık", kopuzun yerini "karadüzen, bağlama, çöğür, tambura, cura vb. " almıştır (Köprülü, 1989: 57). 15. yüzyıla gelinceye kadar dinî-tasavvufî halk edebiyatının yanı sıra sanatçılara ozan, baksı vb. adı verilen destan

geleneği vardı. Ozan-baksılar, bildiği, duyduğu kahramanlık olaylarını, zaferleri, felâketleri ve toplumu yakından ilgilendiren sorunları derleyip düzenleyerek bunları özel durum ve toplantılarda kopuz eşliğinde söylüyorlardı. Ozanların anlattığı doğanın, güzelin ve güzelliğin anlatımı şiirde lirizmi sağlamıştır. Atlı-göçebe kültürün temel teması olan kahramanlık, ozan-baksılar tarafından kuşaktan kuşağa aktarılarak destan geleneği oluşmuştur. Efsaneyle tarihin kaynaştırdığı destan kültürü, sözlü geleneğe oluşmuş, ozan-baksılarca taşınarak aktarılmıştır (Artun, 1996: 11).

15. yüzyılda İslâmiyetin Türkler arasında tam olarak kabul edilmesinden ve toplumsal gelişmelerin yaşanmasından dolayı zevk yönünden farklı iki zümre ortaya çıkmıştır. Bunlar kendi zevklerine göre söylenmiş şiirleri dinleyip okumuşlar ve desteklemişlerdir. Buna göre şairler yüksek sınıfa özel şiirler yazan klasik şairlerle, halka sazlarıyla çalıp söyleyen âşıklar olmak üzere ikiye ayrıldılar. Şehir kültürüne açık yerlerde klasik edebiyatın âşık edebiyatı üzerine etkisi daha yoğun olmuştur. Bu hem dilde, hem de şiir imajlarında kendini gösterir. Âşık, mistik birlik arayan dervişle, dans ve müzik eşliğinde şaman kültürünün izlerini yaşatan ozan-baksılardan işlevsel olarak ayrılır. Âşıklar din dışı şiirler söyleyen eski ozan-baksı tipinin görevlerinden arınmışlardır. Bazen yalnızca halkı eğlendirme, halkın sesini şiirlerinde duyurma işlevini üstlenirler (Başgöz, 1977: 254). Âşık soyut ve ulaşılmaz sevgili tipiyle mistiğe bağlanır.

Bugünkü âşıklık geleneğinde eski inanış ve geleneklerin izlerini bulmak mümkündür. Türklerin İslâmiyeti kabul etmelerinden sonra edebî şekiller, yeni özle İslâmî renge bürünerek varlıklarını sürdürmüşlerdir. Ozan-baksıların söyledikleri mitlerle örülü destan şiirleri Anadolu'da yeni kültür gereği İslâmî öğelerle bezenen âşık şiirlerine dönüşmüştür.

Yeni kültür ve uygarlık dairesinde küçümsenen ozanlar, yavaş yavaş işlevlerini kaybetmişlerdir. Anadolu kültüründe yeni yaşama biçimi âşıklık geleneğini ve âşık adı verilen yeni sanatçı tipini ortaya çıkarmıştır. Âşıklar, ataları ozanların Anadolu'ya getirdiği destan geleneğiyle beslenerek aşk, tabiat, kahramanlık şiirlerini saz eşliğinde söylemişler, halkın öğrenme ve eğlenme ihtiyacını da karşılamışlardır. Kopuz eşliğinde

söylenen destanların yerini saz eşliğinde söylenen çeşitli konulardaki halk hikâyeleri almıştır.

Âşık edebiyatı, 12. yüzyıldan beri süren tekke edebiyatından ayrılarak 16. yüzyılda ayrı bir edebiyat olmuştur. Tekke kurumu, Türklerin İslâmiyeti kabulünden sonra sosyokültürel hayatı düzenleyen merkezlerden biridir. Dinsel işlevinin yanı sıra birçok etkinliği de bünyesinde toplaması, tekkeleri eğitim yönü de olan etkin bir sosyal kurum haline getirmiştir.

Âşıklık geleneği ve âşık edebiyatı, bağımsız bir sosyokültürel kurum kimliğiyle ortaya çıktığı 16. yüzyıldan günümüze kadar, Türk kültür yaşamı içinde yer alan bütün öğeleri içine alan Türk kültürünün bütün katmanlarınca özümşenen ve çağlar süren toplumun ortak kültür kodlarını oluşturan önemli bir kurum olmuştur. Türk sosyokültürel yapısı içinde oluşan serbest ve zorunlu kültür değişimleri toplumsal dokuyu şekillendirmiş, yapısal ve işlevsel yönden âşıklık geleneğine önemli kaynak olmuştur.

Âşıklık geleneği, Anadolu'da ozan-baksı geleneği ve tekke edebiyatının yapısal ve tematik verimlerinden yararlanarak yeniden yapılanmıştır. Âşık edebiyatı özel bir edebiyat biçimidir. 16. yüzyılda başladığı kabul edilen âşık edebiyatının bu yüzyılda başlayış nedeni toplumun toplumsal değişim ve gelişimi ile açıklanabilir. 16. yüzyıl, divan edebiyatı için de önemli bir yüzyıldır. Yeni yurt tutulan Anadolu'da kültürleşmeyle yeni bir yaşama biçimine geçilmiş, Anadolu'da yeni bir Türk kültürü oluşmuştur. Divan edebiyatı, geçiş dönemi olan 13. 15. yüzyıllardan sonra Arap ve özellikle Fars edebiyatı etkisinden büyük ölçüde kurtulan Türk divan edebiyatı olarak adlandırabileceğimiz bir dönem başlamıştır. Âşık edebiyatının 16. yüzyılda başlaması bir tesadüf değil, bir değişimin sonucudur. Yeni kültür dairesiyle birlikte yeni bir edebiyat ve sanatçı tipinin ortaya çıkması doğaldır.

Âşıklık geleneği, Anadolu coğrafyası dışında Azerî ve Türkmen sahalarında da yaşamaktadır. Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı Osmanlı İmparatorluğu'nun yayıldığı bütün topraklarda ve Türkiye sınırlarının dahilinde incelenecektir. Âşıklık geleneği, Balkanlarda da yayılmış ve gelişmiştir.

Türklerin, Balkanlara hâkimiyeti Kosova Savaşı (1389) sonrasında 14. yüzyılın ikinci yarısında başlamıştır. Balkanlarda da Türk edebiyatı bu tarihten sonra başlar. 15. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasal alanda da edebiyatta da etkili olduğu bir dönemdir. Böylece Balkanlar, kendilerini Anadolu'da gelişip yeniden şekillenen Türk edebiyatının içinde bulmuştur (Kaya, 1986: 7).

Balkanlara gelen âşıklar, sazını ve bağlı buldukları âşıklık geleneğini de taşıyarak buralara yaymışlardır. Âşıklık geleneği, özellikle Müslümanlar arasında kabul görerek, Balkanlarda Balkan kültürüyle yeniden yapılanmıştır. Çeşitli tarikatlarla bağlı dervişler, şeyhler gelerek tekkeler kurmuşlardır. Şehirlerde medreseler kurulmuştur. Medreselerde, tekkelerde yetişenler Balkan divan edebiyatının ve Balkan Türk tekke edebiyatının temellerini atmışlardır (Hafız, 1983: 133). Balkanlarda doğmuş birçok şair ve âşık da İstanbul'a giderek şöhret olmuştur.

Balkan Türk edebiyatı, tarihsel açıdan Anadolu Türk edebiyatı geleneğinin devamıdır. Osmanlı Türklerinin Balkanlara egemen olmalarıyla başlayan siyasal bütünleşme sonrası kültür kurumlarının işlemeyle, kültürel bütünleşme sağlanmıştır. Bunun sonucu olarak divan, halk, tekke ve âşık edebiyatları İstanbul'a paralel olarak devam etmiştir (Güven, 1993: 7).

Balkanlarda âşıklar, köklü bir âşıklık geleneği oluşturmuşlardır. Priştine, Prizren, Üsküp vb. şehirlerde güçlü bir âşıklık geleneği vardı. Âşık kahvehanelerinde, âşık fasılları yapılıyordu. Anadolu'dan gelen âşıklar âşıklık geleneğini Balkanlara taşımışlardı. Balkanlı âşıklar da İstanbul'a gelerek âşık kahvehanelerinde Balkan âşıklık geleneğinin örneklerini sunmuşlardır (Hafız, 1985: 5).

Balkan âşıkları, gezginci âşıklık gereği bütün Balkanları gezerek, âşıklık geleneği örneklerini söyleyerek, halk hikâyeleri anlatarak, muamma çözerek, düğün ve çeşitli törenlere katılarak âşıklık geleneğini yaymışlardır. Diğer koldan dervişler, Balkanları gezerek tekke ve zaviyeler açarak dinî-tasavvufî şiirler söyleyerek, Türk kültürünün Balkanlarda kök salmasında etkin rol oynamışlardır. Âşıkların "dörtlük örme" adını verdikleri atışma örneklerinin pek azı günümüze gelmiştir. Bazı cönk ve mecmualardan tespit edilen şiirlerin büyük bir bölümü anonimleşmiş şiirlerdir. Balkanlı divan şairleri

hakkında bilgimiz bulunmasına rağmen, âşıklık geleneği ve âşıklar hakkında yeterli bilgimiz yoktur (Hafız, 1985: 5).

Âşıkların ozan-baksıların devamı olduğu görüşüne karşılık Fuat Köprülü, âşık tipini yerleşik uygarlıklara özgü bir oluşum olarak kabul eder. 12-13. yüzyıllardan itibaren Osmanlı devletinde gelişmeye devam eden askerî ve siyasî merkezlerde, büyük kervan yolları üzerinde kurulan kasabalar ve buralarda inşa edilen medreseler, tekkeler, diğer kültür kurumlarında, asker ocakları çevresinde belli bir kültür hareketi oluşup yaygınlaşmıştır. Bu kültür çevrelerinde yetişen çoğu tasavvuf neşvesiyle yoğrulmuş bir kısmı okuma yazma dahi bilmeyen kişilerin, Türkçe anlatım malzemesini işleyerek geniş kitlelere seslendikleri görülmektedir.

Âşık edebiyatının Anadolu'da oluşumu üzerinde çeşitli görüşler vardır. Anadolu'da değişen değerlerle ozan-baksı geleneğinin son örnekleri olan ozanlar, büyük şehirlerden kasabalara, köylere, konar-göçerlere kadar çekilmiş olmalıdır. Ozan-baksıların seslendiği kitlenin yeni bir sanatçısı olması gerekiyordu.

Âşıklık geleneği, ozan-baksıların bir devamı mıdır? Tekke edebiyatından mı doğmuştur? Yoksa Anadolu'da yeni kültürün oluşturduğu bir edebiyat geleneği midir? 13-15. yüzyıllar arasında Yunus Emre vb. âşıkların olgunlaşmış bugün bile örnekleri verilemeyen şekil, içerik ve estetik olgunluğun doruğundaki şiirlerini dinî-tasavvufî halk edebiyatı şiirleri olarak alıp, öğütleme, ahlâk vb. konulu şiirlerini âşık şiiri olarak almayıp görmezlikten mi geleceğiz? 13-15 yüzyıllar arası âşıkların dinî-tasavvufî şiirlerinin dışında söyledikleri tasavvuf dışı şiirlerini âşıklık geleneğinin hazırlık dönemi örnekleri olarak değerlendirebilir miyiz? Ancak bu yıllardaki bazı şiir örnekleri olgunlaşma dönemi özelliği göstermektedir. Bu durum bizi daha gerilere götürmekte, âşıklık geleneğinin ne zaman başladığı sorusunu da beraberinde getirmektedir.

Âşık edebiyatının, ozan-baksı geleneğinden, anonim edebiyattan, tekke edebiyatından ve divan edebiyatlarından sonra oluşması, beraberinde etkilenme ve birbirinin devamı olup olmadığı sorununu da getirmektedir. Köprülü ve takipçileri, âşıklık geleneğinin, ozan-baksı geleneğinin devamı olmadığı, Anadolu'da oluşan yeni bir edebiyat olduğu

görüştükdürler. Huruffliğin etkisiyle dinî konular dışında da şiirler yazmaya başlayan Bektaşî edebiyatı tekke edebiyatından ayrılarak yeni bir zümre edebiyatı olmuştur. Köprölü, dinî şiirden din dışı şiire geçiş kuralından yola çıkararak âşık edebiyatının oluşumunda Bektaşî edebiyatının etkili olduğu görüşündedir. Âşık edebiyatının oluşumunda birçok etken vardır. Âşıklık geleneğinin kendisinden önceki edebiyatlardan etkilenmesi kaçınılmazdır.

Özkul obanoğlu, 16. yüzyılın ikinci yarısında tekkelerin yanı sıra kahvehanelerin sosyal kurum olarak ortaya çıktığını, topluca eğlenilen, çeşitli sosyokültürel faaliyetlerde bulunulan yer olarak tekkelerdeki uhrevi bir neşe ile yapılan toplu eğlenmelerin kahvehanelerde dünyevî bir karakter kazandığını belirtir. Kahvehanelerin sosyokültürel değişmelerin merkezi olarak Osmanlı devletinde serbest bir kurumsal yapı ve din dışı bir kamuoyu oluşturma mekanizmasının oluştuğunu, halk kültürü ve diğer geleneklerin yanı sıra ozan-baksı ve tekke kültür geleneği üzerine bağımsız bir edebiyat biçimi olarak âşıklık geleneğinin ve âşık edebiyatının çıkışını kahvehanelere bağlar. Köylerde, kahvehane geleneği çok yakın zamanlarda ortaya çıkmıştır. Köy odası ve evler âşıkların toplandığı yerlerdir. şehirle bağları çok az olan kapalı toplum örneği gösteren konar-göçerdeki âşıklık geleneğinin kökenini nereye bağlayacağız? Osmanlı dönemine ait kahvehanelerde oluşan âşıklık geleneği ile bilgilerimiz daha çok âşık edebiyatının oluşum dönemlerinin sonrasına ait bilgilerdir. Kahvehaneleri âşık edebiyatının oluşumunda etkili olan bir sosyal kurum olarak almamız yerinde olacaktır. Aksi halde âşık edebiyatının şehirlerde başlayıp köylere kadar yayıldığını kabul etmemiz gerekecek.

Âşık şiiri, sözlü kültür ortamında ortaya çıkan bir gelenektir. Âşıklık geleneği tekke edebiyatı ve ozan-baksı geleneğiyle beslenmiş olmakla beraber, kendine özgü bir icra töresi olan bağımsız bir edebiyattır. Tekke edebiyatı, ozan-baksı geleneği üzerine temellenmiştir. Ozan-baksı geleneği toplumun genel kabulleri doğrultusunda yeni kültür gereği İslâmî motiflerle bezenip işlevini kaybetmiştir. Daha önceleri ozan-baksıların kopuz eşliğinde anlattığı destanların Anadolu'da yeniden yapılanan şekilleri olarak kabul edebileceğimiz Dede Korkut Hikâyeleri'nin elimizdeki metni İslâmî renge bürünmüş şeklidir. Bu örnek, Anadolu'da edebiyatın gelişimi için güzel bir örnektir.

Değişen beğeni, ozanları dışlamıştır. Âşık edebiyatı 16. yüzyılda oluşup 17. yüzyılda oluşumunu tamamlamıştır.

Âşık edebiyatım ozan-baksı geleneğinin devamı sayamayız. Âşık edebiyatı, kendinden önceki ve oluştuğu zamandaki bütün edebiyatlarla beslenmiş bağımsız bir gelenektir. Âşık edebiyatı İslâmî kültür dairesine girdikten sonra din dışı karakter kazanan ozan-baksı geleneği ve yeniçeri ocaklarının kurulmasından sonra ordu şairi olarak ortaya çıkan Bektaşî tarikatı mensuplarının ve diğer tekke mensuplarının şiirleriyle şekillenmiş ve bağımsız bir edebiyat olmuştur. Yeniçeriliğin kuruluşuyla Yeniçeri ocakları Hacı Bektaş Veli Tekkesi'ne bağlanmıştır. Bektaşî edebiyatının tavrı tekke edebiyatında farklı bir boyuttur, birçok yönüyle âşık edebiyatı tavrıyla benzer.

Âşık edebiyatına ve saza tepkinin altında, dinî karakterli tekke ve medrese geleneği karşısında, âşıklık geleneğinin din dışı karakter taşıması ve eğlence amaçlı bir kurum olması yatmaktadır. Âşık edebiyatının şiir çevresinin üst kültürü temsil eden medrese ve tekkelerden farklı olarak Osmanlı halk kültürünün davranış kalıplarını taşıması, iki farklı yaşama biçiminin ortaya çıkması sonucu Osmanlı aydınları, âşıkları küçük görerek aşağılamışlardır. Halkın beğenisini kazanan âşıklar tekke edebiyatının nasihat geleneğini koruyarak koşmalarla, güzellemelerle şiire yeni bir kapı açmışlardır.

İslâmiyet Öncesi Türk edebiyatının bir uzantısı olan âşık şiiri geleneği, yeni coğrafyada millî özden kopup, İslâmî öze bağlanarak en çok Bektaşî tarikatı mensupları arasında kabul görüp gelişmiş, Bektaşî tarikatının dünya görüşüyle beslenerek yayılmıştır. Ozan-baksı geleneği her ne kadar âşık tarzı edebiyatı beslese de iki ayrı kültür dairesine ait oldukları için millî öze bağlı ozan-baksı tipi, âşık tipinin prototipi değildir (Artun, 1996: 11).

Âşıklar çıraklıktan başlayarak âşık oluncaya kadar belli bir eğitimden geçerler, fasıllara katılırlar, ustalarından mahlas aldıktan sonra âşık olurlardı. Şehir hayatının kültür havası içinde klasik şiire ve musikiye, tasavvuf düşüncesine, İslâm tarihine, evliya menkıbelerine, İran ve Türk edebiyatında görülen motiflere ait birçok bilgi edinirlerdi. Şehirli âşıkların kültür düzeyleri klasik medrese ve tekke kültürüyle temas halinde olduklarından, köyde yetişenlerden dil, sanat ve anlatım açısından başkalık gösterir.

Âşık edebiyatının millî ve köklü bir geleneği vardır. 16. yüzyıldan başlayarak yakın zamana kadar Osmanlı topraklarında yaşayan Ermenileri de etkilemiştir. Üne ulaşmış birçok Ermeni "aşuğ", âşık edebiyatı geleneklerini benimseyerek âşık şiiri söylemiştir. Bunlardan Âşuğ Mecnuni'yi, Âşuğ Vartan'ı, Âşuğ Civan'ı sayabiliriz.

Âşık edebiyatının temel özelliklerinden en önemlisi sözlü oluşudur. Bu yönüyle anonim Türk edebiyatı geleneğinin birçok özelliğini taşır. Sözlü geleneğin kural ve ilkelerine âşık da bağlıdır. Âşıklık geleneğinde söz heceyle tartılır, dörtlük içinde anlamsal bir bütünlüğe kavuşur, dize başı ve sonu kafiyelerle ritim kazanır. Âşık edebiyatı ürünleri şiirler ve anlatı türü olarak ikiye ayrılır. Anadolu'da âşıklar toplumsal, tarihsel olgular karşısında epik diye niteleyebileceğimiz, bireysel olgu ve durumlar karşısında lirik bir söyleyiş geliştirmişlerdir. Âşık bir aktarmacıdır, önce gelenekte usta malı diye adlandırılan usta âşıkların ürünlerini söyler, sonra dili çözüldüğünde âşıklık geleneği çerçevesinde kendi şiirlerini söyler. Genellikle doğaçlamayla yaratılan, sözle ve sazla yayılan âşık şiiri özgün biçimiyle yazıya geçirilemediği, yeni eklemeler ve çıkarmalarla değiştirildiği için yazılı edebiyat ürünleri gibi tam bir kesinlik taşımaz.

Âşık edebiyatı, divan edebiyatı, dinî-tasavvufî halk edebiyatı, Anadolu'da bir gelenek oluşturunca sanatçılarına da âşık, hak âşığı, şair gibi adlar verilmiştir. Bu yeni disiplinler, aynı kültür kaynağından beslenmelerine rağmen farklı şiir çevreleri oluşturmuşlar, farklı kitlelere seslenmişlerdir. Âşığın olağanüstü güçlerle donatılması onu sanata hazırlayan dolu içme törenlerinin yapısı, bizi şaman kültürünün pratiklerine kadar götürür (Başgöz, 1977: 252).

Âşıklar, öncelikle usta malı şiirler söyleyerek taşıyıcılık görevini üstlenirler. Belli bir aşamadan sonra yaratıcı olup kendi şiirlerini dillendirirler. Âşıklar, şiirlerini doğaçlama yarattıkları, sözle ve sazla yaydıkları için eklemeler ve çıkarmalarla şiiri hep değiştirirler. Bu şiirin olgunlaşma aşamasıdır. İlk söylendiği biçimde yazıya geçirilemediği için yazılı edebiyat ürünleri gibi kesinlik taşımaz.

Âşık şiiri, divan şiiriyle, tekke şiiriyle bağ kurarak zümreler arası alışverişin sağlanmasında köprü görevi yapmıştır. Dîvan şairi, aydınlar arasında Osmanlı kültürünü

yayarken âşıklar da halk aydını olarak Osmanlı-Türk kültürünü halk arasında yaymışlardır. Halkın Osmanlı-Türk kültürü çevresinde toplanmalarına yardımcı olmuşlardır.

Âşık edebiyatı, kendisinin veya başkalarının şiirlerini saz eşliğinde çalıp okuyan ya da halk hikâyeleri anlatan ve âşık adı verilen saz şairlerinin oluşturduğu edebiyattır. Âşık edebiyatı beş yüz yılı aşan bir zamandan günümüze Anadolu, Rumeli ve Azerbaycan'da gelişip olgunlaşan çoğu manzum eserlerden bazen de nazım-nesir karışımı hikâyelerden meydana gelmiştir. Âşık edebiyatı geniş halk kitlelerinin dil ve duygu inceliğine, heyecanlarına cevap veren bir edebiyattır. Bir topluluk ya da zümre edebiyatı olarak kabul edilen âşıkların eserleri uzun süre halk edebiyatı içinde değerlendirilmiş ve aydınlardan ilgi görmemiştir (Karahana, 1991: 550).

Âşık şiiri, âşık adı verilen sanatçıların malıdır; dili, nazım şekilleri, türleri, hayata bakışı farklıdır. Geleneğe bağlıdır, divan edebiyatı etkisinde kalmaları onları anonim edebiyattan ayırmıştır. Âşık edebiyatı anonim edebiyatla, divan edebiyatı arasında bir edebiyattır. Divan edebiyatından etkilense de özü ve şekli bakımından anonim edebiyata yakındır. Âşıklar insan topluluklarının belirli bir gelişme çağında yaşamış olan müzisyen şair tipinin bizdeki benzerleridir. Bunların kökü ilkel toplumların şiir, müzik, dans ve sihir gibi birçok sanatı başlatan sanatçılarına kadar uzanır.

Âşık edebiyatı, yalnız bir sosyal sınıfa veya dinî bir topluluğa özel bir edebiyat değil; birbirinden farklı, çeşitli çevrelere, çeşitli tarikat ve meslek mensuplarına, farklı beğeniye sahip insanlara seslenen, çeşitli zümreler arasındaki ortak bir edebiyattır. Âşık edebiyatı İslâmiyet ve Osmanlı kültürünün ürünüdür. 16. yüzyıldan 18. yüzyıla kadar çeşitli kaynaklardan gelen çeşitli edebî ve fikri öğelerin kaynaşmasından oluşmuş yeni bir sentezdir. 18. yüzyıldan 19. yüzyılın ortalarına kadar geçirdiği edebî gelişim sonucunda eski halk edebiyatı öğelerinin yerini divan edebiyatı öğeleri almaya başlamıştır (Köprülü, 1962: 43).

1.3.1 16-20. Yüzyılda Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı

16. Yüzyıl

16. yüzyılda Türk kültürü ilerlemiş, Anadolu Türkçesi işlek bir dil olmuştu. Kültür hayatı, ülkenin bütün büyük şehirlerinde gelişıyordu. 16. yüzyıla damgasını vurmuş, âşıklarımıza konu olmuştur. Bunları destanlarda görebiliriz. Bu yüzyılda dıvan şairlerinin büyük merkezlerde toplanmalarına karşılık, âşıklar Anadolu ve Rumeli'den başka Mısır, Suriye, Kuzey Afrika gibi İmparatorluğun uzaklardaki topraklarına kadar yayılmışlardır. Bu âşıkların büyük bölümü Yeniçeri ve Sipahi âşıklarıdır.

Bu yüzyılın en önemli olayı, âşıklık geleneğinin iki ayrı coğrafyada gelişip boy atmasıdır. Kuzey Afrika'da çoğu kahramanlık ve savaş üzerine şiir söyleyen Garp Ocakları'na mensup bu âşıklarda Anadolu ve Rumeli âşıklarının izlerini görüyoruz (Sakaoğlu, 1989: 115).

Âşıkların ilk dönemleri hakkında tam bir bilğimiz yoktur. Tezkirelerde âşıkların biyografilerine ve eserlerine rastlayamayız. Bu nedenle 16. yy. bir yönüyle âşık şiirinin hazırlık dönemidir. 17. yüzyıl âşık şiirinin altın dönemidir. Bu yüzyılda birkaç âşık hariç, divan şiirinin dil, zevk ve estetiğinden etkilenilmiştir. Ancak âşık şiirinin hâkim niteliği korunmuştur (Elçin, 1976; 523).

16. yüzyıl, Osmanlı kültürünün en parlak dönemidir. Halk kültürü ve âşık edebiyatı gelişmeye başlayıp Anadolu ve Rumeli'nin büyük merkezlerinde, serhat kalelerinde âşıkların çoğaldığı görülmektedir. Bu âşıklardan kalan eserler az olmakla birlikte gelişim hakkında fikir verecek ölçüdedir. Âşıkların şiirlerinde halk kültürü öğeleri yüzyıl başlarında kuvvetle kendini hissettirir. Yüzyılın ikinci yarısından başlayarak divan edebiyatı ve tekke edebiyatının etkisi artar. Arapça ve Farsça kelime ve terkip kullanımı artar. Üslûpta, mecazlarda divan şiirinin etkisi belirginleşir. 16. yüzyılda tarihî ve edebî kaynakların artması, bu dönemde âşıkların genellikle ordu içinde olması bu yüzyıl âşıklık geleneği hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlamıştır (Köprülü, 1962: 53).

15. yüzyılın ortalarına kadar devam eden ozan yerine İslâm tasavvufundan gelen etkiyle "âşık" adı yayılmaya başladı. 16. yüzyıldan günümüze kadar gelen zengin halk kültürü şiir geleneğinin yaratıcıları veya taşıyıcıları genellikle hece ölçüsünü kullanmışlardır. Biraz eğitim görenler aruz ölçüsüyle de şiir söylemişlerdir. Âşıkların bir bölümü Alevî-Bektaşî düşünce ve zevkinden uzaklaşarak dinî-tasavvufî konular dışında halk diliyle eserler vermişlerdir. Bu âşıklar sazlarıyla köy, kasaba ve şehir çevrelerinde çeşitli ezgileriyle geniş kitlelere ulaşmışlardır.

16. yüzyılda aşk, kahramanlık, tabiat vb. konuların yanı sıra yerleşik hayata ait özellikler de tablolar halinde âşık edebiyatına girmeye başlamıştır. Âşık edebiyatı Osmanlı toplumunun Anadolu'daki köklü kültür ve yapı değişikliğine uğraması sonucu oluşmuştur. Büyük şehirlerin çevresinde oluşan üst kültür mimaride, müzikte, edebiyatta yeni bir bakış açısı, yeni bir yaşama biçimi, yeni bir zevk oluşturmuştur. Anadolu'da köy ve konar göçer çevrelerde İslâmî kültür etkisiyle Orta Asya Türk kültüründen farklı, fakat büyük şehirlerin etrafında oluşan üst kültürü de yakalayamayan bir kültür oluşmuştur. Âşık şiiri ile divan şiiri aynı kültür kaynaklarından beslenmelerine rağmen kültür ve şiir çevresi farklılığından dolayı iki ayrı disiplin ortaya çıkmıştır. Divan şiirinin üst kültürün beslediği şiir olarak büyük şehir ve kültür merkezlerinin dışında kasabalarda üst kültürü yakalamış esnaf arasında bile yaygın olması bizi halkla, eğitimli kitle arasındaki çizgiyi belirlerken çok dikkatli olmaya zorlamaktadır. Âşıklar kendilerine özgü estetik anlayışlarına rağmen divan edebiyatından kelime, tamlama, mecaz ve nazım biçimleri almışlardır. Şehir kültüründen ve divan şiiri çevresinden uzak yaşamış köylü âşıklarda etki azdır.

Bu yüzyılda âşıklarımız hakkında kesin bilgilere sahip değiliz. Ahmetoğlu, Bahşî, Bahşioğlu, Çırpanlı, Hayalî, Hızıroğlu, Kul Mehmet, Kul Piri, Ozan, Öksüz Dede, Köroğlu, Sururî ve Şükrü Mehmet'i Anadolu ve Rumeli'de yaşayan âşıkların önde gelenlerinden sayabiliriz. Armutlu, Geda Muslu, Kul Çulha ve Oğuz Ali de denizaşırı topraklarda yaşayan âşıklardır.

17. Yüzyılda Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı

17. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu genişlemiş, Osmanlı kültürü ve uygarlığı ileri düzeye ulaşmıştır. Bu yüzyılda klasik şiirin şiir çevresine yakın yerlerdeki âşıkların şiirlerinde klasik şiirin etkileri görülmeye başlamıştır. Dil ağırlaşmış, bazı âşıklar divan şiirinin nazım şekillerini ve aruz ölçüsünü kullanmaya başlamışlardır (Köprülü, 1962: 122). 17. yüzyıldan sonra divan şiiri ile âşık şiiri arasında bir yakınlaşma görülmektedir. Bazı âşıkların şehirlere gelip yönetimden sınırlı da olsa destek görmeleri, medrese ve divan kültüründen etkilenmeleriyle, "kalem şuarası" adı verilen divan şiirinin taklitçileri diye niteleyebileceğimiz yeni bir âşık topluluğu oluştu. Bunlar genellikle saz çalmayı bilmezdi. Bu âşıklar, âşık geleneği ile divan şiiri arasında bir tür köprü işlevi görmüşlerdir. 17. yüzyılda 16. yüzyıla göre daha çok âşık yetişmiştir. Yüzyıla damgasını vuran âşıkların küçük bir bölümü de "Garp Ocakları" âşıklarıdır.

17. yüzyılda âşık edebiyatı gelişimini tamamlamıştır. Bu yüzyıl âşık edebiyatı için altın çağdır. Osmanlı Devletinin geniş sınırları içerisinde binlerce âşık yetişmiştir. Bu âşıkların bir bölümü, orduyla birlikte savaşa katılarak askerlerin cesaretini arttırdığı gibi diğer zamanlarda da onları eğlendirmiştir.

Âşıklar, 17. yüzyıldan sonra teşkilatlanmış, "geleneksel âşıklık gezileri" diye adlandırılan seyahatleri yaygınlaşmıştır. Âşık edebiyatı edebî örnekleri kadar icra töresi ve günlük hayatın akislerini taşıyan âdet ve pratikler bütünüyle Osmanlı halk kültürünün biçimlendirdiği bir edebî gelenek olarak bu kültür birikiminin başlıca belge ve birikimi olarak incelenmelidir.

17. yüzyılda âşıkların en büyükleri yetişmiştir. Âşıklık geleneği bu yüzyılda gelişerek şekilde, türde, konuda mükemmeli yakalamıştır. Âşıklar, âşıklık geleneği kurallarını belirleyerek bunlara uyulmasını sağlamışlardır. Âşık edebiyatı, kendi geleneği içinde klasikleşmiş bir edebiyat olduğu için âşıkların söyleyişlerindeki benzerlik, divan şiirinde olduğu gibi geleneğe uyma zorunluluğundandır. Bu da şiirlerin karışmasına neden olmuştur. Âşıklar âşık, kul, öksüz gibi sıfatları kullanmaya başlamışlardır. Bir

kısım âşıklar, yeniçeriler, sipahiler, leventler gibi askeri topluluklar arasından yetişmiştir.

17. yüzyılın ikinci yarısından sonra görülen diğer âşıklarsa daha çok büyük yerleşim merkezlerinde yaşamış divan şiirinin çevresinde bulunmuş âşıklardır. Bunların en önemli temsilcileri; Âşık Ömer, Gevherî ve Kâtibî'dir. Aruz ölçüsü bildikleri gibi, belli ölçüde öğrenim görmüşlerdir. Aralarında saz çalmayı bilmeyenler bulunsa da genellikle saz çalarlar". Bu dönemde bazı divan şairleri hece ölçüsüyle şiir yazmayı denemişlerse de divan edebiyatının âşık edebiyatı üzerinde etkisi daha fazla olmuştur. Bu etki daha sonraki yüzyıllardaki Erzurumlu Emrah, Dertli, Bayburtlu Zihnî ve Şem'i gibi âşıklarda açıkça görülür.

Bu yüzyılda yaşanan tarihi olaylar destanlara konu olmuştur. Bunlar tarihin destanlaştırılmış örnekleridir. Âşıklar katıldıkları savaşları, duydukları zafer ve hezimetleri konu almışlardır. Âşıklar zümresi içinde okuryazarlar çoğalmaya başlamış, hatta iyi eğitim görüp devlet hizmetinde yer alanlar da olmuştur. Gevherî, Âşık Ömer gibi âşıklar divan şairlerine özenerek aruzlu şiirler yazmışlardır. Bunun sonucunda bu âşıkların dilleri ağırlaşmıştır. Dönemin âşıkları hakkında fazla bilgimiz yoktur, bilgilerin çoğu cönklerdeki şiirlerin değerlendirilmesi yoluyla sağlanmıştır. Birçok cönk ve mecmuada Âşık Ömer ve Gevherî'nin şiirlerinin yer alması âşıkların kendilerini aydın zümreye kabul ettirdiklerinin bir göstergesidir.

Âşıklık geleneği Osmanlı kültürünün merkezi olan İstanbul'da, klasik müzikten de öğeler almış, klasik Türk müziği makamları ve aruzlu şekiller, âşık fasıllarında önemli yer tutmuştur. Klasik şiir çevresinden uzak yaşayan âşıkların şiirlerinde şiirin merkezine güzelleri ve bunlara bağlı heyecanı ve duyarlılığı koyup çevrelerini dekor olarak aldıklarını ve doğayla bezediklerini görüyoruz.

Aynı kültür kaynaklarından beslendikleri için, âşık şiiri ile divan şiiri arasında benzerliklerin ve ortaklıkların olması kaçınılmazdır. Âşıklar ve divan şairleri, güzeli ve güzellikleri anlatmak için çeşitli kavramlardan yararlanarak, benzetme öğeleriyle sevgili ve çevresini anlatırlar. Bu öğeler, divan ve halk şiirinin tarihsel gelişimi içinde belli

kullanım kalıpları kazanarak klişe mecazlar haline gelmiştir. Bunları da belirleyen şiirin sunulduğu kültür çevresinin ortak beğenişidir. Göçebe topluluklar içinde yetişen âşıklarda göçebe kültürü etkisiyle göçebe yaşamın ve doğal çevrenin etkisi görülür. Köy ve kasaba kültürünün etkisiyle yetişen âşıklar üzerinde, çevrelerine ait özelliklerin varlığı dikkati çeker (Artun, 1995:61).

Âşıklar ve divan şairleri birçok mazmun, mecaz ve benzetme öğelerini küçük değişiklikler yaparak ortaklaşa kullanmışlardır. Sanatçılar, bu ortak motifleri kendi geleneklerine uygun bir şekilde işlemişlerdir. Âşıkların şiir çevresi, kültür ve beğeni farklılığı nedeniyle klasik edebiyatın şiir çevresinden ayrılır. Âşıklar, tabiatı, insanı ve olayları konuşma dilimizin rahatlığı içinde özgün imgelerle anlatırlar.

Âşıklar, İslâmiyet kültürü ve Allah birliğine varma yollarını arayan görüşler bütünü olan tasavvufun etkilenmişlerdir. Tasavvufun, âşıklara ve divan şairlerine olan etkisi onları ortak bir dünya görüşünde birleştirir. Aşk anlayışları, rıntlik düşünceleri, ölüm ve hayat karşısındaki tavırları benzerdir. Tasavvufta aşk, Allah'la bütünleşmektir. Dünyevî aşk geçicidir, kişiyi olgunlaştırır, nefsi eğitir. Maddî aşk, manevî aşka geçiş için bir basamaktır. Âşıklar, tasavvuf kültürü etkisiyle kendilerini bahtsız, sevgiliyi erişilmez ve vefasız görürler. Divan şairlerinin vuslatsız, paylaşılamayan aşk acılarıyla yaşamalarına karşın âşıklar, sevgiliye ve vuslata taliptirler. Felekten yakınmalarına rağmen, yaşama sevinci gözlenir. Âşıkların İslâmî motiflere, inanç esaslarına, ibadetlere, hukuka ve ahlâk konularına değindiklerini görürüz (Artun, 1995: 65).

İlk şairname bu yüzyılda yazılmıştır. Âşık Ömer şairnamesinde pek çok âşığın adını vermiş, fakat âşıkların özelliklerini sıralamamıştır. Ayrıca bu yüzyıldan elimize ulaşan cönk ve mecmualar bize kaynaklık etmektedir (Kaya, 1990:7).

17. yüzyılda Osmanlı ordusunun seferlerine katılan şiirlerinde bunları işleyen âşıklara "ocak âşıkları" adı da verilmektedir. 17. yüzyılın önde gelen âşıklarını şöylece sıralayabiliriz. Karacaoğlan, Gevheri, Âşık Hasan, Âşık Ömer, Kayıkçı Kul Mustafa, Ercişli Emrah, Katibi, Bursalı Halil, Kuloğlu, Âşık, Âşık İbrahim, Âşık Nev'i, Âşık Yusuf, Benli Ali, Berberoğlu, Haliloğlu, Kamili, Kâtip Osman, Keşfi, Kırımî, Kul

Mehmet, Kul Süleyman, Mahmutoğlu, Öksüz Âşık, Sun'i, Şahinoğlu, Üsküdarî, Yazıcı vb (Sakaoğlu, 1989: 286).

18. Yüzyılda Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı

18. yüzyılın âşıkları siyasal tarihimizde çok önemli olaylar olmasına rağmen 17. yüzyılda yetişen usta âşıkların gücüne ulaşamamışlardır. Âşık edebiyatı gerilemeye başlamıştır. Buna rağmen âşıklar, divan şairlerine göre daha canlı daha hayati konulara yönelen şiirler yazmışlardır.

18. yüzyılda âşıklar, etkilerini ve varlıklarını sürdürmüşlerdir. Divan edebiyatının etkisinde kalarak kusurlu biçimde aruzu kullanan âşıkların sayısı artmıştır. Bu dönemde kahvehanelerde, bozahanelerde, meyhanelerde ve panayırlarda ellerinde sazlarıyla şiirler söyleyen âşıklık geleneğinden yetişme âşıklara her yerde rastlanıyordu (Köprülü, 1962: 391).

Âşıklık, bu yüzyılda çok yaygınlaşmıştır. Hatta aruz ölçüsüyle şiirler yazan âşıklara şura tezkirelerinde bile rastlanmaktadır. Nedim'in hece vezniyle bir türkü yazması bu ilginin bir kanıtıdır. Bu dönemde âşıkların değeri her kesimde bilinmeye başlamış, ancak önemli bir âşık yetişmemiştir (Köprülü, 1962: 391). Bu yüzyılda siyasal tarihimizin önemli olayları olmasına rağmen büyük âşık çıkmamıştır. 18. yüzyılda sosyal konular üzerine yazılan destan ve koşmalar ayrı bir önem taşır.

18. yüzyılın önde gelen âşıklarını şöylece sıralayabiliriz: Abdî, Agâh, Agâhî, Âşık Ali, Âşık Bağdadî, Âşık Derunî, Âşık Halil, Âşık Kamil, Âşık Nigârî, Âşık Nuri, Âşık Ravzî, Âşık Sadık, Âşık Said, Hocaoğlu, Hükmî, Kabasakal Mehmet, Kara Hamza, Kâtibi, Kıymetî, Küsadî, Levnî, Mağripoğlu, Nakdî, Neşatî, Rıza Seteroğlu, Sırrı, Süleyman, Şermî, Talibî vd (Sakaoğlu, 1989: 293).

19. Yüzyılda Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı

16. yüzyıldan beri gelişimini sürdüren âşık edebiyatı 19. yüzyılda daha büyük önem kazanmıştır. Divan edebiyatında mahallileşme akımı artarken, diğer yandan âşık şiiri divan edebiyatı etkisine daha fazla girerek halktan ve halk zevkinden uzaklaşma eğilimi göstermeye başlamıştır. Âşıklar, Âşık Ömer ve Gevheri etkisinde kalarak aruz ölçüsünü, divan şiirinin nazım şekillerini daha çok kullanmaya başlamışlardır. Hece ölçüsüyle yazdıkları şiirlerde de daha çok Arapça ve Farsça kelime, terkip ve tamlamalar kullanmaya başlamışlardır (Köprülü, 1962:524).

Âşık edebiyatı ve divan edebiyatı 19. yüzyılın ikinci yarısında toplumdaki değişim ve gelişime paralel olarak gerileyip gelenekten uzaklaşmaya başlamıştır. Sultan Abdülaziz döneminde Bektaşî tekkelerinin tekrar açılmasıyla geçici bir gelişme göstermiş; fakat bu, eski sanat şekillerine dönmeye yetmemiştir. Büyük şehir merkezlerindeki âşık kahvelerinin yerini tutmaya çalışan semaî kahveleri gelenekten kopmuş eski ortak özelliğini kaybederek, dar bir çevreye seslenen bir zümre edebiyatı karakteri almaya başlayan âşık edebiyatının eski canlılığını kazanmasına yetmedi (Köprülü, 1962: 43).

19. yüzyılda âşık şiiri önemli bir gelişme gösterememiştir. Eski söylenenlerin tekrarı yapılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun her tarafında âşıkların sayısı artmış, âşık zümreleri oluşmuştur. 19. yüzyıl âşıkları hakkında diğer yüzyıllara oranla daha çok bilgi sahibiyiz. İmparatorluğun parçalanması, siyasî ve sosyal değişimler şiirin konularını etkilemiştir.

Toplumun her kesiminde ve kurumlarında görülen köklü değişimlerden biri de 19. yüzyılda Tanzimat'la ortaya çıktı. Batıda 18. yüzyılda ortaya çıkan Fransız İhtilâli, bütün dünyayı sarstı. Milliyetçilik, özgürlük, eşitlik, hak, adalet gibi yeni kavramlar simgeleşti. Fransız İhtilâli 'nin etkileri, 19. yüzyılın başında Osmanlı İmparatorluğu'nda kendini göstermeye başlar. Bireyi ve toplumu derinden etkileyen ve yeni bir sanat, edebiyat anlayışı getiren bu dönem yine yüzü Batıya dönük, ama öncekilerden ayrı bir yolda oluştu. Batı uygarlığı etkisinde gelişen Türk edebiyatı, insana ve yaşama bakış açılarını değiştirerek dışa dönük konulara yöneldi.

19. yüzyılda Batıya açılma Türk sosyokültürel yapısını belirleyen kurumları da etkiledi, değişime uğrattı. Matbaanın yaygınlaşp yazılı ortamın başlaması sözlü kültür ortamının ürünü olan âşıklık geleneğini de etkiledi. 2. Meşrutiyet'le birlikte basından sansürün kalkmasıyla birlikte gittikçe gelişen basın ve tiyatro kumpanyalarının faaliyetleri gibi yeni eğlence formları karşısında 19. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkan semaî kahvehaneleri işlevlerini kaybederek birer birer kapanırlar. Semaî kahvehaneleri ve çalgılı kahvehaneler İstanbul'a özgü bir zümre olan külhanbeyi-tulumbacıların kontrolündeydi (Çobanoğlu, 1999:69).

Tanzimat'la birlikte, aydınlar arasında halk edebiyatına gösterilen ilgi artmışsa da bu sürekli bir ilgi olmamıştır. Ziya Paşa gerçek Türk edebiyatının halk edebiyatı olduğunu söylemiş, ancak kısa bir süre sonra klasik şairlerin âşıkları aşağılayan sözlerinden daha ağır ifadeler kullanmıştır.

19. yüzyılda İstanbul, âşık edebiyatının gelişmesi bakımından çok uygun bir çevre olmuştur. Bunda, 2. Mahmut'un âşıkları korumasının payı büyüktür. Âşıklık geleneği ve âşık edebiyatı yeniden canlanmıştır. 19. yüzyılın sonlarında büyük yerleşim merkezleri ve özellikle İstanbul'daki kuvvetli âşıklık geleneği, yerini başka bir geleneğe "semaî kahvelerine" bırakmıştır. Bu kahvelerde söz sahibi olan âşıklar artık gezginci âşık değildir. "Meydan Şairleri" de denen bu tarzın temsilcileri semaî kahvelerinde mani, destan, koşma, divan, semaî, kalender gibi şiirler söylerlerdi. Ramazan, bayram ve cuma geceleri semaî kahvelerinde büyük toplantılar olurdu. Önce klarnet, darbuka ve zilli maşa gibi çalgılarla mızıkla faslı yapılırdı. Alafranga marşlardan sonra türkülere geçilirdi. En sonunda âşık şiirleri okunurdu. İstanbul'da semaî ocakları genellikle tulumbacı ocaklarına bağlı İstanbullu âşıklardı.

19. yüzyılda âşıklık geleneği, zayıflayarak güç kaybetmeye başlamıştır. Yeniçeri ocaklarının kapatılması, tekkelerin zamanla işlevlerini yerine getiremez duruma düşmeleri ve daha sonraları kapatılmaları nedeniyle âşıkların yetişme kaynaklarından çoğu ortadan kalkmıştır.

19. yüzyıl, âşık edebiyatının İstanbul'da saray ve konaklara da girdiği bir dönem olmuştur. Âşıkların yetişmesinde önemli bir yeri olan yeniçeri ocaklarını kaldıran 2. Mahmut âşıkları koruyarak saraya almıştır. 2. Mahmut'tan Abdülaziz'in son zamanlarına kadar düzenli teşkilâtlan ve esnaf loncalarına benzer loncaları vardı. Âşık fasıllarından hoşlanan 2. Mahmut, Abdülmecit ve Abdülaziz dönemlerinden sonra şehir çevrelerinde âşıklar ve âşık edebiyatı önemini kaybetmeye başlamıştır (Karahan, 1991: 550). Saraylardaki âşıkların hükümet tarafından tayin edilen bir âşık kahyaları bulunurdu. Bazen hükümet bu âşıkları kendi propagandaları için kullanırdı. Diğer âşıklar ise belli kahvehanelerde toplanıp saz ve söz fasılları yaparlardı.

Âşıkların ürünleri, müzikle şiirin bir birleşimidir. Çeşitli dönemlerde kopuz, kara düzen, bozuk, tambura, çöğür gibi sazlar kullanmışlardır. Usta âşıklar özgün ezgiler, makamlar yaratmışlardır. 19. yüzyılda İstanbul'da Tavukpazarı'nda, Tahtakale'de daha çok tulumbacılar ve kabadayılar tarafından işletilen âşık kahvelerinde sazlı sözlü eğlenceler düzenlenirdi. Âşıklar kahvenin duvarına asılan ödüllü bağlamayı (muamma) nazımla çözmeye çalışırlardı. Bağlamayı çözen âşığın ödülü para, saz, tüfek vb. olurdu. Bu kahveler, 1826 yılında yeniçeri ocaklarının kapatılmasıyla yıkıldı. Daha sonra semavi kahveleri adıyla yeniden açıldı. Bunlar da sonradan yerini İstanbul'da, Beşiktaş, Tophane, Boğazkesen, Eyüp, Halıcıoğlu gibi semtlerde açılan çalgılı kahvelere bıraktı. 1908 Meşrutiyetinden sonra birer birer ortadan kalktı.

Âşık edebiyatı, Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan, saraylarda, konaklarda, asker ocaklarında, sınır kalelerinde, kahvehane ve bozahanelerde, panayırlarda, köylerde ve konar göçerler arasında zevk ve heyecanla dinlenen bir edebiyattı. Âşık edebiyatı, Osmanlı İmparatorluğu'nun sosyal yapısını ve hayata bakışını yansıtır. Büyük tarihî olaylar karşısında halkın sevinçlerini, üzüntülerini, devlet büyükleri hakkında duygularını anlatan destanlar tarihî birer belge niteliğindedir. Âşık çağına tanıklık etmesi, yaşanan hayattan kesitler sunması yönüyle işlevseldir. Âşık edebiyatı, kültür tarihine de kaynaklık eder. Âşık edebiyatının derinlemesine incelenmesi, yaşadığı dönem edebiyat anlayışı ve insan yapısına ait açık bilgiler vermeyen divan edebiyatının sosyal çevresi hakkında da bilgi verecektir.

19. yüzyılda, 16. yüzyıldan beri gelişimini sürdüren âşık edebiyatı, önem kazanmıştır. Bir yandan klasik edebiyat içinde mahallileşme akımı artarken, diğer yandan halk şiiri klasik edebiyat etkisine girerek halktan ve halk zevkinden kopmaya başlamıştır. Âşık zümreleri oluşmuş, İmparatorluğun parçalanması, politik ve sosyal değişimler şiirin konusunu etkilemiştir (Köprülü, 1962: 391). 19. yüzyılda en dikkati çeken olaylardan biri de âşık kolu adını verdiğimiz usta-çırak ilişkileridir. Âşıklık geleneğinde önemli rolleri olan âşık kollarının bu dönemde yer alması önemlidir. Bu kollar; 1) Emrah Kolu 2) Ruhsatî Kolu 3) Şenlik Kolu 4) Sümmanî Kolu, 5) Dertli Kolu, 6) Huzurî Kolu, 7) Derviş Muhammed Kolu'dur (Kaya, 2000: 13-24). Tekkelerin kurulduğu ve geliştiği şehir ortamlarında âşıkların, tekke ve medrese kültürüyle yoğrularak 19. yüzyıl sonlarına kadar geleneksel tavırlarını sürdürdükleri görülmektedir.

Yeni bir estetik ve doğrudan doğruya yaşamdan alınan yeni konular, yaşam ve gerçekle beslenemeyen, soyut düşüncelere dayalı düşüncelerle içine kapanmış divan şiirini sarstı. Tanzimat'la birlikte yeni edebiyatın yapısında kullanılacak değer ve kavramlar getirme çabası, günlük hayatla ilgili her türlü olay, duygu ve düşünceyi şiirin ve nesrin konusu olarak seçen Tanzimat edebiyatını doğurdu. Önceleri biçimde eski, özde yeni şiir anlayışıyla başlayan Tanzimat edebiyatı, divan şiirinden aktarılmış değiştirilmiş öğelerle yeniliğe başlar. Divan şiirinin Sebki Hindi hayallerinden ve girift mazmunlarından sıyrılarak, şiirde yalın düşünce diye niteleyebileceğimiz doğrudan anlatımı kullanmışlardır. Yeni duygular, yeni heyecanlar, yeni düşünceler divan geleneğine bağlı şekil ve tekniklerle işlenerek yeni hareket başlatıldı. Yeni bir hayal dünyası, yeni bir estetik, renk ve dış âlem yakalanmaya çalışıldı. Hayaller, tabiattan ve eşyadan gelen duygulara açıldı.

Bu yüzyılda âşıkların çoğu okur yazardır. Bazı âşıkların şiirleri klasik kalıplara uymasa da divan şeklinde basılmıştır. Okuryazar âşıkların yanı sıra eski geleneğe bağlı âşıklar dar çevrelerde şiir söyleyerek âşıklık geleneğini sürdürmeye devam etmişlerdir.

19. yüzyılın önde gelen âşıklarını şöylece sıralayabiliriz: Âşık Şemî, Âşık Şenlik, Âşık Tahirî, Bayburtlu Celali, Bayburtlu Zihni, Ceyhuni, Dadaloğlu, Deliboran, Dertli, Erzurumlu Emrah, Gedaî, Hızrî, Kamili, Kusrî, Meslekî, Minhacî, Muhibbi, Ruhsatî,

Serdarı, Seyranı, Silleli Surun, Sümmanî, Tokatlı Nuri, Tıflı, Bezmi, Devamı vb (Sakaoğlu, 3989: 293).

20. Yüzyılda Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı

20. yüzyılda, âşıklık geleneği eski önemini kaybetmeye başladı. Özellikle cumhuriyetten sonra maddî ve sosyal hayattaki değişmeler bu zümreyi yaratan ve besleyen toplumsal şartlan da değiştirmiştir. Yeni iletişim araçlarının ortaya çıkışı, sanayileşme, tekke ve medreselerin kapatılması sistemin değişmesiyle âşıklar zümresi yavaş yavaş ortadan kalkarak büyük merkezlerden kırsal kesimlere, gelişmenin az olduğu yerlere doğru gitmeye başlamıştır.

Bu yüzyılda millileşme hareketine paralel olarak dil sadeleşmeye başlamış, hece ölçüsüyle millî nazım şekillerimize uygun olarak âşıklar şiir söylemeye başlamışlardır. Günümüzde eskiye oranla az da olsa âşıklar vardır. Halka doğru hareketinin, halk kültürünü yaşatma hareketinin etkisiyle hâlâ âşıklar arasında atışmalar yapılmakta, âşık eğlenceleri düzenlenmektedir. Yüzyılın başlarında, geleneğe bağlı olarak şiirler söyleyen âşıklar önce şiirlerine ad vermek suretiyle ilk değişikliğe gitmişlerdir. Cönklerde türkü, koşma gibi genel adlarla anılan şiirler, artık konularına uygun adlarla anılmaya başlamıştır.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde devlet desteği gören âşıklara cumhuriyet döneminde yardım edilmemiştir. 1931 yılında Ahmet Kutsi Tecer, 1964'te İbrahim Aslanoğlu tarafından Sivas'ta düzenlenen "âşıklar bayramı" ile âşıklık geleneğinin yaşadığına dikkat çekilmiştir. 1966 yılında Konya âşıklar bayramının yapılıp düzenli hâle gelmesiyle âşıklar birbirilerini tanımış, yerel âşıklık geleneğinden Türkiye âşıklık geleneği sürecine geçilmiştir.

Âşıklar, geleneği sürdürmeye çalışmaktadırlar. 20. yüzyılın önde gelen âşıklarını şöylece sıralayabiliriz. Ali İzzet Özkan, Âşık Ferrâhî, Âşık Mehmet Yakıcı, Âşık Veysel, Talibi, Meslekî, Emsali, Sefil Selimi, Kul Gazi, Bayburtlu Hicranı, Davut Sulan, Efkarı, Gufranı, Kağızmanlı Hıfzı, Bayburtlu Celali, Yusufelili Huzurî Habib

Karaaslan, İlhami, Posoflu Müdamî, Posoflu Zülalî, Recep Hıfzı vb (Sakaoglu, 1989: 299).

1.3.2. Günümüzde Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı

19. yüzyıldan itibaren âşıkların ordudaki görevlerine son verilmesi ve tekkelerin kapatılmasıyla, âşıklar koruyucularını kaybetmişlerdir. Bu nedenle âşık edebiyatı, bu yüzyılda gerileme süreci içine girmiştir. Aydın çevrelerde, Batı edebiyatı örnek alınarak geliştirilmeye çalışılan yeni edebiyat anlayışları da bu süreci hızlandırmıştır. Bu arada halk edebiyatından yararlanma niyetleri de zaman zaman dile getirilmiştir. 20. yüzyılın başlarında millî edebiyatın ancak halkın dili ve edebiyatına dönülerek oluşturulabileceği görüşü ağırlık kazanmış, halk edebiyatı anlatım tekniklerinden belli seçmelerle yararlanılmıştır (Gökalp, 1958: 70). Cumhuriyet döneminde Türk şiiri içinde âşık geleneğine folklor gözüyle bakılmış, ancak yine de sanatta gelenekten yararlanma anlayışı doğrultusunda bazı örnekler verilmiştir.

Tanzimat, Meşrutiyet, Birinci Dünya Savaşı, Türk toplumunu ve günlük yaşamını hızlı değişim ve dönüşümlere uğratmıştır. Toplumsal yaşamda geleneksel yapı yer yer çatlama, kırılmaya ve yerleşmiş değerler sarsılmaya başlamış, geçiş dönemlerine özgü ikilemler ortaya çıkmıştır. Yeni kültürle önerilen yeni yaşama biçimleri karşısında halkın uyum gösterememesi, eski-yeni çatışması edebiyata da yansımıştır. Sorunlar diğer sanatçılar gibi âşıklar tarafından da sorgulanmaya başlar. Toplumsal ve bireysel çalkantılar geniş bir perspektifle bakıldığında eski ve yeni arasında bocalamalar halk şiirine de konu olmuştur. Aşğın şiirinin eksenini eski-yeni çatışması oluşturur. Âşık eskimeye yüz tutan gelenekler karşısında ne yapacağını bilemez. Yeni oluşmaya başlayan geleneklere de uyum gösteremez. Diğer yandan da âşğın şiirine derin boyutta olmasa da toplum kuralları arasına sıkışan veya yeni yaşamın önerdiği değerleri benimseyip eskinin değerleriyle çatışmaya giren insanların mutsuzlukları girer. Âşğın tavrı kendine göre belirlediği ahlâktan yanadır, gelenekçidir, yeni geleneği özümleyemeyip taklit eden, davranış ve kişilik bozuklukları gösteren kişileri eleştirerek taşlar.

Âşık edebiyatının taşlama şiirlerinde toplumun çeşitli kesimlerindeki dengesizliklerin, çelişkilerin ustalıklı taşlanıp, eleştirildiği görülür. Âşıkların öğütleme türü koşmalarında, halkı bilinçlendirmeyi, aydınlatmayı, bilgilendirmeyi ilke edinen bir tavır ve çaba görülür. Aslında âşık da ikilem içinde eski ile yeni arasında bocalar. Âşık, toplumsal konumunu yükseltme uğraşına giren, çoğunu gençlerin oluşturduğu tipleri taşlar. Aşığa göre yeniyi özümlemeden kabul eden bu tür gençlerin ahlâkî değerleri aşınmıştır. Âşık bu yönüyle ödün vermez ahlâkçıdır. Âşık, Tanzimat sonrası, toplumdaki değişim ve gelişimde doğu ile batı kültürü arasına sıkışmış, bu ikilem sürecinde âdeta aynı duyguları yaşayan Anadolu ruhunun sesidir (Artun, 1996: 22).

Âşıklar, karışık bir sosyal yapıdan oluşan Osmanlı İmparatorluğu'nda özel bir zümre oluşturmuşlardı. Toplumun belli zümrelerinin sanat zevkini karşılayan özel bir topluluktur. 20. yüzyılda, batı kültürü etkisiyle yeni bir yaşama şekli arayan Osmanlı toplumunda eski gelenekleri sürdüren, yeni gelişim ve değişimi yakalayıp izleyemeyen âşıkların eski biçimde yaşayamayacakları bir gerçektir. Türk toplumu Tanzimat'la başlayıp, Cumhuriyet döneminde devam eden gelişim ve değişimle yeni bir yaşama biçimine geçti. Bu yeni yaşam, yaşama yeni bir bakış açısını beraberinde getirdi. Osmanlı lonca teşkilatı kadrosunda özel bir zümre oluşturan âşıklar, eski âşıklık gelenekleriyle yeni toplumda yerlerini alamayınca azalmaya başladılar, (Albayrak, 1993: 548).

Yaşanılan son elli yılda, çağlar boyu süren kültür ikiliği hızla ortadan kalkmaktadır. Bugün köylü ve çiftçi toplumdan kentli ve sanayileşmiş topluma geçmekteyiz. Halkın yarısı artık aydınlı aynı kültür çevresini paylaşmaktadır. Köyde kalanlar da ulaşım ve iletişim araçlarıyla kent kültürüne bağlanmışlardır. Günümüz insanı artık düştü görülen bir güzelin sevda şiirleri yerine, daha somut, yeni toplumun yarattığı insan tipinin özelemlerine cevap verecek yeni duyularla örülü yeni şiirler istiyor.

Sosyal değişim sonucu âşık şiiri de en belirgin özelliklerini kaybetmeye başlamıştır. Âşık şiiri, büyük ölçüde sözlü yaratılır olmaktan ve sözle yayılır olmaktan çıkmıştır. Günümüzde doğaçlama şiir söyleyen âşıklar olmakla beraber, saz eşliğinde topluluk

karşısında doğmaca şiirler söyleyen âşık tipinin yerini, yazan, saz çalmayı biliyorsa yazdığı şiiri sazla söyleyen âşık tipi almaya başlamıştır.

Doğmaca şiirde, geleneksel şiir malzemesini kullanan âşık, artık geleneksel baskıdan kurtularak kişisel yaratmaya dayanan yeni ve değişik şiire imzasını atmaya başlıyor. Âşık şiirinin yayılması artık çağdaş araçlarla oluyor. Böylece âşık şiirinin çeşitlemelerle yayılma özelliği de kaybolmaya başlıyor. Bazı âşıklar taşırma kullanma geleneğini terk ederek şiirlerine adlarını, soyadlarını yazıyorlar. Bazıları da adlarının önündeki âşık kelimesini atıyorlar.

Günümüzde âşık tarzı şiir, kitle iletişim araçlarıyla yayılmaya başlamıştır. Bu bir noktada teknolojinin sözlü geleneğin işlevini üstlenmesidir. Teknoloji, geleneği yayan gezginci âşığın yerini alarak, geleneğin dar çevrelerde sıkışıp kalmasını önleyerek yayılmasını sağlamıştır. Günümüzde âşık tarzı şiir yeni ortamlara, yeni şartlara uyum göstermeye, gelenek dışı düşüncelerle beslenmeye başlamıştır. Özellikle Cumhuriyetten sonra köylerden kentlere göç sonunda köy ve şehir kültürü iç içe geçmiştir.

1950 yılından sonra Türkiye, büyük bir yapısal değişiklik geçirdi. Son 50 yılda köylerden kentlere doğru büyük bir nüfus akımı başladı. İstanbul, Ankara, İzmir ve Adana gibi büyük kentlerde köyden gelenler yaşamaya başladı. Büyük kentlerdeki işsizlik, elektrik, su, yol, gecekondulaşma gibi sorunlar onları derinden sarstı. Köyden gelip büyük kentlerde tutunma uğraşı verenlerin sıkıntıları, ikilemleri âşıkları da etkiledi. Yeni yaşamın getirdikleri de âşığın şiirine konu oldu. Bu dağınık ve düzensiz kentleşme köyden gelenleri köy kültürüyle kent kültürü arasına sıkıştırdı. Bu olgu geleneksel kültürü de etkiledi. Köylüyle kentlinin aynı şiir ortamında yaşamaları, toplumdaki çok yönlü ve hızlı değişim, âşık geleneğinin çok köklü değişikliklere uğramasına neden oldu (Başgöz, 1977a: 252). Yeni bir olgu olarak ortaya çıkan yeni şehirli âşık, kentleşme sürecini yaşayan insanların acılarını, sevinç ve mutluluklarını, özlemlerini şiirine konu yaptı. Bu olgu, bir tür kent ortamında halk kaynağından yararlanan yeni bir âşık tipinin geleneğe yeni konular, yeni açılımlar sağlamasından başka bir şey değildi.

Günümüz âşıkları kendilerine ozan, halk ozanı gibi adlar veriyorlar. Fakat bu kelimenin eski epik anlatıcısı ozanla ilgisi yoktur. 1950 sonrasında âşıkları Türk dilinin sadeleşme süreci içinde kendilerine ozan diyorlar. Aydın şairlerle, âşıkların aynı adı kullanmaları kültür ikiliğinin önemli ölçüde ortadan kalktığının belirtisidir. Âşık, günümüz koşma biçimini ve sazı koruyor. Âşık şiirine geleneksel biçimleri uyguluyor. Bu da âşık tarzı şiirde köklü bir değişimin olduğunun göstergesidir.

Âşık şiiri geleneğinin 1930'dan sonra cumhuriyetin ilkeleri ışığında yeniden canlanmaya ve Âşık Veysel'le toplumdaki yerini almaya başladığını görüyoruz. Âşık şiiri son yıllarda büyük kentlerin kenar mahallelerinde, kasabalarda ve köylerde az da olsa seslenecek bir kitle bulabilmektedir. Cumhuriyetin 10. yıldönümü, âşıklık geleneğinde bir dönüm noktasıdır. 1960-1970 yılları arasında âşıklık geleneği büyük bir gelişme gösterir. Somut sorunlar şiire konu olur. Gelenekteki âşıklarda görülen evrensel barış temi günümüz âşıklarına da hâkimdir. Hatta insan sevgisi, birlik, kardeşlik, ayrılığa karşı olup birlik beraberlikten yana olma düşüncesi, çağdaş şairlerden daha belirgindir. Günümüz âşıkları biçim açısından geleneğe bağlı olsalar da işledikleri temalar bakımından aydın sanatçılara yaklaştırlardır.

Âşık şiiri geleneği, belli bir zaman ve belli bir toplum yapısının şiiridir. Aydın çevreyle halk çevresinin arasında kültür ikiliğinin oluştuğu dönemlerin ürünü olan âşık şiiri, seslendiği dar çevrelerde kalmıştır. Âşık şiiri dönemi kültür çevrelerinden uzak çevrelerde gelişmiştir. O, halkın düğünlerine, toplantılarına, eğlencelerine ölümüne kadar girmiştir. Bir görevi vardır. Her ortamda söyleyebilir. Dar çevrelerin temsilcileri olan âşıklar, uygarlığın köy yaşamına kadar girmesi sonucu, toplumun geneline açılarak halkın sanatçısı olma yolunu tuttu.

Büyük şehirlerde şehir merkeziyle kenar semtler arasında iki ayrı kültür yaşanmaktadır. Göçle gelenler kentleşme sürecini yaşamaktadır. Doku kaynaşması henüz tamamlanamamıştır. Büyük şehirlerde tarım öncesi toplulukların ritüele dayalı düşünce yapısının kalıntılarını, tarım topluluklarının dinî düşünce yapısını, sanayi toplumlarının lâik düşünce yapısını iç içe buluyoruz. Toplumsal ve kültürel değişiklikler halk kültürü ürünlerinin değişip yeniden şekillenmesine neden olurlar.

Günümüzde âşık şiiri kitle iletişim araçlarıyla yayılmaya başlamıştır. Bu bir noktada teknolojinin sözlü geleneğin işlevini üstlenmesidir. Teknoloji, geleneği yayan gezginci âşığın yerini alarak, geleneğin dar çevrelerde sıkışıp kalmasını önleyerek yayılmasını sağlamıştır. Âşık şiiri yeni ortamlara, yeni şartlara uyum göstermeye, gelenek dışı öğelerle beslenmeye başlamıştır. Son yıllardaki köyden kente göç olgusu âşıkların doğal ortamını da etkilemiştir. Şehir kültürüyle beslenmeye başlayan âşık şiiri de kaçınılmaz olarak değişime uğramıştır. Yeni bir olgu olarak ortaya çıkan şehirli âşık tipi, kentleşme sürecini yaşayan kesimler arasında şiir söylemeye başlamıştır, artık o ne köylü, ne de kentleşme sürecini tamamlayamadığı için şehirlidir. Âşıkların şehirdeki bu yaşama biçimleri sanatlarını da etkilemiştir. Artık onların seslendikleri kitle eski çevreleri değildir. Yeni insan tipinin sanatçısı da farklı olacaktır.

Âşıklar günümüzde sazı, hece ölçüsünü ve âşık edebiyatı nazım biçimlerini koruyorlar. Âşık şiirinin beslenme kaynaklarının değişmesi, yeni çevrede, yeni insan tipinin beklentilerini karşılayacak bir yöne yönelmeye başlamıştır. Somut sorunlar şiire konu olmaya başlamıştır. Hatta barış temi, insan sevgisi, birlik, kardeşlik vb. konularına çağdaş âşıklardan daha duyarlıdır. Dar çevrelerin temsilcileri olan âşıklar uygarlığın köy yaşamına girmesi sonucu toplumun geneline açılarak halkın sanatçısı olma yolunu tuttu. Âşıklık geleneği çevresinden kopuş beraberinde birçok sorunu da getirdi. Âşık şiiri doğal ortamından uzaklaşıp, halk kültürü kaynağından yeterince beslenemez oldu. Günümüzde geleneği öğrenemeyen, geleneği yaşamadan kulaktan dolma âşık şiiri bilgileriyle şiir söyleyen âşıklar ortaya çıktı. Âşık seslendiği kitlenin gerisinde kaldı. Sanatçı seslendiği kitlenin bir adım önünde olmak zorundadır. Âşık şiiri statik durağan bir gelenek değildir. Onun da değişime uğraması doğası gereğidir.

İnsanları sosyal kılan birbirleriyle kurdukları iletişimdir. İnsanların yazı, matbaa ve elektronik gibi ses ve sözü mekâna bağlayan teknolojiler kullanmaksızın yüz yüze ve sese dayanarak iletişim kurduğu ortama sözlü kültür ortamı adını veriyoruz. İletişim amacına yönelik bir araç aracılığıyla nakledilerek ve kaydedilerek icradan bağımsızlaştırılarak aktarımının sağlandığı kaydedilmiş icralara da kendi içinde yaratıldıkları yazılı kültür ortamı, elektronik kültür ortamı adını veriyoruz (Çobanoğlu, 1996: 182).

Âşıklık geleneği ürünleri günümüzde sözlü, yazılı ve elektronik kültür ortamlarında üretilmekte kitlelerle buluşmaktadır. Âşıklık geleneği ve âşıklığa başlama değişime uğramıştır. Geleneği öğrenmek için çırak olup bir ustaya kapılanmanın yerini büyük şehirlerde saz ve bağlama kursları almıştır. Bu imkânı bulamayanlar kaset dinleyerek, âşıkları ve onların usta malı şiirlerini taklit ederek örtülü bir çıraklık dönemi yaşamaktadırlar (Çobanoğlu, 1999: 251).

Âşıklık geleneğinin doğal ortamı dışında yazılı ve elektronik ortamın bütün olumsuzluğuna rağmen olumlu yönleri de vardır. Âşıklığa hevesli genç, çıraklık dönemimde yalnızca ustasının bilgi dağarcığıyla sınırlı kalmayıp çeşitli yollarla pek çok yörenin yerel ezgilerine ulaşarak öğrenir, bu zenginliktir. Kaset çıkaran âşıklar hiç yüz yüze gelmedikleri dinleyici kitlelerine ulaşıyorlar, onlara doğal ortamının dışında seslenebiliyorlar. Ayrıca âşıklığa başlamanın olmazsa olmaz şartı olan gelenekteki rüya görme ve bade içme motiflerinin yerini artık kaset dinleyerek, klip seyrederek âşıklığa özenip âşıklığa başlama alıyor (Çobanoğlu, 1999: 251).

Günümüzde âşıklar hem kırsal kesime hem de şehir çevresine sesleniyorlar. Her ne kadar eskiye oranla halk ile aydın kesim arasında kültür farkı azalsa da beğeni farklılığı vardır. Âşıklar bunun farkındalar. Âşıklık geleneği çağlar boyu önemini korumuş, ulusal kültürün korunmasında ve taşınmasında önemli rol oynamıştır. Değişen zaman ve koşullar gereği değişimden etkilenmiştir. Günümüzde de seslenecek kitle bulmaları geleneğin sürdüğünün ve süreceğinin en önemli göstergesidir.

Âşık edebiyatı ve âşıklık geleneği edebiyat tarihimizde önemli bir gerçektir. Vezin, şekil, gelenek ve anlayış bakımından Müslümanlıktan önceki Türk nazmına bağlı olarak, bir nevi onun devamı olarak edebiyatımızda Âşık tarzı şiir ortaya çıkmıştır. Âşık tarzı şiirin ilk mahsulleri Orta Asya ozanlarının şiirleridir. Bunlar sazla yeni müzikle doğmuş ve uzun zaman bu halde yaşamış, sonra sazdan ayrılan nazım çeşitleri ve şekilleri de meydana gelmiştir. Müslümanlıktan sonra Arap-İran nazmına bağlı olan Divan şiirinin kurulmasıyla, onun yanında gerçek Türk nazmını temsil eden bir kol olarak yaşayıp gelişmesine devam etmiştir.

Türk edebiyatının âşık tarzı şiir kolu, Orta Asya Türk şiirinin devamı olarak, Türklerin Anadolu'ya yerleşmesiyle başlar. Fakat sözlü edebiyat mahsulleri, kitaplara geçmediğinden elde bulunmamaktadır. Ancak tekkelerin yazıp muhafaza ettikleri dini mahsullü eserler vardır.

On beşinci yüzyıldan itibaren saz şiirinin, şahıslar tarafından yazılmış mahsullerini görmekteyiz. Artık âşık adını almış ozanlar eski saz şiirini geliştirerek fert ve cemiyet hayatının bütün alanlarında çalışıp söylemeye başlamışlardır. Bu âşıklar hemen her sınıf içinde ve geniş bir şekilde faaliyetlerine devam etmiş ve içlerinden büyük şair şahsiyeti kazanan bilinçli sanatçılar çıkmıştır.

Türk halkı arasında çok eski ve çok kuvvetli olan ozanlar geleneğine bağlı kalarak yazdıkları şiirleri yine sazla çalıp söyleyen bu şairlere, on altıncı yüzyıldan sonra fakat onların tarzında şiirler yazan kişilerin de katıldığı görülmektedir. Âşıklar Türk şiirinin tabii ve milli özelliklerine bağlı kalarak geleneği devam ettirmişlerdir.

BÖLÜM 2 : ÂŞIK NEJDET KUYUMCU

Aşık Nejdet KUYUMCU 1974 yılında Kars'ın Merkez'e bağlı Akdere köyünde dünyaya geldi. Aynı köyde ilkokul öğrenimini tamamladı. İlkokul öğrenimi yıllarında onbir-oniki yaşlarından itibaren yöreye ait türküleri çalıp söylemeye başladı. Onbeş-onaltı yaşlarına kadar köydeki ve çevre köylerdeki düğünlerde, eğlencelerde, kış gecelerinde çalıp söyledi.

Onsekiz yaşından sonra sazını alıp aşıklar arasına katıldı. Kars'ta Aşık Çobanoğlu aşıklar kahvesinde uzunca bir süre çalıp söyledi. Askerliğini yaptıktan sonra memleketi olan Kars'ta kendi köyünde ikamet etti. Askerden sonra da yine aynı yörede düğünlerde toplantılarda, şenliklerde bu sanatını icra etti.

Eserlerinden bir kısmını ve bazı usta malı eserleri İstanbul Harika Plaktan 1998-1999 yıllarında çıkardığı Alagözler ve Beni Hatırla isimli iki kasette seslendirdi. Çalıp söylediklerini düğünlerde, derneklerde, şenliklerde, aşık çadırlarında, çeşitli yerel ve ulusal radyo-televizyonlarda söylemektedir.

Çalışmalarına ve sanatına devam ettiği memleketinden 2000 yılında ayrıldı ve şu anda ikamet etmekte olduğu Gebze Darıca'ya yerleşti. Aşık burada yine aynı sanatını devam ettirmekte olup, aşık kahvelerinde, düğünlerde, derneklerde, şölenlerde, Gebze aşıklar çadırında çalıp söylemektedir. Kars'ın Susuz ilçesinden evli olan Nejdet Kuyumcu bir çocuk babasıdır.

Aşık Nejdet KUYUMCU'da "Ben" isimli şiirinde kendisini şöyle ifade eder:

BEN

Ben benden anlatayım sizlere biraz,
Hikayem, sohbetim, dilim sizsiniz.
Derdiniz derdimdir; söylerim az az...
Şiirim, galemim, elim sizsiniz.

Kadere boynumu eğmişem baştan,
Ben ganlı libası giymişem baştan,
Hepinizi gardaş saymışam baştan,
Guvvetim, ganadım, golum sizsiniz.

Göz yaşım yanakda ince yol açtı,
Bu gurbet başıma nice hal açtı,
Sizi gördü gönlüm taze gül açtı,
Yaprağım, budağım, dalım sizsiniz.

Ben Nejdet ozanım el oldum gardaş,
İnsanlığa giden yol oldum gardaş,
Damlaya damlaya göl oldum gardaş,
İlhamım, gaynağım, gölüm sizsiniz.

2.1. Hayatı, Edebi Şahsiyeti ve Âşıklık Geleneği ile İlgili Bazı Terimler

Aşık Nejdet KUYUMCU bir ustanın yanında usta-çırak ilişkisine göre yetişmemiştir. Kendisini yetiştirmiştir, Yaşadığı çevrede aşıklık geleneğini devam ettiren aşıklardan etkilenmiştir. Çevrede yetişen aşıklardan makamları, hikayeleri, destanları öğrenmiştir. Kendisi müziğe yabancı bir kişi değildir. Babasının tulum denen bugün Artvin civarında çalınan çalgıyı çok iyi çalmasından, düğünlerde çalıp oynamasından dolayı müziğe de, sese de yabancı değildir. Sesi de çevrede beğenildiği için köy düğünlerinde oturma gecelerinde gençler tarafından, büyükler tarafından istekle çeşitli makam türkü söylenirdi.

Kendisi de Kars'ın yetiştirdiği Aşık Şenlik, Aşık Müdami, Aşık Zülali, İlhami Demir, Murat Çobanoğlu, Şeref Taşlıova gibi ustalardan etkilenmiş ve onları kendine örnek almıştır. Onların eserlerini, deyişlerini öğrenmiştir. Usta aşıkların bazılarını bizzat dinleyerek, bazılarının eserlerini inceleyerek kendisini yetiştirmiştir. Makamlarına göre kendi başına çalışmıştır. Aşıklardan hayatta olanları dinleyerek, eserlerini inceleyerek yetişmiştir. Aşık kendi deyişlerinin yanında usta malı deyişleri de vekaleten çalıp söylemektedir. Çalıp söylediği usta eserlerini bizzat aşıklardan, çevrede söyleyen kişilerden dinleyerek öğrenmiştir.

Aşık irticalen (doğaçlama, anında) çalıp, söyleyebilmektedir. Saz eşliğinde söylenen eserlere verilen makamları uzun uğraşlar sonucu elde etmektedir. Eserlere makam verirken geçmişteki ustalardan gelen makamlardan da faydalanılabilir veya aşık kendisi de bir makam üretebilir. Şiirlerini genelde yazıp ezberlemiştir. Fakat karşılaşmalarda çalıp, söylenenler tamamen doğaçlamadır. Yazılı hale getirmemiştir. Aşık bunların yanında dini şiirler de söylemektedir. Söylediği bu dini şiirleri, bir tarikat veya mezhep inancıyla değil; tamamen Allah'a olan inancıyla söylemektedir. Söylediği dini şiirler genelde Allah, din ve peygamberler hayatıyla ilgilidir. Her türlü hece ile söylenen bu dini şiirlerde özel bir tören düzenlenmemektedir.

Halk şairlerine devletten özel bir destek yoktur. Aşıklar bu geleneği devam ettiren kişiler olarak devletten bir güvence ve destek beklemektedirler. Milli kültürün temel

yapı taşlarından biri olan aşıklık geleneğini tamamen halktan alınan destekle, bazı kurum ve kuruluşların katkılarıyla devam ettirmektedirler. Bu geleneksel sanatı devam ettiren aşıklar eserlerinde Türk halkının görüş ve düşüncelerini dile getirirler. Bir nevi onların da duygularına tercüman olurlar. Halk kendi kültürlerini devam ettiren bu aşıkları, büyük bir sevgi ve saygı ile karşılar. Çünkü bu, sadece aşığın kültürü değil, halkın kültürüdür. Aşık sazı ve sözü ile halkı yansıtır. Toplantılarda, meclislerde halka ait olan halk hikayeleri ve destanları anlatır.

Aşık “Kalem aşıkları ”denilen sabsız söyleyen aşıklardan değildir .Değişlerini saz eşliğinde çalıp söylemektedir. Saz çalmasını on-onbir yaşlarında kendi kendine öğrenmiştir. Onu buna yönelten saza karşı duymuş olduğu ilgi ve istektir. Kendisi ile özdeşleşen sazının dut veya gürgen ağacından iyi bir usta tarafından yapılmasını tercih eder. Çünkü aşık halkın önüne hem deyişleri, hem de sazı ile çıkar. Eserlerinde ve karşılaşmalarda hem deyişme kültürünü, hem de sazını konuşturur.

Halk şairleri arasında yapılan karşılaşmalarda genellikle özel bir yarışma havası yoktur. Asıl amaç halkla birlikte hoşça vakit geçirebilmek ve aşıklık sanatını güncel olarak devam ettirebilmektir. Fakat belli dönemlerde belli organizasyonlarda halk şairleri arasındaki eserler ve karşılaşmalar bir jüri önünde söylenebilir. Jüride yer alan şair ve edebiyatçılar puan usulüne göre aşıkları değerlendirir. Bu tür organizasyonlara yönelik olarak aşık 1999-2000 yıllarında Kars'ta düzenlenen “Birinci ve İkinci Uluslararası Aşıklar Şenliği'ne” katılmıştır. Bu uluslar arası şenlikte atışma ve güzel türkü dallarında yarışmıştır.

Aşık, çalıp söylediklerini genellikle eserlerinin temalarına göre isimlendirirler. Bunun dışında divan, tecnis vb. makamlarla söylenen eserlerine , bu makamlarının isimlerini başlık olarak verir.

Aşık badeli aşık değildir. Günümüzde de badeli aşığın pek olmadığı söyler. Badeli aşıklara vergili aşık da denir. Aşıklık geleneğinde aşığın şairlik gücünü rüyasında pirin sunduğu “Aşk badesini” içmekle ve “Sevgilisinin hayalini” kazandığına inanılır.Rüyada genellikle aşık adayının karşısına bir sevgili veya saz çıkmaktadır. Rüyaların süsü ak

sakallı derviş ve bazen üç dolu bardaktır. Bardağın rüyada tas halinde görünmesine de sık sık rastlanır. Ozanlara rüyada sunulan tasların içindeki mayilere aşk dolusu denir. Vergili aşıklardan kabul edilen ve usta olarak görülen Aşık Şenlik'in bade içme olayını Aşık Nejdət kısaca şöyle anlatmaktadır:

Çıldır'lı Aşık Şenlik sekiz-on yaşlarında iken ava çok meraklıdır. Bir ilkbahar ayında tüfeğini alır ve ava çıkar. Dinlenmek için bir çeşmeye varır. Orada uyuya kalır. Burada uyurken pirlər, rüyasında Şenlik'e bade sunarlar. Şenlik badeyi içtikten sonra uyanır. O güne kadar okuma-yazması olmayan ve o güne kadar çalıp, söylemeyen Şenlik şunları söyler:

Yığılın ahbablar, yaren, yoldaşlar,
Bir sağalmaz derde düştüm, bu gece.
Hikmet-i pir ile ab-ı Zülal'den,
Kevser bulağından içtim bu gece.

Aşıklar elbetteki farklı oldukları için aşık olmuşlardır. Aşık olmada aşığın içindeki duyguların dışında pir etkisi, üstat saygısı, bade içme olaylarının da etkileri vardır. Aşık kendi çevresinde, yetiştiği toplumda meydana gelen olaylardan etkilenecek de yazar ve söyler. Gurbet, hasretlik, ölüm, tabi afet vb. gibi olaylar aşığı çok etkileyebilir ve aşık bunu dile getirebilir.

İşte aşık Nejdət'ta 1999 yılında yaşadığımız Marmara depreminden etkilenecek, o derin acıyı yüreğinde hissederek Depreme Ağıt isimli eserini yazar.

DEPREM

Onyedi Ağustos boyunlar bükük,
Türkiyem yastadır , şivana bakın.
Yedi nokta iki şiddeti büyük,
Şehirler yıkıldı, virana bakın.

Bir felaket sardı, Adapazarı,
Kim eyledi, Türkiye' me nazarı ?
Dozerler kazdı, toplu mezarı,
Sahipsiz gömülen insana bakın.

Yalova'sı, Gölcük, İzmit, Sakarya...
Akut ekipleri ceset arıya.
Onbeşbin vatandaş geldi buraya,
Yolara dizilen kervana bakın.

Marmara denizi çoştukça çoştı,
Uykudan uyanan bu işe şaştı.
Duyar duymaz hemen yardıma koştu,
Eski düşmanımız Yunan'a bakın.

Depremzedelerin çoktu yarası,
İnsanlık etmenin şimdi sırası.
Hiçbirinin cebinde yok beş parası,
Yardım eden kulda vicdana bakın.

Sahipsiz çocuklar şefkate muhtaç,
Kimileri toktur, kimisi de aç.
İtalya, Amerika gönderdi ilaç,
Almanya'dan gelen dermana bakın.

Bu acıyı duyan kara bağladı,
Bu felaket yürekleri dağladı.
Ben söyledim, cümle alem ağladı,
Nejdat ozan yazdı, destana bakın.

Aşıklar genellikle isim ve soy isimlerini mahlas olarak kullanırlar. İsim ve soy isimlerinin dışında, soyuna ait bir mahlas, usta yakıştırması gibi mahlaslar da kullanabilirler. Veya aşık kendisine bir mahlas yakıştırıp, bunu da kullanabilir .Aşık Nejdet KUYUMCU da eserlerinde ve karşılaşmalarda “Nejdat” mahlasını kullanır.

Ustaların yanında yetişen aşıklar, ustaları ile birlikte düğünlere, şenliklere, fasıllara, sohbetlere, Ramazan gecelerine katılarak yetişirler. Ustaları onları katıldıkları etkinliklere götürerek, şiir örnekleri vererek, makam öğreterek, halk hikayeleri, destanlar öğreterek, saz çalmayı öğreterek yetiştirirler. Bunların yanında aşıklık geleneğine ait tutum ve davranışları da çırak aşıklara öğretirler. Ustalarının sanatlarını icra ediş biçimlerini yeterince kavradıktan sonra ustalaşan ozanlar da kendilerine çırak alırlar ve bu geleneği devam ettirirler.

Aşık Nejdet KUYUMCU aşıklık geleneğinde yüzü aşkın aşık makamı olduğunu söyler. Bu makamlardan altmışını bilmektedir ve eserlerini bu makamlara göre yazıp söylemektedir. Aşıklıkta söze divanla başlanır. Türküye divanla başlanır. Divan, makamların en zorudur.

Örnek olarak şiirlerini,eserlerini,deyişlerini okurken veya karşılaşmalarda Divan, Çıldır Divanı, Meleke Divanı, Osmanlı Divanı, Yanık Kerem, Guba Kerem, Zarıncı, Derbent, Mehmet Bağır, Destani, Koçaklama, Civan Öldüren, Garaçı Güzelleme, Lala Makamı gibi makamlardan faydalanır. Aşıklık geleneğinde şiirler, türküler, deyişler genelde sekizli, onbirli ve onbeşli heceli ile söylenmektedir.

Aşık makamları da hece sayılarına göre değişmeler göstermektedir. Onbeşli heceyle yazılan bir eseri onbeşli makamında, onbir heceli yazılan bir eseri onbirli makamında , sekizli yazılan bir eseri sekizli makamında söylemek gerekir. Aşıklık geleneğinin içinde yetiştiği, halen bu geleneğin içinde olduğu, sanatını devam ettirdiği için bu geleneğe, sanata ait bir çok terimi bilmekte ve bunları kullanmaktadır.

Bazı şiir ve deyişlerinin bir hikayesi vardır. Örneğin bundan iki üç yıl önce Kars'ta Çobanoğlu aşıklar kahvesinde, aşıklar gecesinde iken kapıdan içeriye bir adam girer. Aşık ondaki hayata küsmüş,yorgun ve bitkin hali sezer, yanına gider. Oturduğu masada onunla dertleşir, derdini dinler. Adamın anlattıklarından etkilenerek şu şiiri yazar:

GARİP

Geçen gün bu handa bir garip gördüm.
O da benim gibi durgun geziyor.
Sordum anlatsana var mıdır derdin.
Kalmamış takatı yorgun geziyor.

Yıkıldı şahların tac ile tağı.
Nicesini yerden yerlere çağı.
Zalim felek ona hep kara bağı.
Küsmüş talihine dargın geziyor.

Henüz hayatının orta yaşında.
Kim ne bilir neler görür düşünde.
Bir ceylan misali avcı peşinde.
Kurumuş kanadı vurgun geziyor.

Bu nasıl kader ki yüzü gülmemiş.
Nejdat'ım der göz yaşını silmemiş.
Bir tek taşı bile nasip olmamış.
Diyardan diyara sürgün geziyor.

ÂŞIKLIK GELENEĞİ İLE İLGİLİ BAZI TERİMLER.

Saz Asma

Karşılaşma sonrasında bir aşğın bir aşığı söz olarak bağlaması(yenmesi) sonucunda söz söyleyemeyen aşğın sazını galip aşığa vermesidir.

Meydan Okuma

Aşğın ortaya çıkarak orada bulunan aşıklardan birini kendisiyle karşılaşmaya çağırmasıdır.

Âşık Fashı

Aşıkların bir araya gelerek yaptıkları sohbetlerden, okudukları türkü ve şiiirlerden anlattıkları hikayelerden, serencemlerden oluşan eğlencedir.

Meydan Etmek

Halkın veya uzman bir jürinin önünde atışmak ve yarışmaktır.

Mat Etmek

İrticalen söylenen deyişler sonucu bir aşğın bir aşığı bağlaması , yenmesidir.

Muamma

Aşık Nejdet KUYUMCU muammanın karşıdaki aşğın bilgisini ölçmek, yeteneğini görebilmek için kullanılan; saz eşliğinde yapılan bir soru sorma sanatı olduğunu söylemektedir.Örneğın; karşıdaki aşğın aşıklık kültürü hakkındaki bilgisi, dini bilgisi vb. muamma ile ölçülebilir. Bazen de askı asma geleneğine dayalı olarak askının içine konulan nesnenin ne olduğu sorulabilir ve karşıdaki aşığa sorulan sorularla bunu çözmesi istenir. Aşıklık dalında en zor dallardan biridir. Muamma günümüzde fazla

kullanılmamaktadır. Fakat geçmişte yaşamış olan büyük üstatların, vergili aşıkların sıkça kullandığı bilinmektedir.

Azerbaycan'da Samet isminde bir ağa oğlunun sünnet düğününü yapar. Çıldır'dan Aşık Şenlik'i, Azerbaycan'dan da Aşık Abbas'ı davet eder. İkisi de çok güçlü aşık olan aşıklar muamma dalında düğün töreninde karşılaşılır. İlk muammayı Aşık Şenlik sorar.

Aşık Nejdet vekaleten söyler:

Alır: Şenlik

Dünya ahvalından haberdar olan,
Evvel gani Subhan neyi yarattı ?
Ne mekanda bina kurdu,bil tavus ?
Ne sebepten hak-i payı yarattı ?

Alır : Abbas

Dünya ahvalından haberdaram men,
Evvel gani Subhan nuru yarattı.
Tavus ki kandilden indi hicaba,
Keften sonra cümle yeri yarattı.

Alır : Şenlik

Yedinci zeminin kaçtır durağı?
Kaç kademdir, gahın mahın ayağı?
Evvel zemzem neye vurdu boyağı?
Neden de birinci göğü yarattı.

Alır : Abbas

Yedinci zeminin yedi durağı,
Kırıkdörtbindir, gahın mahın ayağı.
Siftah zemzem nura vurdu boyağı,
Zebercedden birinci göğü yarattı.

Alır : Şenlik

Dalıfsan gaflete İnan aç gören,
Şenlik'in sözünü beyan, et gören,
Nice sırdı ahvalına yet gören,
Cesetsiz dest, sersiz muy yarattı.

Şenlik bu soruyu sorunca Şair Abbas durur ve itiraz eder. Orada ki seyircilere : “Şenlik yalan söylüyor. Ceset olmadan el, ser olmadan muy olmaz ; toplumun içinde bu sözünü kanıtlasın. Eğer böyle bir şey varsa kendisi ispat etsin ve cevabını versin” der.

Bunun üzerine Aşık Şenlik cesetsiz dest,sersiz muyu neye benzetererek Şair Abbas'a söylediğini açıklar ve muammada üstün gelmiş olur.

Alır : Şenlik

Şükür affolundu Şenlik'in suçu,
Boynumda borç kaldı,harfimin üçü.
O bir ottu, Meryem ananın saçı,
Ona nisbet möhteberi yarattı.

Tapşırma

Yazılan veya söylenen eserin sonunda eseri yazan veya söyleyen aşığın adının geçmesidir. Eserin kime ait olduğunu (hangi aşığa ait olduğunu) bildirir. Usta bir aşığa aitse yine eserin sonunda ustanın mahlası geçer. Örneğin evlenmek isteyen gencin biri aşık Müdami'nin yanına gider. Ben evlenmek istiyorum. Aşığım bana bir yol göster der. Sen toplumun aynasısın, şu sazınla benim evleneceğim kızı anlat der. Aşık Müdami git bir zaman sonra gel der. Genç uzaklaşır, bir zaman sonra gelir. Müdami baba ben geldim der. Geldin mi oğul şu asılı sazımı ver de sana anlatayım da dinle der. Sazı eline alır. Bak oğul eyi dinle :

Nejdat ozan vekaleten söyler:

Gençlik aleminde bir yar seveyik,
Alacağın kızın soyuna ey bak.
Ahun, ahvalini iyi sor öğren,
Normal gıyafete boyuna ey bak.

Ömür törpüsüdür avradın horu,
Yüzünde olmalı sabahın nuru.
Nefe gödek olsun, nede hündürü,
Hızlı gülünün payına ey bak.

Müdami'n sözlerin derinden ise,
Herkes makamında karınca ise,
Otuz iki farzı bilince ise,
Hazır ol düğüne, toyuna ey bak,

Usta Malı

Aşıklık sanatında adını ve eserlerini duyurmuş aşıkların eserleridir. Usta malı eserler söylenirken yine usta adıyla söylenir. Kars'ın yetiştirdiği aşıklardan biri de Kars'lı İlhami DEMİR'dir. O büyük usta gurbette iken Kars'a giden Ali Dayı'ya bakın Kars'ı ve köylerini nasıl anlatıyor.Aşık Nejdât vekaleten söyler:

Ali Dayı bizim Kars'a gidersen,
Dede yurdu , her taşını unutma.
Çıldır'ın koyunu, Zavot malını,
Şöreleğin lavaşını unutma.

Köyleri sorarsan sığmaz destana,
Her birinde ayrı ayrı var bir mana,
Arasoğlu, Anı, Cala, Görhana,
Subatan'ın boz aşını unutma.

Ey mantar bitirir Pergit'in düzü,
Hacıveli, Kuyurcuk, Peldirvan düzü,
Karahân'ın ğangeli, Möküz'ün gazı,
Ergine'nin çalbaşını unutma.

Tepeköy'nen, Goşköy her gün davalı,
Sosgert'liler yanık çalar kavalı,
Cebeci, Kızıldaş, Kıraç havalı,
Delever'in vuruşunu unutma.

İncesu akşamdan bürünür yatar,
Çamçavuş bostanda çamura batar,
Mezire'de yolculara taş atar,
İlhamı'nın görüşünü unutma.

2.2. Aşığın Eserleri

TAKATIM YOK

Ya dost bağladılar el golumu, çözemem tagatım yok.
Felek gırdı dal ganadımı, gezemem tagatım yok.
İstedim ki name yazam, dostu diyem halımı,
Nedense tutmuyor, yazamam tagatım yok.

Ne suçum var, ne günahım götürürler divana.
Men senin öz cananım, niye attın yabana,
Soysuz Arzu'nun yüzünden Gamber düştü ummana.
Atmam Allah'ı seversen, yüzemem tagatım yok.

Nejdat ozan bilemezsin dünyada emelini,
Düşürmedin hiç dilinden Allah'ın kelimini,
Emrettiler gazacaksın binanın temelini,
Galmadı gücüm, iradem gazamam tagatım yok.

ÖZLEM

Özlemiştim, gittim doğduğum yeri,
Viraneye dönmüş, gördüm ah çektim.
El attım gapıdan, girem içeri,
Gitmedi ayağım, durdum ah çektim.

Gördüm, birkaç yaşlı gider camiye,
Hasret kaldım bacı, gardaş, emmiye.
Acep bizim köye ne oldu diye.
Aklımı, fikrimi yordum ah çektim.

Selam olsun eşe, dosta, kavime,
Bir teselli verdim kendi kendime,
Köyün en yaşlısı İslam emmime,
Sordum, bu millet nerede ah çektim.

Heveslendik bu gurbetin nesine,
Avcı gider ava geyik sesine.
Sanki bir ses bana git dercesine,
Ordan mezarlığa vardım, ah çektim.

Mezarlığa vardım, iki garip taş,
Biri ana, biri babam ya gardaş.
Fatiha okudum, iki damla yaş,
Ağlayıp dizime vurdum, ah çektim.

Nejdat'ım şöhretin, şanın galır mı?
Kaybolan ümitler geri gelir mi?
Bir de gelip görmek nasip olur mu ?
Oturup bir hayal kurdum, ah çektim.

SEVDİĞİM

Belki son görüşüm, gel vedalaşalım.
Yollar ayrılıktan yana sevdiğim.
Bir kelme sözleniş gönlüm hoş olsun.
Diller ayrılıktan yana sevdiğim.

Hisarçeki bağladılar yolumu.
Gırdın ganadımı, kestin golumu.
Bülbül idin, lal eyledin dilimi.
Güller ayrılıktan yana sevdiğim.

Nejdat der ki boyun büktüm yazıma.
Merhamet etsen , bir baksan yüzüme.
Derdimi söylerdim, bir tek sazıma.
Teller ayrılıktan yana sevdiğim.

GURBET ELLERİNDE

Kaderime karşı boyun,
Büktüm gurbet ellerinde.
Yavruların hasretini,
Çektim gurbet ellerinde.

Zehir oldu, ekmek aşım,
Çilelidir dertli başım,
Nazlı yâr için gözyaşım,
Döktüm gurbet ellerinde.

Nejdatım çal dertli teli,
Nazlı yarım bekler bu yolu,
Yar gönlüme hasret gülü,
Ektim gurbet ellerinde.

YAZ GİTSİN

Aman ana aman benim derdimi,
O nazlı canana yara yaz gitsin.
Zaten doğuşumdan karalıyım ben,
Silinmez yazımı, kara yaz gitsin.

Nasip olsa yarin yüzünü görem,
Sevdasıyla vallah olmuşam verem,
Ferhat, Şirin, Arzu ben ise Kerem,
Mansur gibi düştüm dara yaz gitsin.

Nejdatım hep böyle dertli çalacam,
Susuz bir gül gibi açıp solacam,
Nasıl olsa birgün toprak olacam,
Şimdiden ismimi yere yaz gitsin.

AZ KALDI

Gurbet eli mesken tutma ne olur,
Gel hasretin öldürecek az kaldı.
Beni hasret koyup gitme ne olur,
Kal hasretin öldürecek az kaldı.

Bunca söz söyledin aldırılmaz beni,
Bu nasıl kader ki güldürmez beni,
Düşmanın kurşunu öldürmez beni,
Bil hasretin öldürecek az kaldı.

Taştan taşa vurdum dertli başımı,
Zehir ettin ekmeğimi, aşımı.
Gözlerimden akan kanlı yaşımı,
Sil hasretin öldürecek az kaldı.

Nejdatım derdimi döktüm sazıma ,
Boyun büktüm, kaderime yazıma.
Merhamet et , son bir defa yüzüme,
Gül hasretin öldürecek az kaldı.

TÜTER

Ele göresmişem bizim elleri,
Köyümün havası burnumda tüter.
Yaz olunca açar, gonca gülleri,
Dağların lalası burnumda tüter.

Güzeller bezerdi eyvan otağı,
Otağda yiyerdik balınan yağı,
Yaylanın yanında soyağ bulağı.
Çayların ağması burnumda tüter.

Gölünde yüzerdi ördeknen kazlar,
O gölden su içer , nağılnan yozlar,
Toyları süslerdi elvanlı kızlar,
Türkünün kaydası, burnumda tüter.

Nejdat ozan yapar idik sohbeti,
Arpa piçinin de emliyini eti,
Bir başkaydı bozartmanın lezzeti,
Koyurma helvası burnumda tüter.

SENDEN AYRI

Her günüm , her anım çile,
Senden ayrı, senden ayrı.
Çekiyorum bile bile,
Senden ayrı , senden ayrı.

Ne haber selam gelmiyor,
Kimse çektiğim bilmiyor.
Asla bu yüzüm gülmüyor,
Senden ayrı , senden ayrı.

Nejdatım düşmüşüm dara,
Dert sinem de sıra sıra.
Gecem zindan, günüm kara,
Senden ayrı, senden ayrı.

BENİ HATIRLA

Ah sevdiğim ben yadına düşersem,
Turnalar uçunca beni hatırla.
Bir hoş olur, bizim köyün yaylası,
Gülleri açınca beni hatırla.

Hayli zaman oldu, elden ırağım,
Onun için çoktur, derdim merağım.
Köyüm Akderedir benim durağım,
Oradan geçince beni hatırla.

Nejdatım gözümden akıttım yaşı,
Tabiyattır canlıların sırdaşı.
Buluşma yerimiz pınarın başı,
Suyundan içince beni hatırla.

DİVAN

Kayınatı var eyliyen Rahman'ım büyük benim,
Ondan başka İlah yoktu, Subhan'ım büyük benim.
İncil İsa'ya enmiştir, Tevrat ise Musa'ya.
Muhammed'e nazır olan Kuran'ım büyük benim.

İlk aşıklık Hak'tan geldi, Adem ile Havva'ya
Onun şefki vurdu, hem yıldızlara, hem de aya...
Yetmiş iki buçuk millet, ikrar verdi Mevla'ya,
Amentü , bismillah ile, imanım büyük benim.

Nejdat'ım der mahşer günü kurulacak divanı,
Altı günde Hak buyurdu, temel kurdu cihanı
Öz nurundan halk eyledi , yaratmıştır insanı,
Höküm kıldı da cihana sultanım büyük benim.

BAŞ EĞMEDİ Mİ ?

Kayınatta canlı,cansız ne varsa,
Yaradan Rahman'a baş eğmedi mi ?
Muhammet peygamber cümle ümmeti,
Hazret-i Kuran'a baş eğmedi mi?

Mukaddes bilirim mihracı, hacı,
Mihraçta Muhammed başımın tacı.
Cebrail getirdi , beyaz bir koçu,
İsmail kurbana baş eğmedi mi ?

Halil İsmail'i kurban ederken,
Arafat'ta Hak yoluna giderken,
Musa Tur Dağı'nda koyun güderken,
O dost kurt çobana baş eğmedi mi?

Nejdat ozan Haktan iste hidayet,
Ondadır keramet, ondadır kudret.
Evveli Adem'dir, sonu Muhammed,
Nebiler subhana baş eğmedi mi?

AĞLARIM

Ferhat gibi Şirin'imi ararken,
Yorgun dűŐtűm yol içinde aĐlarım.
Yavaş yavaş kayaları yararken,
Dertlerimle kul içinde ağlarım.

Ne bir yaz gűrműŐem ne baharım var,
Gazel dűkműŐ, bahçe ile barım var.
Bűlbűl idim susturdular,zarım var,
O sebepten, gűl içinde aĐlarım.

Bile bile başa aldım belayı,
Onun için terk eyledim sılayı.
Kurda , kuŐa, dağa sordum Leyla'yı,
Mecnun oldum, űl içinde aĐlarım.

Kestiler kűkűmű dalım kurudu.
Şiir yazamadım, elim kurudu.
Kırdılar belimi, dilim kurudu.
Susuz kaldım, gűl içinde aĐlarım.

Nejdatım der saza dűktűm derdimi.
Kalem alıp, sűze dűktűm derdimi.
Kerem olup kűze dűktűm derdimi,
Aslı deyip kűl içinde aĐlarım.

KÖYÜM

Ayrılanda bir ah çekip ağladım,
Sızısı var yüreğimde köyümün.
Talihimmiş karaları bağladım,
Yazısı var yüreğimde köyümün.

Var mı yaylasını gezip, dolaşan,
Olmamıştır menziline ulaşan,
Dağlarında anasıyla meleşen,
Kuzusu var yüreğimde köyümün.

Kederle uyandım, çileyle yattım,
Olup bitenleri içime attım,
Gurbet elde çoğusunu unuttum,
Sızısı var yüreğimde köyümün.

Sohbet yaptım pınarının başında,
Veda ettim yirmi sekiz yaşında.
Nejdat'ım der toprağında, taşında,
Mazisi var yüreğimde köyümün.

GİDİCİDİR

Acı sözler yara olur gönülde.
Dokunur insana zor gidicidir.
Her olur olmaza ağlamak niye?
Üzölmeye değmez zâr gidicidir.

Sağ iken elinle eylesen hürmet.
Ettiğın eyliyi eyleme töhmet.
Bize lazım olan gerçek ibadet,
Allah için çalış ter gidicidir.

Kulak verme gel namerdin sözüne,
Gidilir mi cehaletin izine?
Aldanma,dağların kar boranına.
Mevsimindedir, o kar gidicidir.

Sağlam ibadet yap olmasın çığlık.
Tasarlama kula ağalık,beylik.
Kalıcı bir tek şey var ise eylik.
Tapma Nejdât ozan var gidicidir.

BİZİM ELLİ

Görende ağlını aldın başımdan,
Divane eyledin ay bizim elli.
Hasretinнен yakıp dönderdin köze,
Pervane eyledin ay bizim elli.

Öldürürsün beni cilve nazınla,
Şirin sohbet edip hoş avazınla.
Melul bakışların tatlı sözünle,
Mesdane eyledin ay bizim elli.

Ben Nejdât ozanım bele bağmamı,
Bülbül idin gonca güle bağmamı,
Bilmeden bir defa ele bağmamı,
Bahane eyledin ay bizim elli.

SEN DE GEL

Bizim yaylaların,bizim dağların,
Havasına aşık oldum sen de gel,
Bizim bahçelerin, bizim bağların,
Meyvesine aşık oldum sende gel.

Yamacında yaylaları sıralar,
Yükseğinde koç yiğitler naralar,
Türlü renge bezenmiştir sahralar,
Ovasına aşık oldum sende gel.

Nedense kalkmıyor dumanlı başın,
Pınarlardır akıp giden göz yaşın.
Çırpınarak yapmış garip bir kuşun,
Yuvasına aşık oldum sen de gel.

Derdi olmaz yamacında gezenin,
Aldan vala örtüp gülden bezenin.
Gönlü sende olan Nejdât ozanın,
Sevdasına aşık oldum sen de gel.

DAĞLAR

Yine dumanlıdır her yan karanlık,
Yol vermez misin kervana dağlar ?
Bin avcı arasa asla bulunmaz.
Kol kanat germişsin ceylana dağlar.

Gurbet suyu acı içemez oldum,
Yoruldu kanadım uçamaz oldum,
Eteği çok karlı geçemez oldum,
Nolur haber versen canana dağlar.

Yükseğinde erimeyen karındı,
Lale, sümbül, mor menevşe varındı,
Nice koçyiğitler sende barındı,
Çok şükür gelmişsin imana dağlar.

Yağmur değil kar yağdırdın bağıma,
Başın benzer, başımdaki ağıma,
Acımadın gençliğime çağıma,
Merhamet et Nejdât ozana dağlar.

KÜSME HEMİ

Ela gözlü,suna boylum,
Nolur benden küsme hemi,
Şirin dilli , melek huylum,
Selam sabah kesme hemi.

Lale kokar gül nefesin,
Narin narın gelir sesin,
Siyah teller dağılmasın,
Seher vakti esme hemi.

Gül açar yüzün gülünce,
Kemer sarılıp bel ince,
Nejdat yanına gelince,
Kaşlarını çatma hemi.

ANLATMALIYIM

Neler çektiğimi sorarsan beyim,
Çileli yılları anlatmalıyım.
Kim bilir kısmetim, nerede payım ?
Bitmeyen yolları anlatmalıyım.

Babam, bu zamana uyabilmiyor,
Dert bir değil, bindir sayabilmiyor.
Demek ister amma, diyebilmiyor,
Bu suskun dilleri anlatmalıyım.

Bir başkadır yazı,baharı,kışı,
Gel de gözlerinden akıtma yaşı.
Burnumda tütüyor toprağı,taşı,
O bizim elleri anlatmalıyım.

Nejdatım acı söz ok gibi değer,
Beni de kahreden bu imiş meğer,
Bir hikayem vardır, dinlersez eğer,
Bendeki halları anlatmalıyım.

ÜZÜLÜRÜM

Dost,nezaket sofrasına gelmese üzüürüm,
Üç günlük fani dünyada gülmese üzüürüm,
Gönül, sen ki sevgi ile yaklaşırın insana,
İnsan,insan kıymetini bilmese üzüürüm.

Asla silinmesi olmaz,yazılan bu yazının,
Felek tağtını boş koyar,ara bozan cadının.
İnsan sahibi olmalı söylediği sözünün,
Ebediyen ikrarında kalmasa üzüürüm.

Bencillik eyliyip yıkma garibin yuvasını,
Birkaç sözle anlatamam sevenin sevdasını,
Beni sana âşık eden bu aşkın havasını,
Nejdat ozan teli sazın çalmasa üzüürüm.

MAHALIN GÖZELİ

Bensiz bu bağları gezme,
Bizim mahalın gözeli.
Bu yanık bağrımı ezme,
Bizim mahalın gözeli.

Gözü güneşi andırır.
Hasretin meni yandırır.
Gökte ayı kıskandırır.
Bizim mahalın gözeli.

Ayrılp boynun бүker,
Avcıyı görende ürker,
Kınalı kekliktir seker,
Bizim mahalın gözeli.

Nejdat'ım hasrettir sene,
Yüzünde ben dene dene,
Oduna oldum pervane,
Bizim mahalın gözeli.

ALA GÖZLER

Bir bakanda aldı canı,
Ala gözler, ala gözler.
Kuruttu damarda kanı,
Bele gözler, bele gözler.

Arılar yapar balını,
Bülbül arzular gülünü.
Ana, ceylanın yolunu,
Bala gözler, bala gözler.

Yoktu merhameti dini,
Ateşine yaktı beni.
Nejdat ozanın kalbini,
Çala gözler, çala gözler.

DOĞRU ÇALIŞ

Yaptığın işleri sorarlar bir gün.
Doğru çalış, doğru kazan, helal ye.
Sanma gizli yaptın, görerler bir gün.
Doğru çalış, doğru kazan, helal ye.

Sözü yüze söyle, arkadan atma,
Şrefi, namusu paraya satma.
Helal sermayene, haramı katma,
Doğru çalış, doğru kazan, helal ye.

Kulağa hoş gelen ezan sesi bu.
Al bayrak altında Türk ülkesi bu.
Bu Nejdât ozanın tek gayesi bu,
Doğru çalış, doğru kazan, helal ye.

BAĞLANMIŞAM

Yerin, göğün sahibi tek mevladı,
Sıtkı dille bağlanmışam Allah'a.

Men âşığam Allah'a,
O kerimdir Allah'a,
Yalvar ey insanoğlu,
Günde bin kez Allah'a.

Ne şaha,ne ağaya boyun eğdim,
El açıp yalvardım, bir tek Allah'a.

Adem atamızdı,haktı Muhammed,
Öz nurundan yaranıftı Muhammed.

Men ezzinem Muhammed,
Şefahati Muhammed,
Sağ olmaz derde düştüm.
Derman sende Muhammed.

Bütün peygamberler başı Muhammed.
Cümle nebi bağlanıftı Allah'a.

Nejdat ozan yada sal geçen günü,
Ayları, yılları, seneyi, günü.

Men aşışam de günü,
Kötü günü, ey günü,
Doğrulukla geçir sen,
Ömürdeki ey günü.

İnsan dirilecek kıyamet günü.
Canlı, cansız secde kılar Allah'a.

DEĞİLDİR

Ataların sözü birer nasihat,
Almak her insanın kârı değildir.
Topluma faydalı insan, ha gayret,
Olmak her insanın kârı değildir.

Cahil,kâmil ile yapar savaşı,
Ayırt etmiyor dolu ile boşu.
Denizin dibinde ufak bir taşı,
Bulmak her insanın kârı değildir.

Kul,günah işliyor göz göre göre,
Günah da, sevap da geçer deftere.
Farz olan namazı şartına göre,
Kılmak her insanın kârı değildir.

Hak yolundan çıkma,kalırsın darda,
Çıkanın kârı yok , her gün zararda.
Üç günlük dünyada, hep bir kararda,
Kalmak her insanın kârı değildir.

Nejdat ozanım der,yaz kıymetini,
Çalan eller bilir saz kıymetini.
Âlimin dilinde söz kıymetini,
Bilmek her insanın kârı değildir.

DİVANE GÖNLÜM

Her Şeye üzüme divane gönlüm,
Bunca çile, keder geçer dert etme.
Her mevsimi ayrı yaşamak güzel,
Baharın gülleri açar dert etme.

Aşıkdan dillerde söylenir besten,
Aşık kurtulur mu kederden , yastan?
İnsanoğlu canın, bu dar kafesten,
Zamanı gelince uçar, dert etme.

Nejdat'ım der kaderine kayıldır,
Yatmışsan gafletten bir gün ayıldır,
Kimse bu dünyada baki değildir,
Ecel Şerbetini içer dert etme.

AYRILIK

Acımadan senelerce ağlattı,
Gözümde kanlı yaş döktü ayrılık.
Gücüm yetmez , kollarımı bağlattı,
Genç yaşta belimi büktü ayrılık.

Yıllardır sızlarım ben yana yana,
Bu acıya yürek nasıl dayana?
Sanki bunca keder az mıdır bana,
Dert üstüne bir dert ekti ayrılık.

Bir bakarsın duman sarmış başını,
Sormaz ihtiyar mı, genç mi yaşını.
Yıkılmaz ömrümün temel taşını,
Her gün birer birer söktü ayrılık.

Bu ne biçim talih, çilem bitmiyor,
Mor sümbül açmamış, bülbül ötmüyor,
Bunca dert çekmeye gücüm yetmiyor,
Nejdatım çekilmez, yüktü ayrılık.

ANA

Ayrıldım sıladan düştüm gurbete,
Yaban ellerinde kalmışım ana.
Gayrı dayanamam bunca hasrete,
Sanmaki bahtiyar olmuşum ana.

Dokuz ay besledin, ak sütün verdin,
Sen beni büyüttün, kol, kanat gerdin,
Biricik evladım, çiçeğim derdin,
Gel gör ne haldeyim, solmuşum ana.

Sen oldun şöhretim, sen oldun şanıım,
Yoluna gurbandır, bu şirin canım,
Sen yoksun yanımda kime dert yanıım,
Ağlayanım yoktur, ölmüşüm ana.

Nejdat ozanıım der verem olmaz mı ?
Yanar hasretine kerem olmaz mı ?
Emeğin yitirsem haram olmaz mı ?
Aziz kıymetini bilmişim ana.

DUR DİYEN YOĞ MU ?

Her sözün bir gerçek özü olmalı,
Yalanı yazana dur diyen yoğ mu ?
Gerçekleri gören gözü olmalı,
Garibi ezene dur diyen yoğ mu ?

Yüze değil, arkamızdan atan var,
Günden güne çirkefliğe batan var,
İki dostun arasını katan var,
Huzuru bozana dur diyen yoğ mu ?

Nejdatım der yazım böyle yazıldı,
Haksız yere nice canlar üzüldü,
Fikirler değişti, denge bozuldu,
Eşitsiz düzene dur diyen yoğ mu ?

SANMA

Dinle açam anlatayım,
Hal bahtiyar olur sanma,
Dağı, taşı inleyim,
Kul bahtiyar olur sanma.

Kadere boynumu eğim,
Ne ağayım, ne de beğim,
Sen dertsizsin, ben dertliyim,
Dil bahtiyar olur sanma.

Gönül yâra yetmedikçe,
Mor menekşe bitmedikçe,
Şeyda bülbül ötmedikçe,
Gül, bahtiyar olur sanma.

Nejdatım yüreğim dağlar,
Göz yaşlarım, durmaz çağlar,
Saz sızıldar, aşık ağlar,
Tel bahtiyar olur sanma.

DAŞLARA SIĞMAZ

Bu garip gönlümde neler var, neler...

Anlatsam dağlara, daşlara sığmaz.

Çağladı ırmaklar, çoştu dereler,

Dolular almıyor, boşlara sığmaz.

Deli gönül kimse çekmez nazını,

Fırat söndüremez, aşkın közünü,

Anlayana anlat sözün özünü,

Anlatma, akılsız başlara sığmaz.

Ferhat'ın gitmiyor, dağlardan sesi,

Şirin'e kavuşmak arzu, hevesi,

Nejdatın ölümsüz aşk hikayesi,

Hayallere sığmaz, düşlere sığmaz.

NE SÖYLESEM YAKIŞIR

Dinleyin ağalar baştan başlayım.
Bizim köye ne söylesem yakışır.
Metihemi nakış nakış işleyim,
Bizim köye ne söylesem yakışır.

Gelin daşın bilinmeyen halı var,
Tek ağacın binbir butak dalı var,
Gargalığın mormevşe gülü var,
Bizim köye ne söylesem yakışır.

Yasdananın yolu iner aşağı
Şor çayırda buğday verir başağı,
Edeplidir erkanlıdır uşağı,
Bizim köye ne söylesem yakışır.

Gölün yanı çobanlar oylağı,
Çok meşurdur baldırkanlı bulağı,
Hele biir de anam yapa quymağı,
Bizim köye ne söylesem yakışır.

Çatalkaya kartalların yuvası,
Hastalara hayat verir havası,
Kara papağ terekeme şivesi,
Bizim köye ne söylesem yakışır.

Nejdat ozan aşığıdır sazı bol,
Yaylasında gelini bol kızı bol,
Mor koyunlar meleşiyor kuzu bol,
Bizim köye ne söylesem yakışır.

KALEDİR

Kralı tahtından eder dillerin,
Lisanın kaledir, sözün kaledir.
Mızrapa dönüşmüş zülfü tellerin,
Kirpiyin kaledir, gözün kaledir.

İnce bel üstüne kemer bürürsün,
Keklik gibi seke seke yürürsün,
Kaç yiğidi peşin sıra sürürsün.
Endamın kaledir, pozun kaledir.

Aşkın gönülleri arşa baktırır,
Bir töhmetin umutları yıktırır,
Sabır kâr eylemez candan bıktırır,
Sitemin kaledir, nazın kaledir.

Nejdatım sevmekse senin tek hatan
Ne sevmeyi bırak ne sen de utan,
Yıkılmadan seni ayakta tutan.
Bedenin kaledir, özün kaledir.

DELİ BU GÖNÜL

Baharda açılan güle benziyor,
Ah bu gönül var ya deli bu gönül.
Gül dalında bir bülbüle benziyor,
Ah bu gönül var ya deli bu gönül.

Birşey anlayamam halından senin,
Kurtuluşum yoktur, dilinden senin,
Nedir bu çektiyim elinden senin,
Ah bu gönül var ya deli bu gönül.

Sevene de sevgi dolu sözünü,
Söndür yüreyimde aşkın közünü,
Benden başka kimse çekmez nazını,
Ah bu gönül var ya deli bu gönül.

Ayağa söyletti, başa söyletti,
Bazen dolu bazen boşa söyletti.
Tabiyata dağa taşa söyletti,
Ah bu gönül var ya deli bu gönül.

Yetmişinde hayel kurur, düş kurur,
Olmayacak şeye beynini yorur,
Nejdat'ım kocaldı oysa genç durur.
Ah bu gönül var ya deli bu gönül.

BAHTIM

Yaz gelince bir hoş olur sahralar,
Dört bir yanı çiçek açar dağların.
Dost bildiyim insan beni yaralar,
Sebebi var saçımdaki ağların.

Yazılmış ezelden bu bahtım kara,
Bu dert saldı beni feryada zara,
Ne yaza sitem et ne de bahara,
Bülbülü yok, mor sümbüllü bağların.

Kuruttu kanımı iliklerimi,
Kul edip savurdu kemiklerimi,
Nejdat ozanım da çektiklerimi,
Dili olsa anlatırdı çağların.

LEYLAYI

Bakışların beni mecnun eyledi,
Gözlerinde görüyorum Leylayı.
Bu sevdaya nice ağıt söylendi,
Dağda taşta arıyorum Leylayı.

Leyla hoş göründü Mecnun gözüne,
Yandı bu sevdanın yandı közüne,
Hiçbir canlı rastlamamış izine,
Esen yele soruyorum Leylayı.

Nejdat'ım bu aşkla kül olur beden,
Seven âşıklara bu zulüm neden,
Yapraklarım tabut dallarım kefen,
Elerimle sarıyorum Leylayı.

AYRILIYORUM

Tarih iki bin bir nazlı sıladan,
Gözyaşı dökerek ayrılıyorum.
Anadan babadan elden obadan,
Elimi çekerek ayrılıyorum.

Gülmedim dünyada hep çektim keder,
Zaten çile benim ile beraber,
İstersen nasip say istersen kader,
Boynumu bükerek ayrılıyorum.

Nejdatım gönlünden çıkmaz birisi,
Söndü çiçeklerin söndü arısı,
Memleketti ciyerimin yarısı,
Yerinden sökerek ayrılıyorum.

GELMEDİN

Ayrılığın habercisi bulutlar,
Bu hasretlik cana işler gelmedin.
Muğanet yâr tükenince umutlar,
İşte o gün özlem başlar gelmedin.

Senin için ne hayaller kurardım
Seni yerde, seni gökte arardım.
Bir zamanlar çağlayan bir pınardım,
Gözümde kurudu yaşlar gelmedin.

Bülbül gül dalında öter yalnızım,
Bir umutla şafak açar yalnızım,
Akşam oldu güneş batar yalnızım,
Yuvasına döndü kuşlar gelmedin.

Garibin içinde tükenmez derdi,
Her canlı eşiyile murada erdi,
Diktiyimiz ağaç bu yıl bar verdi,
Zalimler dalını daşlar gelmedin.

Bir çif göz lazım ki kanlı yaş döke,
Döke de hasrete boynunu büke,
Nejdatım yıllardır ah çeke çeke,
Beyazlandı siyah saçlar gelmedin.

SEN NEREDESİN?

Sadık dostum ayrılığın hañçeri,
Yüreyime deydi sen neredesin?
Başımdan gitmedi hasret rüzgârı
Dallarımı eydi sen neredesin?

Kanmam sözüne yalandır yalan,
Gönlümün bağıny eyledin talan.
Benim bu aklımı başımdan alan,
Anlamadım neydi sen neredesin?

Sırrını ellere yaymadım dersin,
Ben hep sözümdeyim, caymadım dersin,
Ahu feryadını duymadım dersin,
Sağır sultan duydu sen neredesin?

Ağlamaktan fırsat bulmadım gülek,
Cahilin elinde olmuşum helek.
Ağ gün yaşatmadı bu zalim felek,
Kara güne koydu sen neredesin?

Zalimin ocağı sönmedi tüttü.
Nejdatım gün tamam ömrümüz bitti.
Beslediyim karga ihanet etti.
Gözlerimi oydu sen neredesin?

FELEK

Yüreyimde binbir yara açtılar,
Bundan sonra dikiş dutmaz yaramız.
Acımadan neşder ile deşdiler,
Yavaş yavaş tükenmekte çaremiz.

Beni senden seni benden ettiler,
Usandırıp şirin candan ettiler,
Aydınlık dünyamı zindan ettiler,
Yanmıyor şamdanım söndü çıramız.

Su yerine kızıl kanlar içildi.
Ölmeden insana kefen biçildi.
Hiçbir sebepimiz yokken açıldı,
Bugünlerde felek inen aramız.

Bu ne biçim sahne nasıl filmidir?
Başı buysa neticesi malumdur...
İhanetin tek bedeli ölümdür.
İhaneti kabul etmez töremiz.

Nejdatım der çekiyorum hasreti,
İsteme emeksiz gelen serveti,
Ömür ölüme devreder nöbeti,
Kim ne bilir ne zamandır sıramız.

GURBETTE

Ne gecem gecedir ne günüm gündüz,
Senelerdir ağlar oldum gurbette.
Akar gözyaşlarım dinmiyor henüz,
Fırat gibi çağlar oldum gurbette.

Atmıyor şafağım dolmuyor ayım,
Kurumuş pınarım akıyor çayım.
Derdim çoktur hangisine yanayım,
Yüreyimi dağlar oldum gurbette.

Nejdatım doğduğum eli unuttum,
Mecnunun gezdiyi çölü unuttum,
Soldu çiçeklerim alı unuttum,
Karaları bağlar oldum gurbette.

DAYANAMAM SANA

Seher vakti blbl gibi
tme, dayanamam sana.
Soldum aknla gl gibi
Etme, dayanamam sana.

Fanidir bu dünya fani,
lesiye sevdim seni.
Kalbinden çıkarıp beni,
Atma dayanamam sana.

Sensin gönlümün glleri,
Sazmn dertli telleri.
Beni bırakıp elleri,
Dutma dayanamam sana.

Nejdatm alsan olmaz mı?
Derdimi blsen olmaz mı?
Yanımda kalsan olmaz mı?
Gitme dayanamam sana.

BİR DAHA

Gözlerim yollarda, kulağım sesde.
Neşeyi unuttum, gülmem bir daha.
Sen gittin gideli yastayım yasta,
Kimseyle derdimi bölmem bir daha.

Yaş dutup karalar bağlaman niye?
Feryad edip yürek dağlaman niye?
Onbeş yıldan sonra ağlaman niye?
Akan gözyaşını silmem bir daha.

Ağaç idim kökten devirdin beni,
Ateş olup içten kavurdun beni,
Boynu bükük geri çevirdin beni,
Ölsem de kapına gelmem bir daha.

Nejdatım söz diyen dillerim yorgun,
Kırıldı kanadım kollarım yorgun,
Kalemim tükendi ellerim yorgun,
Senin için sazı çalmam bir daha.

DERDİ VAR DERDİ

Kim demişse doğru demiş efendim,
Büyük başın büyük derdi var derdi.
Sanma özgür dolaşıyor havada,
Uçan kuşun büyük derdi var derdi.

Avcı oldum, şikarımı gözlerim,
Senelerdir dost yolunu gözlerim,
Kimin için ağlıyorsun gözlerim,
Akan yaşın büyük derdi var derdi.

Dosttan ne bir selam söz gelmez oldu,
Yanık yüreyime buz gelmez oldu,
İklimi değişdi yaz gelmez oldu,
Kara kışın büyük derdi var derdi.

Nejdatım erkişi sayıl arkadaş,
Yatma bu gafletten ayl arkadaş,
Göründüyü gibi deyil arkadaş,
Her bir işin büyük derdi var derdi.

NASİHAT

Ağaç yaşken eyilirmiş diyorlar,
Köklü ağaç ıslanmaz eyilmez.
Kendi malı gibi nasıl yiyorlar,
Suyu bitmemişin hakkı yeyilmez.

Haram ticarete kar olmaz beyim,
Şeytanın yüzünde nur olmaz beyim,
Bilen bilmeyenle bir olmaz beyim,
Her ikisi bir kefeye koyulmaz.

Zoru gördüyünde geri tepersin,
Çıkar için ayakları öpersin,
Kimin malı ile hayır yaparsın,
Yaptıkların ibadetten sayılmaz.

Baykuş viranede ötsün elleme,
Herkes bildiyine gitsin elleme,
Cahil bir köşede yatsın elleme,
Sen yaz söyle o gafletten ayılmaz.

Taş üstüne bir taş koymaya çalış,
Helal kazancınla doymaya çalış,
İş odur bişmeden soymaya çalış,
Çiy yumurta bişmeyince soyulmaz.

İnsan odur sevdiyine gül versin.
Arı gezsın çiçeklerden bal versin.
Bağı besle butak versin, dal versin.
Balta vurma fidanlara kıyılmaz.

Yakalım sönmesin dostluk közünü,
Gel bırakma adeletin izini,
Nejdatım der duyan duydu sözünü,
Her insana yaklaşılmaz, uyulmaz.

GENÇLİĞİM

Acısıyla tatlısıyla arkadaş,
Nasıl geçti yaylalarda gençliyim.
Ayrılınca gözlerimden aktı yaş,
Nasıl geçti yaylalarda gençliyim...

Yaylamız bir tane çöller içinde,
Gezip dolaşır güzeller içinde,
Mor menekşe sarı güller içinde,
Nasıl geçti yaylalarda gençliyim...

İlkbaharda hazırlığa başladık,
Eteyine varıp üç ay kışlardık,
Ocak yakıp neler neler haşlardık,
Nasıl geçti yaylalarda gençliyim...

Deresine ovasına hasretim,
Kuşun dalda yuvasına hasretim,
Gurbet elde havasına hasretim,
Nasıl geçti yaylalarda gençliyim...

Nejdatım der yayla benim özümdür.
Bağmaya kıyamam iki gözümdür,
Destanımdır ağıtımdır özümdür.
Nasıl geçti yaylalarda gençliyim...

GELDİK GÖZ GÖZE

Bir melek sıfatlı gözleri güneş,
Sanki ay doğmuştu o pembe yüze.
Görür görmez saldı gönlüme ateş,
İşte o an yandı ciyerim köze.

Bir akşam vaktiydi geldik göz göze.

Konuşmadı mühürlemiş dilini,
Acep niye kınalamış elini?
Hilallanmış gördüm mah cemalını,
Tutulmuştum ela gözlü bir kıza.

Bir akşam vaktiydi geldik göz göze.

Uzaklaşma yakın gel diyer gibi,
Elinde bir şeyler al diyer gibi,
Bir sevda türküsü çal diyer gibi,
Dedi âşık durma dokun bu saza.

Bir akşam vaktiydi geldik göz göze.

Dünya var oldukça sevgi varolsun,
Seven sevdiğiyle bahtiyar olsun,
Konuştuğumuz aramızda sır olsun,
Epey sohbet ettik, ettik biz bize.

Bir akşam vaktiydi geldik göz göze.

Sonra kalkıp uzaklaşdı yanımdan,
Nejdatım der damarımdan kanımdan,
Can ayrıldı bedenimden canımdan.
Can dayanmaz bu hasrete bu naza.

Bir akşam vaktiydi geldik göz göze.

NE DEYİM

Bizim bağda ala karga türemiş,
Güle leke kondurdular ne diyim.
Mecnun olmayanlar Leyla aramış,
Çöle leke kondurdular ne diyim.

Ayağa uymuyor başın yaptığı,
Göze yakışmıyor kaşın yaptığı,
Çaresiz bir serçe kuşun yaptığı
Dala leke kondurdular ne deyim.

Bulanık dereye duru dediler,
Meçhulsuz bir yola yürü dediler,
Her uçan sineye arı dediler,
Bala leke kondurdular ne deyim.

Yıllardır ağlarım gülmemiş iken,
Muğannet gözyaşım silmemiş iken,
Nejdatım yalanı bilmemiş iken,
Dile leke kondurdular ne deyim.

KENDİMDEN

İlkbaharda açmasını bekleyen,
O karlı dağların kalesiyem ben.
Her gün dert üstüne bin dert ekleyen,
Hep kara günlerin çilesiyem ben.
Doğmaca bir Kafkas balasıyam ben.

Ağla anam ağla gözyaşın içem,
Otur da derdimi ben sana açam,
Namert karşısında koçoğlu koçam,
Elinin yurdunun kölesiyem ben.
Doğmaca bir Kafkas balasıyam ben.

Yiyit odur ikrarından dönmeyen.
Ocak odur meşalesi sönmeyen.
Bayrağı göklerden yere inmeyen,
O serhat şehrinin kalesiyem ben.
Doğmaca bir Kafkas balasıyam ben.

Nejdatım hatıra gözyaşım kaldı,
Yürekte sönmeyen ataşım kaldı,
Kara bağda emmim kardaşım kaldı,
Ayrılık havası çalasıyam ben.
Doğmaca bir Kafkas balasıyam ben.

SÖYLEME ÜZERİNE...

Söylemeden el içinde sözünü,
İki dinle iki düşün bir söyle.
Hak yanında kara eder yüzünü,
İki dinle iki düşün bir söyle.

Balta vurma dala dal incinmesin,
Bülbülün sevdiyi gül incinmesin,
Gönüller kırılıp el incinmesin,
İki dinle iki düşün bir söyle.

Cahilin başına bu dünya dardır,
Her insanda ayrı bir duygu vardır,
Gönül kırmak kolay yapması zordur,
İki dinle iki düşün bir söyle.

Nejdatım Ferhatsan dağlar delesin,
Gönlünden nefreti kini silesin,
Acı söz kurşundan beter bilesin,
İki dinle iki düşün bir söyle.

MUĞDAR

Bir mektubum vardır, bizim muğdara,
Olup bitenleri duydun mu muğdar?
Nasıl olsa bizim köylü avara,
Tutup gözlerini oydun mu muğdar?

Oy zamanı binbir türlü oyun var,
Muğdarsın ya Ankara'da dayın var.
Yaz olunca, ağalardan payın var,
Cebine koymadan saydın mı muğdar?

Köyün merasından biraz satarsın,
Cebin dolu miden tok ya yatarsın.
Memogili köye çoban tutarsın,
Sürüyü yaylaya kaydın mı muğdar?

Sizi aya götürececem diyordun,
Ayda çiçek bitirecem diyordun,
Köye tiren getirecem diyordun,
Attığın nutuktan caydın mı muğdar?

Sularımız soğuk dağlarımız bol,
Zengin olmak ister isen muğdar ol.
Aynı cami, aynı okul, aynı yol,
Taş üstüne bir taş koydun mu muğdar?

Kafasında binbir hesap tasarlar,
Söylenecek yaptığınız eserler,
Her gittiğin yerde kuzu keserler,
Üzümlü pilava doydun mu muğdar?

Nejdat ozan yazdı senin destanın,
Her yıl bedavadan gelir kurbanın,
Gün geçtikçe kabarıyor cüzdanın,
Köylünün cebini soydun mu muğdar?

2.3. Karşılaşmanın Özellikleri ve Âşığın Karşılaşma Örnekleri

Karşılaşma iki âşığın meydana çıkarak belli bir uyak, makam ve hece düzenine göre saz eşliğinde irticalen söyledikleri sözlerdir. Divan, güzelleme, koçaklama, taşlama, lebdeğmez vb. alanlarında karşılaşma yapılabilir. Âşıklar açılan ayak doğrultusunda irticalen meydanda dolaşarak söylerler.

Bu sırada saz omuzlarında asılı olarak çalıp, söylerler. Kendilerini dinleyen halkın önünde meydanda sürekli dolaşırlar. Sazlarının ucunda halka biçiminde bir tel bulunur. Bu askıya, dinleyiciler saz çalırlarından, deyişlerinden dolayı beğendikleri âşığa, ya da karşılaşan âşıklara para (bahşiş) takarlar. Söyleyiş usulü yine; hece ve kafiyeyle dayalıdır. Açılan ayak sekizli hece ise karşılıklı sekiz heceyle, onbirli hece ise, onbirli heceyle, onbeşli ise onbeşli heceyle söylenir. Kafiyenin ve hecenin dışına çıkan veya söz söyleyemeyecek duruma gelen âşık mağlup sayılır.

Karşılaşma İle İlgili Terimler

Ayak

Âşık karşılaşmalarında atışma geleneği vardır. Âşıklar hünerlerini atışmayla gösterirler. Atışma âşığın âşık olmasını ispatlar. Atışmaya aynı zamanda karşılaşma da denir. Atışmalarda istenen âşığın söze başlamasıyla iki ya da ikiden fazla âşıkla başlanır. Âşık söyleyişine açılan kafiye ile başlar. Diğer âşıkta değişimini bu söyleyişe göre, bu kafiye ve makama uydurmak zorundadır. Ayak açma bazen dinleyiciler arasından da verilir.

Dinleyicilerden, ileri gelenlerden, mekan sahiplerinden, düğün sahiplerinden biri ayakverebilir. Bazen de usta âşık tarafından çırakların atışması için, yetişmesi için, bir sınav amacıyla yapılır. Genelde usta sayılan âşık, çırağıyla ya da usta âşıklar kendi aralarında atışmalar yapar. Verilen ayakla üç, dört kıtalık eser söylenir. Ama bazen âşıklar birbirine cevapsız kalmasın diye fazla da söylenebilir.

Bağlamak

Bir aşğın karşısındaki aşğa soru sorarak, dar kafiye açarak onu hece sayısının dışına çıkarması, kafiye tutturamaması veya söz söyleyememesi gibi zor durumlara sokmasıdır.

Ayak Açmak

Aşğın güzelleme, divan, taşlama, koçaklama vb. türünde belli bir hece ve makam ile söze başlamasıdır. Karşısındaki aşık da yine aynı tür hece, kafiye ve makamla açılan ayağa karşılık verir. Açılan ayak sırası seyirciler veya aşıklar arasında belirlenir.

Yol Göstermek

Açılan ayak sayesinde karşısındaki aşğa bir söyleyiş usulü verilmiş olur. Aşık da verilen ayağa göre devam eder.

Ayak Uydurma

Aşğın karşılaşma sırasında söylenen sözlerin içeriğine, hece sayısına, kafiyesine, makamına uygun şekilde söylemesidir. Yani karşısındaki aşğa riayet etmesidir.

Deyişme

İki veya daha fazla aşğın aynı tür makam, hece, kafiye ile karşılıklı çalıp söylemedir.

Lebdeğmez

Aşıklık geleneğinde ustalık ve bilgi gerektiren önemli alanlardan biridir. Aşıklar dudakları arasına toplu iğne koyarlar. Söylerken dudak ünsüzleri olan b, f, m, p, v harflerinden meydana gelen söz ve heceleri kullanmazlar. Bu da yine istek üzerine

verilen ayakla yapılır. O anda irticalen söylenir. Önceden yazılan, bilinen eserler söylenmez. Aşık Nejdî'tin leb değmezle ilgili örneği:

Senelerce ağlayarak, yanarak,
Sinesinde sazı çaldı aşıklar.
Sanatını icra eder, ganarak,
Anlayana ehl-i haldı aşıklar.

Dertsiz neşelenir, dertli kan ağlar,
Yâr yâr diye hasret içimi dağlar.
Didesinden kanlı yaşları çağlar,
Gahı dere, gahı seldi aşıklar.

Nejdatım der diyar diyar gezdiler,
Çıkarıcılar çıkar için ezdiler.
Nice ağıt, nice eser yazdılar,
Destanıyla dile geldiler aşıklar.

Askı

Söylenen ortamda yüksek bir yere bilinmeyen bir nesnenin saklanmasıdır.

Askı İndirme

Aşığın muammaya yönelik kendisine sorulan sorulara cevap vererek asılanın, saklananın ne olduğunu bilmesidir. Asılan nesne aşık cevapladıktan sonra görülmesi için indirilir ve açılır.

Mat Etmek

Karşılaşmalar sonrasında bir aşığın bir aşığı istenen hece ve kafiyede söz söyleyemeyecek duruma getirmesi, üstün gelmesidir.

Satranç

Satranç aşıklıkta bir atışma türüdür. Fakat irticalen söylenmez. Aşıklar önceden yazılmış eserlerini söylerler. Yazılı olarak yapılmaktadır.

Karşılaşma Örnekleri

Kars'ın Akdere köyünden aşık Nejdet KUYUMCU ile Erzurum'lu Selahaddin KAZANOĞLU Gebze'de aşıklar çadırındaki gecede karşılıklı atışmışlardır. Bakalım aşıklar ne çaldı, ne söyledi:

1.AYAK : YAZIK OLMASIN

Aldı : Selahaddin KAZANOĞLU

Boş boşuna yaratmamış yaradan,
Sevelim insanı, yazık olmasın.
Her tarafı güzel cennet vatanın,
Bu dökülen gana yazık olmasın.

Aldı : Nejdet KUYUMCU

Üç günlük dünyada gel doğru yaşa,
Bu geçen zamana yazık olmasın.
Ah yaradan bahşetti bize bunu,
Bu güzel cihana yazık olmasın.

Aldı : Selahaddin KAZANOĞLU

Madem ki insansın, insana eğil,
Gönülden severek buna ver meğil,
Ölmüşü öldürmek, aslanlık değil,
Gerçek pehlivana yazık olmasın.

Aldı : Nejdet KUYUMCU

Dertli kişinin derdine derman et,
Gönülden gönüle, daim ferman et.
O şirin canını Hakka gurban et,
Kesilen gurbana yazık olmasın

Aldı : Selahaddin KAZANOĞLU

Kazanoğlu yaş dök garıklarına,
Sevgi filiz versin arıklarına,
Kitabı süslemez çıraklarına,
Hakiki ozana yazık olmasın.

Aldı : Nejdet KUYUMCU

Ben Nejdät ozanım sözüm de olur,
Sözüm de olur, sohbetim de olur,
Gerçek aşık, usta izinde olur,
Şenlik'e, Sümman'a yazık olmasın.

2.AYAK: FARKI VAR ELBET

Aldı : Selahaddin KAZANOĞLU

Seyret tabiatın dört bir yanını,
Bir bağdan,bir bağın farkı var elbet.
Birisi çiçek olur, birisi diken,
Budağın,yaprağın farkı var elbet.

Aldı : Nejdet KUYUMCU

O eski günleri yada salarsak,
Bu çağın, o çağın farkı var elbet,
Şimdiki çiçekler hep suni olmuş,
Bu bağın, o bağın farkı var elbet.

Aldı : Selahaddin KAZANOĞLU

Cehalet dağını aşmak çok çetin,
Şehv-i gururu bu memleketin,
Birisi ordunun, biri milletin,
Sancağın, bayrağın farkı var elbet.

Aldı : Nejdet KUYUMCU

Aşıkların ahı arşa dayanmış,
Gafil bu uykudan nasıl uyanmış,
Şehitlerin ganı ile sulanmış,
Turabın, toprağın farkı var elbet.

Aldı : Selahaddin KAZANOĞLU

Kazanoğlu, gözlerimin yaşında,
Mü'min, yazar mezarlığın başında,
Hazır olsun, o sıratın başında,
Ayağın, burağın farkı var elbet.

Aldı : Nejdet KUYUMCU

Nejdatım der bahar, yazı değerli,
Kitaplar içinde cüzü değerli,
Usta aşıkların sözü değerli,
Ustanın, çırağın farkı var elbet.

Söz sırası Nejdet KUYUMCU'da olduğundan dolayı ayağı Nejdet âşık açtı. Bakalım ne dedi :

3.AYAK : ÖZ ANAHTARI

Aldı : Nejdet KUYUMCU

Bu gün senin ile bir sohbet yaptık,
Divan aşıklığın öz anahtarı,
Kalpler kırılmasın, gönül hoş olsun,
Meydan aşıklığın öz anahtarı.

Aldı : Selahaddin KAZANOĞLU

Bir baştan bir başa Şu Anadolu,
Vatan aşıkları sözün aktarır,
Önce Hak'ka sığın ondan izin al,
Kur'an aşıklığın öz anahtarı.

Aldı : Nejdets KUYUMCU

Aşığım bu yüzün gülmeli senin,
Aklın fikir edip bilmeli senin,
Merhamet, içinde olmalı senin,
Vicdan aşıklığın öz anahtarı.

Aldı : Selahaddin KAZANOĞLU

Var bak bu çileme dert arşın arşın,
Çileyle doludur, bu gönül çarşım,
Ölene ağdım, savaşıa marşım,
Destan, aşıklığım öz anahtarı.

Aldı : Nejdets KUYUMCU

Mevlam hiç kimseyi salmasın dara,
Can mı dayanıyor bendeki zara,
Her gelen bir zalim, açıyor yara,
Çıban aşıklığın öz anahtarı.

Aldı : Selahaddin KAZANOĞLU

İnsanlık mı hakikate susulan,
Doğru yerde, yanlış yere ezilen,
Arafat'ta Hak uğruna kesilen,
Gurban aşıklığın öz anahtarı.

Aldı : Nejdət KUYUMCU

Ben Nejdət ozanım söylerim dilden,
Cahiller ne anlar bendeki halden,
Edebi, hayayı bırakma elden,
Erkan aşıklığın öz anahtarı.

Aldı : Selahaddin KAZANOĞLU

Kazanoğlu demem düzene uyak,
Okuyana uyak, yazana uyak,
Beş vakit okunan ezana uyak,
İman aşıklığın öz anahtarı.

Gebze aşıklar çadırındaki gecede bulunan aşık severlerden Kars'lı öğretmen Necmettin SERTKAYALI "Bilmem" ayağını verdi. İstek üzerine ayağın aşık Nejdət'ten gelmesi istendi. Aldı Aşık Nejdət bakalım ne söyledi:

4. AYAK: BİLMEM

Aldı : Nejdet KUYUMCU

Dinle hangisini anlatım sana,
Muhannet derdimi yazar mı bilmem,
Böyle bir zamana kalmadı güven,
Dost, dostuna guyu gazar mı bilmem.

Aldı : Selahaddin KAZANOĞLU

Aşıklar ne güne gezer dolaşır,
Alem gurbet eli gezer mi bilmem,
Herkesin bağrında bir sızı var,
Çekmeyen bu derdi sezer mi bilmem.

Aldı : Nejdet KUYUMCU

Öyle bir yarakı dermanı yoktur,
Asılsız insanın vicdanı yoktur,
Tayfalar ağlıyor, kaptanı yoktur,
Bu gemi denizde yüzer mi bilmem.

Aldı : Selahaddin KAZANOĞLU

Çağlayıpta böyle akılır ama,
Ulu çınar bir gün yıkılır ama,
Yemeden, içmeden bıılır ama,
Gönül sevdiğinden bezer mi bilmem,

Aldı : Nejd det KUYUMCU

Erciyes'im neden erimez garın?
Aşıklar dünyada çekiyor zarın,
Nejdat'im der, bende olan bu sırrın,
Kazanoğlu bugün çözer mi bilmem.

Aldı : Selahaddin KAZANOĞLU

Dostun bahçesine girdim, şahıdım,
Kazanoğlu feryadımı bağırdım,
Çohlarını kitaplardan okudum,
Bizleri de tarih yazar mı bilmem.

Aşıkseverler bu atışmaya doyamadı. Aşıklar meclisinde bulunan aşık Cengiz YARANİ'yi aşık Nejd det divana davet etti. Aşık Nejd det'tan söze başlaması istendi. Söze Aşık Nejd det başladı. Bakalım dinleyicilerin isteğini nasıl dile getirdiler:

5 .AYAK : YAŞAYAN BİLİR

Aldı : Nejd det KUYUMCU

Arif meclisinde çalasan bu gün,
Sazın gıymetini yaşayan bilir,
Anlarsan nasihat alasan bu gün,
Sözün gıymetini yaşayan bilir.

Aldı : Cengiz YARANI

Nefsine uyupta tersine gitme,
İzin gıymetini yaşayan bilir,
İnsan dediğın nüsha-i kübrayı,
Özün gıymetini yaşayan bilir.

Aldı : Nejdet KUYUMCU

Aşkın temelini örebildin mi?
Has bahçede gülü derebildin mi?
Söyle gerçekleri görebildin mi ?
Gözün gıymetini yaşayan bilir.

Aldı : Cengiz YARANI

Şeyda bülbül gibi şivan etmişim,
Senelerce burda divan etmişim,
Elest-ü bezminde iman etmişim,
Cüzün gıymetini yaşayan bilir.

Aldı : Nejdet KUYUMCU

Gahbe zaman ile aram galdı mı?
Terazi bozuldu gram galdı mı?
Bu devirde acep Kerem galdı mı?
Közün gıymetini yaşayan bilir.

Aldı : Cengiz YARANI

Eğer yaşıyorsan gaye gerekir,
Daim ha gayret et, demen gerekir,
İnsanlara edep, haya gerekir,
Yüzün gıymetini yaşayan bilir.

Aldı : Nejdet KUYUMCU

Ben Nejdət ozanım sazımı çaldı,
Ne yazık muradı yarıda kaldı,
Çok yazık dünyada eyiler azaldı,
Dilin gıymetini yaşayan bilir.

Aldı : Cengiz YARANI

Aşık Yaraniyim gönül yaparmış,
Zannetmeyin burda yoldan saparmış,
Seven sevdiğine daim yaparmış,
Nazın gıymetini yaşayan bilir.

Dinleyicilerden öğretmen Alper KANDEMİR tarafından “Hakkın yok senin” ayağı verildi. Bu ayakla Aşık Nejdət, Aşık YARANI’yi atışmaya davet etti. Söze başladı:

6.AYAK : HAKKIN YOK SENİN

Aldı : Nejdet KUYUMCU

Bülbül değil isen dalına gonma,
Gülü incitmeye hakkın yok senin,
Hele karasinek petek yapar mı?
Balı incitmeye hakkın yok senin.

Aldı : Cengiz YARANI

Hemi zehir döker, hemi panzehir,
Milleti incitmeye hakkın yok senin,
Eğer yaşamayı bilmezsen gardaş,
Yılı incitmeye hakkın yok senin.

Aldı : Nejdet KUYUMCU

Fazla yükseklerden uçma, geri dön,
Namert şerbetini içme geri dön,
Merdin köprüsünden geçmişsen eğer,
Yolu incitmeye hakkın yok senin.

Aldı : Cengiz YARANI

İçimde bir ateş var, beni yakar,
Seyreder dostlarım, bizlere bakar,
Davşana derler ki tilkiden korkar,
Fili incitmeye hakkın yok senin.

Aldı : Nejdet KUYUMCU

Bu Nejdat ozandan söz çalamadın,
Cilve çalamadın, naz çalamadın,
Bugün benim gibi saz çalamadın,
Teli incitmeye hakkın yok senin.

Aldı : Cengiz YARANI

Aşık Yareni'yem yarem olamaz,
Varsayalım oldu çarem olamaz,
Herkes aşık olur, ama Kerem olamaz,
Külü incitmeye hakkın yok senin.

Usta ozanlar alkışlandı ve devam etmeleri istendi. Aşık YARANI ayak açarak saza başladı. Aşık Nejdət'ı atışmaya çağırdı:

7. AYAK: GAH

Aldı : Cengiz YARANI

Dinle beni Nejdət gardaş,
Gah alçağım, gahi yüksek,
Gah dereyim, gah ırmağım,
Gah dalım, gahi yaprağım.

Aldı : Nejdət KUYUMCU

Ah hazan döktü yaprağım,
Gahi bahçe, gahi bağım,
Ah tarih anlasın bizi,
Daim söyleyen bir çağım.

Aldı : Cengiz YARANI

Bu sevdaya duygum vardır,
İçerimde yaygım vardır,
Her aşığa saygım vardır,
Gah ustayım, gah çırağım.

Aldı : Nejdet KUYUMCU

Hocam bizi yazar oldu,
Yazar oldu, nazar oldu,
Kamil beni çözer oldu,
Cahil gözüne bir ağıım.

Aldı : Cengiz YARANI

Kelebek pervane döner,
Bilmeyenler deli sanar,
İçimde bir ateş yanar,
Gah alevim, gah ocağım.

Aldı : Nejdet KUYUMCU

Bu işlere şaşar oldum,
Ben nereye koşar oldum,
Bilmem nasıl yaşar oldum,
Gah diri, gahi ölüyüm.

Aldı : Cengiz YARANI

Meydanlarda görünürüm,
Zannetmeyin erinirim,
Bu yaşımda öğrenirim,
Gah talebe,gah hocayım.

Aldı : Nejdet KUYUMCU

Güzellerde naz tükenmez,
Aşıklarda söz tükenmez,
Sazımızda tel tükenmez,
Gah ırmağım, gah bulağım.

Aldı : Cengiz YARANI

Yarani'yim bıkamam ki,
Törelere çıkamam ki,
Cahillere bakamam ki,
Gahi nefer, gahi tubum.

Aldı : Nejdet KUYUMCU

Nejdat ozan bıkar oldum,
Bu gönlümü yakar oldum,
Şimşek gibi çakar oldum,
Gah bulutum, gah yağanım.

8. AYAK : GÖSTER

Aldı : Cengiz YARANI

Bu güne dek manasında bir kelam,
Yazmadığın belli , yazdığın göster,
Gerçek aşık olup, gurbet elleri,
Gezmediğin belli, gezdiğin göster.

Aldı : Nejdet KUYUMCU

Kâmilin sözünü ince elekten,
Süzmediğin belli, süzdüğün göster,
Garşında rakibin fikir halını,
Sezmediğin belli, sezdiğin göster.

Aldı : Cengiz YARANI

Aklın varsa hakikatlar sorduğun,
Gidip o seçkin mecliste durduğun,
Eğer aşık isen tek bir orduyu,
Bozmadığın belli, bozduğun göster.

Aldı : Nejdət KUYUMCU

Sana soruyorum söyle yaşını,
Gader yerden yere vurur başını,
Elli yıldır aşkın temel taşını,
Düzmediğin belli, düzdüğün göster

Aldı : Cengiz YARANI

Aşık Yareniyim galdım garada,
Dolanırım bilinmeyen arada,
Ceylanım dersin maralın nerede,
Tezmediğin belli, tezdiğin göster.

Aldı : Nejdət KUYUMCU

Saygımız var güzel şiir yazana,
Aklımız ermiyor böyle düzene,
Bugün bu meydanda Nejdət ozana,
Kızmadığın belli, kızdığın göster.

Türk milletinin özünden gelen bir hususiyeti vardır. O da Türk milletinin şair tabiatlı oluşudur. Türk milleti çobanından padişahına kadar şairlik ruhuna sahiptir. Bu şair millet yapısının içinden olup da usta-çırak ilişkisi, sazlı-sözlü ortamda bulunma v.b. ile ön plana çıkan ve bu dalda başarılı olan kişiler Âşık edebiyatının ve âşıklık geleneğinin önemli icracıları olmuşlardır. Âşık edebiyatı ferdi bir edebiyat olduğu kadar aynı zamanda bir gelenek edebiyatıdır. Bu geleneğe mensup olan Âşık Nejdet KUYUMCU'nun geleneğe titizlikle bağlı olduğu ve geleneği koruduğu eserlerinde ve karşılaşmalarında açıkça görülmektedir. Usta malı deyişlerle aşığın kendi oluşturduğu eserler yan yana yürümektedir.

BÖLÜM 3 : ÂŞIK NEJDET KUYUMCU’NUN ESERLERİNİN İNCELENMESİ

Âşık Nejdî KUYUMCU şiirlerinde çeşitli bireysel ve toplumsal konuları dile getirmiştir. Âşıklık geleneğinin genel özellikleri ile doğru orantılı olarak aşk, özlem, toplum, doğa, din, zamandan yakınma konuları ağırlıklı olmak üzere eserlerini dile getirmiştir.

Âşık Nejdî KUYUMCU her türlü duygu, düşünce, dilek ve eylemlerini şiirlerine konu etmiştir. Âşıklık geleneğinde konu sınırlaması olmaması itibariyle âşık Nejdî KUYUMCU da değişik konulu şiirler meydana getirmiştir.

3.1. Şiirlerinde Konular

3.1.1. Aşk

Aşk, Âşık Nejdî KUYUMCU’nun şiirlerinde en çok işlenen konulardan biridir. Âşık edebiyatının aşk, ayrılık, gurbet, sıla üzerine kurulmuş olması onu doğrudan etkilemiştir. Eserlerinde sevgiliyi, sevdiğini soyut ve somut yönleriyle anlatmıştır. Onu anlatırken benzetmelerden faydalanmıştır. Sevgilinin özlemini, hasretini çekmiş ve ona kavuşmayı, onu görmeyi istemiştir. Güzellik öğeleri bazen kaş-göz, bel, yüz; bazen cilve, naz, melûl bir bakış, iyi huy v.b. olmuştur.

Yine geleneğin genel özelliği olarak ondaki aşk, sıradan bir ilişki değil bir arayış sembolüdür.

Sevgi ve sevgili, soyutluğu, uzaklığı ve ulaşılmazlığıyla, mistik bir renge bürünüp, gizemli bir boyut kazanır. Âşık, aşkın vermiş olduğu acılarla iç içedir ve onu sürekli yüreğinde hisseder. Güzele duyulan tutku ve ulaşılamazlığın vermiş olduğu dert ve acıları çoğu zaman dile getirir. Âşık Nejdî’in aşk anlayışı klasik şairlerimizin aşk anlayışını da andırır.

Onlar gibi âşıkane duyguların anlatımında “göl-bölböl”, “Leyla-Mecnun” gibi sembolleri çokça kullanır.

BİZİM ELLİ

Görende ağlımı aldın başımdan,
Divane eyledin ay bizim elli.
Hasretinnen yakıp dönderdin köze,
Pervane eyledin ay bizim elli.

Öldürürsün beni cilve nazınla,
Şirin sohbet edip hoş avazınla.
Melul bakışların tatlı sözünle,
Mesdane eyledin ay bizim elli.

Ben Nejdât ozanım bele bağmamı,
Bölböl idin gonca güle bağmamı,
Bilmeden bir defa ele bağmamı,
Bahane eyledin ay bizim elli.

ALA GÖZLER

Bir bakanda aldı canı,
Ala gözler, ala gözler.
Kuruttu damarda kanı,
Bele gözler, bele gözler.

Arılar yapar balını,
Bülbül arzular gülünü.
Ana, ceylanın yolunu,
Bala gözler, bala gözler.

Yoktu merhameti dini,
Ateşine yaktı beni.
Nejdat ozanın kalbini,
Çala gözler, çala gözler.

3.1.2. Özlem

Özlem Nejdet KUYUMCU'nun şiirlerinde önemli bir yer tutar. Âşık, genç yaşta memleketinden ayrılmıştır. Köyünde, sılasında bıraktığı güzellere, güzelliklere sürekli bir özlem duyar. Gurbet, sılaya kavuşma arzusu, sevdiklerine kavuşma arzusu duyan aşığa acılar verdiği için dayanılmaz bir yerdir. Âşık, gurbet ile sıla arasındaki sıcaklığı, aradaki dağları, kışı, karı, sevgiliye kavuşmaya engel olarak görür.

GENÇLİĞİM

Acısıyla tatlısıyla arkadaş,
Nasıl geçti yaylalarda gençliyim.
Ayrılmca gözlerimden aktı yaş,
Nasıl geçti yaylalarda gençliyim...

Yaylamız bir tane çöller içinde,
Gezip dolaşır güzeller içinde,
Mor menekşe sarı güller içinde,
Nasıl geçti yaylalarda gençliyim...

İlkbaharda hazırlığa başladık,
Eteyine varıp üç ay kışlardık,
Ocak yakıp neler neler haşlardık,
Nasıl geçti yaylalarda gençliyim...

Deresine ovasına hasretim,
Kuşun dalda yuvasına hasretim,
Gurbet elde havasına hasretim,
Nasıl geçti yaylalarda gençliyim...

Nejdatım der yayla benim özümdür.
Bağmaya kıyamam iki gözümdür,
Destanımdır ağıtımdır özümdür.
Nasıl geçti yaylalarda gençliyim...

DAĞLAR

Yine dumanlıdır her yan karanlık,
Yol vermez misin kervana dağlar ?
Bin avcı arasa asla bulunmaz.
Kol kanat germişsin ceylana dağlar.

Gurbet suyu acı içemez oldum,
Yoruldu kanadım uçamaz oldum,
Eteği çok karlı geçemez oldum,
Nolur haber versen canana dağlar.

Yükseğinde erimeyen karındı,
Lale, sümbül, mor menevşe varındı,
Nice koç yiğitler sende barındı,
Çok şükür gelmişsin imana dağlar.

Yağmur değil kar yağdırdın bağıma,
Başın benzer , başımdaki ağıma,
Acımadın gençliğime çağıma,
Merhamet et Nejdət ozana dağlar.

3.1.3. Toplum

Âşık, halka yararlı olacak, onlara doğru mesajlar veren öğüt şiirlerini de başarıyla yazmıştır. Bu eserlerinde doğruluk, dürüstlük, tok gözlülük, kalp kırmama gibi yüksek manevi değerleri telkin eder. Halkın uğradığı zararı, yoksulluk, ezilmişlik ve eşitsizliği dile getirir. Âşık sürekli toplumla iç içe olduğu için onların çektiklerini bilir ve şiirlerinde bunları yansıtır.

Âşık edebiyatında öğreticilik, halkı bilinçlendiricilik ön planda olduğu için Âşık Nejdət KUYUMCU da halkı aydınlatmayı bir görev sayar. Gerek şiirlerinde gerekse karşılaşmalarında öğretici, eğitici konuları sıkça işler. Edindiği bilgileri yine halkın diliyle halka anlatır.

NASİHAT

Ağaç yaşken eyilirmiş diyorlar,
Köklü ağaç ıslanmaz eyilmez.
Kendi malı gibi nasıl yiyorlar,
Tüyü bitmemişin hakkı yeyilmez.

Haram ticarete kar olmaz beyim,
Şeytanın yüzünde nur olmaz beyim,
Bilen bilmeyenle bir olmaz beyim,
Her ikisi bir kefeye koyulmaz.

Zoru gördüyünde geri tepersin,
Çıkar için ayakları öpersin,
Kimin malı ile hayır yaparsın,
Yaptıkların ibadetten sayılmaz.

Baykuş viranede ötsün elleme,
Herkes bildiyine gitsin elleme,
Cahil bir köşede yatsın elleme,
Sen yaz söyle o gafletten ayılmaz.

Taş üstüne bir taş koymaya çalış,
Helal kazancınla doymaya çalış,
İş odur bişmeden soymaya çalış,
Çiy yumurta bişmeyince soyulmaz.

İnsan odur sevdiyine gül versin.
Arı gezsın çiçeklerden bal versin.
Bağı besle butak versin, dal versin.
Balta vurma fidanlara kıyılmaz.

Yakalım sönmesin dosluk közünü,
Gel bırakma adeletin izini,
Nejdatım der duyan duydu sözünü,
Her insana yaklaşılmaz, uyulmaz.

DUR DİYEN YOĞ MU ?

Her söziün bir gerçek özü olmalı,
Yalanı yazana dur diyen yoğ mu ?
Gerçekleri gören gözü olmalı,
Garibi ezene dur diyen yoğ mu ?

Yüze değil, arkamızdan atan var,
Günden güne çirkefliğe batan var,
İki dostun arasını katan var,
Huzuru bozana dur diyen yoğ mu ?

Nejdatım der yazım böyle yazıldı,
Haksız yere nice canlar üzüldü,
Fikirler değişti, denge bozuldu,
Eşitsiz düzene dur diyen yoğ mu ?

3.1.4. Din

Din aşığın başlıca inanç, görüş ve düşünce kaynaklarından biridir. İnançlı fakat tutucu, bağınaz değildir. Eserlerinde Allah, peygamber, din büyükleri ve İslâm ahlâkı konularını ele alır. Allah'ı, can veren, temel gücü yaratma olan, diriltme gücü olan olarak tasvir eder. Dünyanın faniliğini ve kutsal değerleri eserlerinde anlatmaya çalışır.

BAŞ EĞMEDİ Mİ ?

Kayınatta canlı,cansız ne varsa,
Yaradan Rahman'a baş eğmedi mi ?
Muhammet peygamber cümle ümmeti,
Hazret-i Kuran'a baş eğmedi mi?

Mukaddes bilirim mihracı, hacı,
Mihraçta Muhammed başımın tacı.
Cebrail getirdi , beyaz bir koçu,
İsmail kurbana baş eğmedi mi ?

Halil İsmail'i kurban ederken,
Arafatta hak yoluna giderken,
Musa Tur Dağında koyun güderken,
O dost kurt çobana baş eğmedi mi?

Nejdat ozan haktan iste hidayet,
Ondadır keramet, ondadır kudret.
Evveli Adem'dir, sonu Muhammed,
Nebiler subhana baş eğmedi mi?

BAĞLANMIŞAM

Yerin, göğün sahibi tek mevladı,
Sıtkı dille bağlanmışam Allah'a.
Men aşışam Allah'a,
O kerimdir Allah'a,
Yalvar ey insanoğlu,
Günde bin kez Allah'a.

Ne şaha,ağaya boyun eğmedim,
El açıp yalvardım, bir tek Allah'a.

Adem atamızdı,haktı Muhammed,
Öz nurundan yaranıftı Muhammed.

Men ezzinem Muhammed,
Şefahati Muhammed,
Sağ olmaz derde düştüm.
Derman sende Muhammed.

Bütün peygamberler başı muhammed.
Cümle nebi bağlanıftı Allah'a.

Nejdat ozan yada sal geçen günü,
Ayları, yılları, seneyi, günü.
Men aşığam de günü,
Kötü günü, ey günü,
Doğrulukla geçir sen,
Ömürdeki ey günü.

İnsan dirilecek kıyamet günü.
Canlı, cansız secde kılar Allah'a.

3.1.5. Doğa

Âşık Nejdî'tin şiirlerinde doğa önemli bir yer tutar. Doğayı dağları, pınarları, çeşmeleri, ağaçları, çiçekleri ile anlatır. Eserlerinde doğa soyut bir doğa değil güneş, ay, gül, dağlar v.b. ile görülen gerçekçi bir doğadır. Ceylan, arı, turna, baykuş, bülbül v.b. hayvanlar ile gül, lale, sümbül, çimen gibi bitkiler eserlerinde sıkça yer alır. Âşık Nejdî'te doğa sevgisi üst seviyededir. Çevresinde, sılasında gördüğü doğa güzelliklerini şiirlerinde anlatır.

TÜTER

Ele göresmişem bizim elleri,
Köyümün havası burnumda tüter.
Yaz olunca açar, gonca güleri,
Dağların lalası burnumda tüter.

Güzeller bezerdi eyvan otağı,
Otağda yiyerdik balınan yağı,
Yaylanın yanında soyağ bulağı.
Çayların ağması burnumda tüter.

Gölünde yüzerdi ördeknen kazlar,
O gölden su içer , nağılnan yozlar,
Toyları süslerdi elvanlı kızlar,
Türkünün kaydası, burnumda tüter.

Nejdat ozan yapar idik sohbeti,
Arpa piçinin de emliyini eti,
Bir başkaydı bozartmanın lezzeti,
Koyurma helvası burnumda tüter.

SEN DE GEL

Bizim yaylaların,bizim dağların,
Havasına aşık oldum sen de gel,
Bizim bahçelerin, bizim bağların,
Meyvesine aşık oldum sende gel.

Yamacında yaylaları sıralar,
Yükseğinde koçyiğitler naralar,
Türlü renge bezenmiştir sahralar,
Ovasına aşık oldum sende gel.

Nedense kalkmıyor dumanlı başın,
Pınarlardır akıp giden gözyaşın.
Çırpınarak yapmış garip bir kuşun,
Yuvasına aşık oldum sende gel.

Derdi olmaz yamacında gezenin,
Aldan vala örtüp gülden bezenin.
Gönlü sende olan Nejdât ozanın,
Sevdasına aşık oldum sende gel.

3.1.6. Zamandan Yakınma

Toplumunu gözleyen âşık, dünyanın, ülkenin gidişatından, ahlâkın bozulmasından, ilişkilerin yozlaşmasından zaman zaman yakınmıştır. Yaşadığı çağın ahlâki ve sosyal durumunu, değişmelere karşı halkın konumunu eserlerinde işler. Bir nevi sosyal bir şekilde zamanın, çağın aksaklıklarını şiirlerinde ve karşılaşmalarında söyler.

Aldı : Cengiz YARANI

Gayesiz bir insan aşık olamaz.
Maharete özümüze dönelim,
Altaylardan beri aşık var bizde.
Sanatta özümüze dönelim.

Aldı : Nejdet KUYUMCU

Okuyan insanlar boş sayılır mı?
Keramette özümüze dönelim,
İmanlının kalbi daş sayılır mı?
İbadette özümüze dönelim.

Aldı: Cengiz YARANI

Kamilin sözünü kayıt etmeli,
Eğer haklı ise tehit etmeli,
Haklıyı, haksızı ayırt etmeli,
Adalette özümüze dönelim.

Aldı : Nejdet KUYUMCU

Ben dertli aşğın dertli canında,
Vatan sevgisi var onun kanında,
Yalanın yeri yok, hakkın yanında,
Hakikatte özümüze dönelim.

Aldı : Cengiz YARANI

İçimde bir ses var, hep beni yaktı.
Gözlerimin yaşı durmadan aktı,
Moda denen termaş nereden çıktı,
Kıyafette özümüze dönelim.

Aldı : Nejdət KUYUMCU

Aşkın ocağını gelin yakalım,
Yakalım da kenarından bakalım,
Kültür elden gider, sahip çıkalım,
Bu gurbette özümüze dönelim.

Aldı : Cengiz YARANI

Aşık Yareniyem yanlış gitmeyin,
Gide gide bir batağa batmayın,
Mahkum olanlara azap etmeyin,
Merhamette özümüze dönelim.

Aldı : Nejdət KUYUMCU

Ben Nejdət ozanım oldum derbeder,
Başımıza gelen elbet ki gader,
Hakkın binbir ismi dilimde ezber,
Salavatta özümüze dönelim.

3.2. Şiirlerinin Nazım Şekilleri

3.2.1 Koşma

Divan edebiyatındaki gazele karşılık söylenen koşma, halk edebiyatında en çok kullanılan ve sevilen nazım şeklidir. Koşma söylemeyen halk şairi yok gibidir. Bunun en büyük sebebi ise koşmaların konu yönünden hiçbir sınırlama getirmemesidir. Koşmalar genellikle 11 'li hece vezni ile söylenir. 11 'li hece dışındakilerin koşma diye adlandırılması ezgi ile ilgilidir. Koşmaların dörtlük sayıları 3 ile 6 arasında değişir.

Koşmalar konularına göre ayrılabilir. Konularına göre ana çeşitleri ile koşmalar güzelleme, koçaklama, taşlama, ağıt, öğütme gibi bölümlere ayrılır. Aşk Nejdet KUYUMCU da şiiirlerinin çoğunu koşma nazım şeklinde yazmıştır.

Güzelleme

Güzellemeler, bir kişiyi, bir güzeli, bir yeri, bir doğa parçasını çeşitli yönleriyle anlatmak amacıyla söylenen koşmalardır. Âşık güzellemelerinde aşk, sevgi ve doğa güzellikleri karşısındaki duygulanmalarını bu koşma türüyle anlatır. Âşık edebiyatında güzellemeler sevda üzerine de yazıldığı için bir güzele âşık olmak, onu sevmek geleneğin gereklerinden biridir. Âşık Nejdet KUYUMCU ‘nun eserlerinde aşk çoğu zaman idealdeki güzeledir. Bu güzelin nitelikleri abartılı ve mükemmel yakındır. Güzellemelerinde sevinç, ayrılık, acı ve aşk temalarını sıkça kullanmıştır.

GELDİK GÖZ GÖZE

Bir melek sıfatlı gözleri güneş,
Sanki ay doğmuştu o pembe yüze.
Görür görmez saldı gönlüme ateş,
İşte o an yandı ciyerim köze.

Bir akşam vaktiydi geldik göz göze.

Konuşmadı mühürlemiş dilini,
Acep niye kınalamış elini?
Hilallanmış gördüm mah cemalını,
Tutulmuştum ela gözlü bir kıza.

Bir akşam vaktiydi geldik göz göze.

Uzaklaşma yakın gel diyer gibi,
Elinde bir şeyler al diyer gibi,
Bir sevda türküsü çal diyer gibi,
Dedi âşık durma dokun bu saza.

Bir akşam vaktiydi geldik göz göze.

Dünya varoldukça sevgi varolsun,
Seven sevdiğiyle bahtiyar olsun,
Konuştuğumuz aramızda sır olsun,
Epey sohbet ettik, ettik biz bize.

Bir akşam vaktiydi geldik göz göze.

Sonra kalkıp uzaklaştı yanımdan,
Nejdatım der damarımdan kanımdan,
Can ayrıldı bedenimden canımdan.
Can dayanmaz bu hasrete bu naza.

Bir akşam vaktiydi geldik göz göze.

Koçaklama

Âşık edebiyatında koşmanın kahramanlık, yiğitlik ve savaş konularında söylenen türüdür. Âşık Nejdî de yurdunun savunuculuğunu, namerde karşı duruşunu şiirine yansıtmıştır.

KENDİMDEN

İlkbaharda açmasını bekleyen,
O karlı dağların kalesiyem ben.
Her gün dert üstüne bin dert ekleyen,
Hep kara günlerin çilesiyem ben.

Doğmaca bir Kafkas balasıyam ben.

Ağla anam ağla gözyaşın içem,
Otur da derdimi ben sana aam,
Namert karşısında koçoğlu koam,
Elinin yurdunun klesiyem ben.

Doğmaca bir Kafkas balasıyam ben.

Yiğit odur ikrarından dönmeyen.
Ocak odur meşalesi sönmeyen.
Bayrağı göklerden yere inmeyen,
O serhat şehrinin kalesiyem ben.

Doğmaca bir Kafkas balasıyam ben.

Nejdatım hatıra gözyaşım kaldı,
Yürekte sönmeyen ataşım kaldı,
Karabağda emmim kardaşım kaldı,
Ayrılık havası alasıyam ben.

Doğmaca bir Kafkas balasıyam ben.

Taşlama

Âşık edebiyatında herhangi bir kişiye yeren, eleştiren ya da toplumdaki sosyal bozuklukları konu eden şiirdir. Âşık, toplum hayatını gözlemleyip bunları eserine konu ettiğinden dolayı taşlamalar aşığın eserlerinde sıkça yer alır. Taşlamalarında geçim sıkıntılarını, toplumun gidişatını, toplum içindeki ilişkileri görmek mümkündür. Âşık Nejdet'in taşlamalarının önemli bir bölümünü de âşıkların karşılaşmalarda birbirleriyle mizahi bir hava içinde atışmaları oluşturur.

MUĞDAR

Bir mektubum vardır, bizim muğdara,
Olup bitenleri duydun mu muğdar?
Nasıl olsa bizim köylü avara,
Tutup gözlerini oydun mu muğdar?

Oy zamanı binbir türlü oyun var,
Muğdarsın ya Ankara'da dayın var.
Yaz olunca, ağalardan payın var,
Cebine koymadan saydın mı muğdar?

Köyün merasından biraz satarsın,
Cebin dolu miden tok ya yatarsın.
Memogili köye çoban tutarsın,
Sürüyü yaylaya kaydın mı muğdar?

Sizi aya götürececem diyordun,
Ayda çiçek bitirecem diyordun,
Köye tiren getirecem diyordun,
Attığın nutuktan caydın mı muğdar?

Sularımız soğuk dağlarımız bol,
Zengin olmak ister isen muğdar ol.
Aynı cami, aynı okul, aynı yol,
Taş üstüne bir taş koydun mu muğdar?

Kafasında binbir hesap tasarlar,
Söylenecek yaptığınız eserler,
Her gittiğin yerde kuzu keserler,
Üzümlü pilava doydun mu muğdar?

Nejdat ozan yazdı senin destanın,
Her yıl bedavadan gelir kurbanın,
Gün geçtikçe kabarıyor cüzdanın,
Köylünün cebini soydun mu muğdar?

NE DEYİM

Bizim bağda ala karga türemiş,
Güle leke kondurdular ne deyim.
Mecnun olmayanlar Leyla aramış,
Çöle leke kandurdular ne deyim.

Ayağa uymuyor başın yaptığı,
Göze yakışmıyor kaşın yaptığı,
Çaresiz bir serçe kuşun yaptığı
Dala leke kondurdular ne deyim.

Bulanık dereye duru dediler,
Meçhulsuz bir yola yürü dediler,
Her uçan sineye arı dediler,
Bala leke kondurdular ne deyim.

Yulardır ağlarım gülmemiş iken,
Muğannet göz yaşım silmemiş iken,
Nejdatım yalanı bilmemiş iken,
Dile leke kondurdular ne deyim.

Öğütleme

Bir konuyu öğretmek, bir düşünceyi tanıtmak, doğruyu göstermek, bir ders vermek amacıyla söylenen koşmalardır. Âşıklık geleneği ile yoğrulmuş ve pişmiş olan âşıklar

bilgilerini, birikimlerini ögütlemelerle halka iletirler. Nejdet KUYUMCU da âşıkların “öğretici olmak” işlevine bağılı kalarak, geleneğı devam ettirir.

O, şiirlerinde iyi ahlâk, yardımseverlik, fedakarlık gibi konulardan sıkça bahsetmiştir.

SÖYLEME ÜZERİNE...

Söylemeden el içinde sözünü,
İki dinle iki düşün bir söyle.
Hak yanında kara eder yüzünü,
İki dinle iki düşün bir söyle.

Balta vurma dala dal incinmesin,
Bülbülün sevdiyi gül incinmesin,
Gönüller kırılıp el incinmesin,
İki dinle iki düşün bir söyle.

Cahilin başına bu dünya dardır,
Her insanda ayrı bir duygu vardır,
Gönül kırmak kolay yapması zordur,
İki dinle iki düşün bir söyle.

Nejdatım Ferhatsan dağlar delesin,
Gönlünden nefreti kini silesin,
Acı söz kurşundan beter bilesin,
İki dinle iki düşün bir söyle.

GİDİCİDİR

Acı sözler yara olur gönülde.
Dokunur insana zor gidicidir.
Her olur olmaza ağlamak niye?
Üzülmeye değmez zâr gidicidir.

Sağ iken elinle eylesen hürmet.
Ettiğin eyliyi eyleme töhmet.
Bize lazım olan gerçek ibadet,
Allah için çalış ter gidicidir.

Kulak verme gel namerdin sözüne,
Gidilir mi cehaletin izine?
Aldanma,dağların kar boranına.
Mevsimindedir, o kar gidicidir.

Sağlam ibadet yap olmasın çiğlik.
Tasarlama kula ağalık,beylik.
Kalıcı bir tek şey var ise eylik.
Tapma Nejdət ozan var gidicidir.

3.2.2. Semai

Semaî sözcüğü “Bir kurala bağlı kalmadan, işitilerek öğrenilen söz” anlamına gelir. Hece ölçüsüne, bağlı semailer koşma tipindedir. Semainin tipi koşmadan farklı değildir. Semailer âşık edebiyatında 8’li hece ölçüsü ile koşma biçiminde düzenlenip özel bir ezgi ile söylenirler. Âşık edebiyatında semailerde de koşmalar gibi güzellik, doğa, sevgi, ayrılık, hasret v.b. konular işlenir. Âşık Nejdət KUYUMCU semailerin koşmalardan hece sayıları ve ezgileri ile ayrılabilceğini söylemektedir. Âşık Nejdət KUYUMCU ‘nun semailerinde koşmalarına göre daha canlı, hareketli ve kıvrak bir üslûbu vardır.

KÜSME HEMİ

Ela gözlü,suna boylum,
Nolur benden küsme hemi,
Şirin dilli , melek huylu,
Selam sabah kesme hemi.

Lale kokar gül nefesin,
Narin narın gelir sesin,
Siyah teller dağılmasın,
Seher vakti esme hemi.

Gül açar yüzün gülünce,
Kemer sarılıp bel ince,
Nejdat yanına gelince,
Kaşlarını çatma hemi

3.2.3. Divan

Âşıkların söylediği, divan, divan edebiyatındaki divanlardan farklıdır. Nejdet KUYUMCU nun eserleri arasında da yer alan divanlar 15'li hece ölçüsü ile söylenmiştir. Divanlar koşmalardan yine makam ve hece yönüyle ayrılırlar. Âşığın divanlarında da konu sınırlaması yoktur.

ÜZÜLÜRÜM

Dost, nezaket sofrasına gelmese üzülürüm,
Üç günlük fani dünyada gülmese üzülürüm,
Gönül, sen ki sevgi ile yaklaşırsın insana,
İnsan,insan kıymetini bilmese üzülürüm.

Asla silinmesi olmaz,yazılan bu yazının,
Felek tağtını boş koyar,ara bozan cazının.
İnsan sahibi olmalı söylediği sözünün,
Ebediyen ikrarında kalmasa üzülürüm.

Bencilik eyliyip yıkma garibin yuvasını,
Birkaç sözle anlatamam sevenin sevdasını,
Beni sana aşık eden bu aşkın havasını,
Nejdat ozan teli sazın çalmasa üzülürüm.

3.2.4. Destan

Âşık edebiyatında destanlar tek bir olayı işlemeleri, koşmadan uzun olmaları ve özel bir ezgiyle söylenmeleri bakımından diğer koşmalardan ayrılırlar. Destanlarda kıta sınırlaması yoktur. Destanlarda temel öge bir olaydır. Savaş, deprem, salgın hastalıklar, kahramanlık olayları, toplumsal yergiler v.b. destanların konularını oluşturabilir. Toplumu çok yakından ilgilendiren olayları anlatan destanlar birer tarihsel belge niteliğindedir. Âşık Nejdet KUYUMCU halkın üzerinde de hayati bir yapıya sahip olan 17 Ağustos 1999 depremi üzerine bir destan yazmıştır. Bu destanda duygu yoğunluğundan çok olayların akışını güçlü bir ifade ile aktarmıştır.

DEPREM

Onyedi ağustos boyunlar bükük,
Türkiyem yastadır , şivana bakın.
Yedi nokta iki şiddeti büyük,
Şehirler yıkıldı, virana bakın.

Bir felaket sardı, Adapazarı,
Kim eyledi, Türkiye' me nazarı ?
Dozerler kazdı, toplu mezarı,
Sahipsiz gömülen insana bakın.

Yalova'sı, Gölcük, İzmit, Sakarya...
Akut ekipleri ceset arıya.
Onbeşbin vatandaş geldi buraya,
Yolara dizilen kervana bakın.

Marmara denizi çoştukça çoştı,
Uykudan uyanan bu işe şaştı.
Duyar duymaz hemen yardıma koştu,
Eski düşmanımız Yunan'a bakın.

Depremzedelerin çoktu yarası,
İnsanlık etmenin şimdi sırası.
Hiçbirinin cebinde yok beş parası,
Yardım eden kulda vicdana bakın.

Sahipsiz çocuklar şefkate muhtaç,
Kimileri toktur, kimisi de aç.
İtalya, Amerika gönderdi ilaç,
Almanya'dan gelen dermana bakın.

Bu acıyı duyan kara bağladı,
Bu felaket yürekleri dağladı.
Ben söyledim, cümle alem ağladı,
Nejdat ozan yazdı, destana bakın.

3.3 Şiirlerinde Yapı

3.3.1 Hece Yapısı

Âşık Nejdet KUYUMCU bütün eserlerini hece ölçüsü ile yazmıştır. Eserlerinin çoğunu koşma nazım şekline bağlı olarak 11'li hece ile söylemiştir. Bu şiirlerinde çoğunlukta 6+5 durak sistemi egemendir. 4+4+3 durak sistemiyle söylemiş olduğu koşmaları da

vardır. Âşık 15'li hece ölçüsünü de kullanmıştır. Bunlarda da 8+7 durak sistemi görülmektedir. Daha kıvrak bir üslupla söylenen semailerinde ise 8'li hece ölçüsünü kullanmıştır. Doğu kökenli âşıklarda kullanılan, Kafkas kökenli bir tür olan ciâlî tecnis (yedekli koşma) türündeki eserinde 7'li hece ölçüsünü kullanmıştır. 7 heceli dörtlükleri koşmadaki dörtlüklerin arasına yerleştirmiştir.

7 'li Hece Ölçüsü

Men aşğam de günü,
Kötü günü, ey günü,
Doğrulukla geçir sen,
Ömürdeki ey günü.

8 'li Hece Ölçüsü

Ne haber selam gelmiyor,
Kimse çektiğim bilmiyor.
Asla bu yüzüm gülmüyor,
Senden ayrı , senden ayrı.

11 'li Hece Ölçüsü

Nejdatım söz diyen dillerim yorgun,
Kırıldı kanadım kollarım yorgun,
Kalemim tükendi ellerim yorgun,
Senin için sazı çalmam bir daha.

15 'li Hece Ölçüsü

Ne suçum var, ne günahım götürürler divana.
Men senin öz cananım, niye attın yabana,
Soysuz Arzu'nun yüzünden Gamber düştü ummana.
Atma Allahın seversen, yüzemem tagatım yoğ.

3.3.2 Kafiye Yapısı

Âşık, şiirlerinde genellikle düz koşmanın a b a b, c c c b, d d d b, e e e b kafiye örgüsünü kullanmıştır.

TÜTER

Ele göresmişem bizim elleri,
Köyümün havası burnumda tüter.
Yaz olunca açar, gonca güleri,
Dağların lalası burnumda tüter.

Güzeller bezerdi eyvan otağı,
Otağda yiyerdik balınan yağı,
Yaylanın yanında soyağ bulağı.
Çayların ağması burnumda tüter.

Gölünde yüzerdi ördeknen kazlar,
O gölden su içer , nağılnan yozlar,
Toyları süslerdi elvanlı kızlar,
Türkünün kaydası, burnumda tüter.

Nejdat ozan yapar idik sohbeti,
Arpa piçinin de emliyin eti,
Bir başkaydı bozartmanın lezzeti,
Koyurma helvası burnumda tüter.

Âşık eserlerinde yarım kafiye ve tam kafiyenin yanında zengin kafiye de kullanmıştır. Bazı şiirlerinde ise cinası başarıyla uygulamıştır. Rediflere eserlerinde sıkça yer vermiştir. Eserlerinde kafiyeli olan kelimelerde kulağa hitap edecek şekilde harflerin benzerliğine önem vermiştir. İç uyaklı olan musammat koşmaları da vardır. 6 hecelik bölümlerin yani durakların sonunda kafiye oluşturmuştur.

Musammat

Baykuş viranede / ötsün elleme,
Herkes bildiyine / gitsin elleme,
Cahil bir köşede / yatsın elleme,
Sen yaz söyle o / gafletten ayılmaz.

Cinas

Avcı oldum, şikarımı **gözlerim**,
Senelerdir dost yolunu **gözlerim**,
Kimin için ağlıyorsun **gözlerim**,
Akan yaşın büyük derdi var derdi.

Zengin Kafiye

Heveslendik bu gurbetin **nesine**,
Avcı gider ava geyik **sesine**,
Sanki bir ses bana git **dercesine**,
Ordan mezarlığa vardım, ah çektim.

Redif ve Tam Kafiye

Nejdat ozan yazdı senin dest-**an-ın**,
Her yıl bedavadan gelir kurb-**an-ın**,
Gün geçtikçe kabarıyor cüzd-**an-ın**,
Köylünün cebini soydun mu muğdar?

Yarım Kafiye

Kestiler kökümü, dalım - **kurudu.**

Şiir yazamadım, elim - **kurudu.**

Kırdılar belimi, dilim - **kurudu.**

Susuz kaldım, göl içinde ağlarım.

3.3.3 Nazım Birimi

Âşık eserlerinin hepsini Âşık edebiyatının ve âşıklık geleneğinin genel özelliğine uygun olarak dörtlükler halinde yazmıştır.

Halkın içinden gelip onun tercümanı olan âşık, halkın ümidini, derdini, sevincini dile getirmiştir. Ustalardan gelen saz ve söz terbiyesi yanında konuları işleyiş şekillerinde, dünya görüşlerinde farklılıklar olması muhtemeldir. Âşık Nejdet KUYUMCU 'nun herkesin kolayca anlayabileceği bir üslûp ve sade bir dil kullanması, milli bir vezin olan heceye bağlı kalması eserlerini saz eşliğinde söylemesi onun geleneksel özellikleridir. Konu bakımından büyük bir zenginliğe sahip olduğu eserlerinden anlaşılmaktadır.

Âşık, içinde bulunduğu toplumun düşüncelerini mahalli şivesiyle birleştirip eserlerine yansıtmıştır. Söz sanatlarını başarıyla uygulayarak anlatımını güçlü kılmıştır.

Âşık Nejdet KUYUMCU bütün şiirlerini hece ölçüsü ile oluşturmuştur. Şiirlerinde genellikle bir başlık yoktur. Şiirlerine başlıklar kendisiyle görüşülerek eserlerin redif ve kafiyelerine göre verilmiştir. Nejdet KUYUMCU âşık tarzı şiir geleneğinin vazgeçilmez kuralı olan tapşırmaya önem vermiş ve eserlerinin hemen hemen hepsinde kullanmıştır.

Hazırlıksız şiir söyleme konusunda da oldukça başarılıdır. Âşık olmanın temel özelliklerinden biri sayılan irtical gücü yüksektir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Aşıklık geleneği ve aşıklar insanların duygu ve düşüncelerini çeşitli şekillerde açıklayıp ifade etmesine en güzel örneklerden birini teşkil etmektedir. Bu duygu ve düşüncelerin çok değişik kalıplarla ve bir ritim eşliğinde ifade edilmesi başlı başına bir emek ve yetenek sanatıdır.

Aşıklar kendi duygu ve görüşleri ile halkın duygu ve görüşlerini birleştirerek bir sanat meydana getirirler. Aşıklar, kaynakları geçmişe bağlılıkları, toplum ve ülke gündemini yakından takip edişleri ile toplumun aynalarıdır. Aşık geleneği ve aşıklar çağlar boyu önemini korumuş, ulusal kültürün korunmasında ve taşınmasında önemli rol oynamıştır. Aşıklar bu günde hala zor şartlara rağmen bu geleneği devam ettirme çabası içindedirler.

Anlattıkları ve söyledikleri halk hikayeleri, destanlar, şiirler, karşılaşmalar ile bu sanatlarını icra eden halkın sanatçılarıdır. Aşıklık geleneği günümüz insanının beğenisine uygun olarak özünden sapmadan, yozlaşmadan yeniden yapılanmalıdır.

Günümüzde aşıklar, ulusal kültür mirası olarak yaşanan halk kültürü ve dünya kültürü arasında denge kurma çabası içindedirler. Yaşanılan çağ gereği aşıkların insana ve dünyaya bakışları yeniden şekillenmeye başlamıştır. Aşıklar yine toplumun sorunları ile iç içedir ve kaynaklarını halktan, doğadan, sevgiden alırlar. Çağdaş aşıklar, yerel – geleneksel sesle çağdaşlığa ve evrenselliğe yönelebilirse âşık şiiri kalıcı olacaktır. Aşık şiiri Türk Toplumunun kişiliğini yansıtır.

Gelenek gençlere, ülke insanına ve uluslar arası alana daha yaygın bir biçimde tanıtılmalıdır. Türk dilini ezgilerle süsleyen, halka birlik, beraberlik, barış mesajları veren bu kişilere devlet, halk, medya, gereken önemi vermeli ve bu ulusal kültürün korunmasına, devam etmesine yardımcı olmalıdır.

KAYNAKÇA

- AKÜN, Ömer Faruk, (1994), **Divan Edebiyatı**, TDV. İslâm Ansiklopedisi, C. 9, İstanbul
- ALBAYRAK, Nurettin, (1993), **Âşık**, İslâm Ansiklopedisi, MEB Bas., C. 1, İstanbul.
- ARAT, Reşit Rahmeti, (1965), **Eski Türk Şiiri**, Ankara.
- ARTUN, Erman, (1995), **Ozandan Âşığa Halk Şiiri Geleneğinin Kültür Kaynakları**, İçel Kültürü, İçel.
- ARTUN, Erman, (1996), **Günümüzde Adana Âşıklık Geleneği (1966-1996) ve Âşık Feymani**, Adana, Adana Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yay., Hakan Ofset.
- ARTUN, Erman, (1998), **Günümüzde Yeniden Yapılanan Âşıklık Geleneğinin Sosyokültürel Boyutu, Emlek Yöresi ve Çevresi Halk Ozanları Sempozyumu Bildirileri**, Kuloğlu Matbaacılık, Ankara.
- ASLANOĞLU, İbrahim, (1976), **Geçen Yüzyılda Folklorumuza Işık Tutan Kaynaklar**, I. Uluslar arası Türk folklor Kongresi Bildirileri, Genel Konular, Ankara.
- ASLANOĞLU, İbrahim, (1976), **Kul Himmet Üstadım**, İstanbul
- BAŞGÖZ, İlhan, (1968), **İzahlı Türk Halk Edebiyatı Antolojisi**, İstanbul
- BORATAV, Pertev Naili, (1982), **Folklor, Halk Edebiyatı ve Âşık Edebiyatı**, Folklor ve Edebiyat, İstanbul, Adam Yayınları.
- BORATAV, Pertev Naili, (1982), **Folklor ve Edebiyat**, İstanbul, Adam Yay.

CAFEROĞLU, Ahmet, (1958), **Türk Dili Tarihi**, İstanbul.

ÇETİN, İsmet, (1997), **Türk Edebiyatında Hz.Ali Cenkenmeleri**, Ankara.

ÇOBANOĞLU, Özkul, (1999), **Elektronik Kültür Ortamında Âşık Tarzı Şiir Geleneği Bölgemizde Çukurovalı Âşıklar Üzerine Tesbitler 3.**, Çukurova, Uluslar Arası Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri, Adana, Adana Ofset.

ÇOTUKSÖKEN, Yusuf, (1994), **İslâmiyetten Önce Türk Edebiyatı, Thema Larousse**, Tematik Ansiklopedi, İstanbul.

DİZDAROĞLU, Hikmet, (1969), **Halk Şiirinde Türler**, Ankara, TDK Yayını.

ELÇİN, Şükri, (1976), **Türkiye’de Halk Edebiyatı**, Türk Dünyası El Kitabı, Ankara.

ERASLAN, Kemal, (1994), **Divan-ı Lügat-it Türk’te Aruz Vezniyle Yazılan Şiirler**, Türk Dilleri Araştırmaları Yıllığı, Belleten, (1991), Ankara.

GÖKALP, Ziya, (1925), **Türk Medeniyeti Tarihi**, İstanbul.

GÖKALP, Ziya, 19585, **Türkçülüğün Esasları**, İstanbul.

GÜNAY, Umay, (1988), **Âşık Tarzı Edebiyat Hakkında Düşünceler**, Mehmet Kaplan İçin, Ankara.

GÜNAY, Umay, (1992), **Türkiye’de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi**, Akçağ Yayınları, Ankara.

GÜNAY, Umay, (1998), **Folklor Nedir?**, 1. Türk Folklor Araştırmaları, Ankara.

HAFIZ, Nimetullah, (1983), **Yugoslavya’da Yayımlanan Kitapların Bibliyografyası**, Sesler Dergisi, Sayı 180, Üsküp

- HAFIZ, Nimetullah, (1985), **Kosova Türk Halk Edebiyatı Metinleri**, Prishtine.
- KAPLAN, Mehmet, (1981), **Tip Tahlilleri**, Türk Edebiyatında Tipler, İstanbul.
- KARAHAN, Abdülkadir, (1991), **Âşık Edebiyatı**, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, C.3, İstanbul.
- KAYA, Doğan, (1990), **Şairnameler**, Ankara, HAGEM Yayınları.
- KAYA, Doğan, (2000), **Âşık Edebiyatı Araştırmaları**, İstanbul, Kitapevi Yayınları.
- KAYA, İ.Güven, (1986), **Yugoslavya Halk Yazımına Gerçekçi Bir Bakış**, Prishtine.
- KOCATÜRK, Vasfi, Mahir. (1963)a, **Saz Şiiri Antolojisi**, Ankara
- KÖPRÜLÜ, M.Fuad, (1935), **Türk Halk Edebiyatı Ansiklopedisi**, İstanbul.
- KÖPRÜLÜ, M.Fuad, (1962), **Türk Saz Şairleri**, Ankara, Güven Basımevi.
- KÖPRÜLÜ, M.Fuad, (1989), **Edebiyat Araştırmaları**, İstanbul, Ötüken Yayınları.
- KÖPRÜLÜ, M.Fuad, (1989), **Türk Edebiyatının Menşei**, Edebiyat Araştırmaları I, İstanbul, Ötüken Yayınları.
- KUT, Günay, (1994), **13. Yüzyılda Anadolu'da Şiir Türünün Gelişmesi**, Türk Dili ve Araştırmaları Yıllığı, Belleten (1991), Ankara.
- OCAK, Ahmet Yaşar, (1984), **Türk Halk İnançlarında ve Edebiyatında Evliya Menkıbeleri**, MİFAD Yay., Ankara.
- SAKAOĞLU, Saim, (1987), **Halk Edebiyatı Kavramı Üzerine**, III. Uluslar arası Türk Halk Edebiyatı Semineri Bildirileri, Eskişehir.

SAKAOĞLU, Saim, (1987), **Senin Aşkınla**, Kadırlılı Âşık Halil Karabulut, Nur Matbaası, Konya.

TATÇI, Mustafa, (1997), **İslâmi Türk Edebiyatında Türlerle İlgili Bazı Makaleler**, Edebiyatın İçeri, Ankara.

TEKİN, Talat, (1986), **İslâm Öncesi Türk Şiiri**, Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı (Eski Türk Şiiri) TDK Yayınları, Ankara.

TEKİN, Talat, (1986), **İslâm Öncesi Türk Şiiri**, Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı (Eski Türk Şiiri) TDK Yayınları, Ankara.

TOLASA, Harun, (1983), **Sehi, Latifi, Âşık Çelebi Tezkirelerinde Şair Araştırması ve Eleştirisi**, İzmir.

TURAN, Şerafettin, (1990), **Türk Kültür Tarihi**, Bilgi Yayınevi, Ankara.

ÖZGEÇMİŞ

Alper KANDEMİR, 1980 yılında Kastamonu'da doğdu. Sakarya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili Edebiyatı Bölümü mezunudur.